

SADIK KARAHAN VE UŞAK'TA EĞİTİM (1930-1950)

Özlem KARAHAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadiye TUTSAK

AFYON

2008

SADIK KARAHAN VE UŞAK'TA EĞİTİM (1930-1950)

Özlem KARAHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadiye TUTSAK

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SADIK KARAHAN VE UŞAK'TA EĞİTİM (1930-1950)

Özlem KARAHAN

Tarih Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2008

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadiye TUTSAK

Çalışmada Uşaklı eğitimci Sadık Karahan'ın hayatı ve 1930-1950 yılları arasında Uşak'ta eğitimin dağılımı incelenmiştir. Bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikası ve uygulamalarının, 1930-1950 yılları arasında Kütahya Vilâyeti'ne bağlı Uşak Kazası'na nasıl yansıdığı ve eğitimin gelişmesi için Sadık Karahan tarafından yapılan çalışmalar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Değerlendirme yapılırken dönemin okulları, binaları, hocaları, öğrenci mevcutları ve eğitim programları açısından ele alınmıştır. Çalışmanın ana kaynağını Sadık Karahan Özel Arşivi ile Uşak Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi oluşturmaktadır. 1930-1950 yılları arasında Uşak'ta eğitimin Cumhuriyet'le birlikte yaygınlaştığı ve geliştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Eğitim, Eğitim Politikası, Eğitim Sistemi, Sadık Karahan, Uşak, Uşak'ta Eğitim.

ABSTRACT**SADIK KARAHAN AND EDUCATION IN UŞAK (1930-1950)****Özlem KARAHAN****Department of History****Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences****June 2008****Advisor: Assistant. Prof. Dr. Sadiye TUTSAK**

In the study the life of educator Sadık Karahan from Uşak and the level of education in Uşak from 1930 to 1950 was studied. Under the light of this study the education policy of Turkish Republic and how the effect of the practice from 1930 to 1950 in Uşak town, the province of Kütahya have been. The studies performed by Sadık Karahan in the educational field have been appraised. While evaluating, the schools, the construction of the schools, the educators, teachers, the number of students and teaching programmes have been discussed. The main source of this study have been special archive of Sadık Karahan and the archive of Directorete of Uşak National Education. It is clearly understood that the education between the years 1930 and 1950 in Uşak has become widespread and developed soon after republic was founded.

Key Words: Republic's Period Education, Education Policy, Education System, Sadık Karahan, Uşak, Education in Uşak.

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Tez danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Sadiye TUTSAK

Jüri Üyeleri :

Yrd. Doç. Dr. Türkmen TÖRELİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Özlem Karahan'ın "Sadık Karahan ve Uşak'ta Eğitim (1930-1950)" isimli tezi 09 / 06 / 2008 tarihinde yukarıdaki jüri üyeleri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bir milletin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda ilerlemesi hiç şüphesiz eğitim ile mümkündür. Ülkelerin kalkınmasında olduğu kadar, kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında da eğitimin rolü büyüktür. Nitekim büyük topluluklara millet olma vasfı kazandıran milli birlik ve beraberlik ruhunu, tarihin her döneminde yaşatan ve yeni nesillere aşıl原因anlar da eğitim kurumları ve eğitimciler olmuştur.

Uşak'ta Cumhuriyet dönemi öncesi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimin dağılımı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ancak Uşak İli ilk maarif müfettişi Sadık Karahan'ın Uşak eğitimine hizmetleri, klasik Osmanlı eğitim sisteminden Cumhuriyet eğitim sistemine geçiş süreci sonrasında Uşak Kazası, nahiye ve köylerinde yaşananlar hakkında ayrıntılı araştırmaların bulunmaması bizi bu çalışmayı yapmaya götürmüştür.

Çalışmamızın amacı eğitimci Sadık Karahan ışığında 1930-1950 yılları arasında Uşak'taki eğitim dağılımını incelemektir. Tarihsel süreç olarak Sadık Karahan'ın ilköğretim müfettişliği vazifesinde daha aktif olduğu 1930-1950 yılları ağırlıklı olarak incelenmekle birlikte, Sadık Karahan'ın doğum tarihi olan 1899'dan ölüm tarihi olan 1962'ye kadar olan zaman dilimi de genel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Uşak Kazası'nda bulunan sıbyan-iptidai mektepler, medreseler, gayrimüslim ve ecnebi mektepler ile Tanzimat'ın ilanından sonra hız kazanan yenileşme sürecinin etkisiyle Uşak'ta açılan rüştiye ve idadi mektebi tanıtılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde, Sadık Karahan'ın ailesi tanıtılmıştır. Ayrıca Sadık Karahan'ı tanıyan ve onunla ilgili yeterli bilgiye sahip olduğuna inandığımız kişilerle röportajlar yapılmış, röportajlar "Başkalarının Gözüyle Sadık Karahan" başlığı altında değerlendirilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünü Sadık Karahan'ın eğitim faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu bölümde Sadık Karahan'ın Uşak eğitimine hizmetleri ile Uşak kaza merkezi, nahiye ve köylerindeki okullar incelenmiştir. Çalışmamızın dördüncü bölümünü ise Sadık Karahan'ın siyasi faaliyetleri oluşturmaktadır. Bu bölümde emekli ilköğretim müfettişi Sadık Karahan'ın siyasi hayatı içindeki eğitim faaliyetleri ve Uşak eğitimine hizmetleri incelenmiştir.

Çalışmamızdaki ana kaynağı Sadık Karahan Özel Arşivi oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmamızda Uşak Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi, Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi, Uşak ile ilgili yayınlanmış yerel çalışmalar, makaleler, gazeteler, dergiler ile Sadık Karahan'ı tanıyan kişilere başvurulmuştur.

Öncelikle hazırlamış olduğum bu çalışmanın bütün aşamalarında, değerli görüş ve önerileri ile hiç bıkmadan bana yol gösteren tez danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Sadiye TUTSAK'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışmamı hazırladığım süreç içinde beni sürekli destekleyen eşim Serkan KARAHAN'a ve yardımlarını gördüğüm herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özlem KARAHAN

Uşak 2008

ÖZGEÇMİŞ

ÖZLEM KARAHAN

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Programı

EĞİTİM

Lisans: 1998, Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Lise: 1994, Aslanapa Lisesi, KÜTAHYA.

İŞ / İSTİHDAM

Sınıf Öğretmeni: 2006, Yenişehir Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, UŞAK.

Sınıf Öğretmeni: 2003, Kıranköy İlköğretim Okulu, Eşme, UŞAK.

Sınıf Öğretmeni: 2002, Yunus Emre İlköğretim Okulu, İhsaniye, AFYON.

Tarih Öğretmeni: 1998, Özel Sınav Dershanesi, UŞAK.

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Yeri ve Yılı: UŞAK, 16.01.1977

Cinsiyeti: Bayan

Yabancı Dili: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ'NDEN CUMHURİYET'E GEÇİŞ SÜRECİNDE UŞAK'TA EĞİTİM

I. MEDRESELER.....	7
II. TEMEL EĞİTİM VEREN MEKTEPLER.....	15
III. ORTA ÖĞRETİM MEKTEPLERİ.....	21
A) RÜŞTİYE MEKTEBİ.....	21
B) İDADİ MEKTEBİ.....	23
IV. GAYRİMÜSLİM VE ECNEBİ MEKTEPLER.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN HAYATI

I. KARAHAN AİLESİ VE SADIK KARAHAN.....	25
II. BAŞKALARININ GÖZÜYLE SADIK KARAHAN.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN EĞİTİM FAALİYETLERİ

I. SADIK KARAHAN'IN MUALLİMLİK HAYATI.....	37
II. SADIK KARAHAN'IN İLK TEDRİSAT MÜFETTİŞLİĞİ GÖREVİNE ATANMASI.....	39
A) UŞAK'A AİT BİR LÂYİHA RAPORU.....	44
1. Uşak Merkez Mektepleri.....	45
2. Uşak Merkez Köy Mektepleri.....	54
3. Ulubey Nahiyesi Mektepleri.....	58
4. Karahallı Nahiyesi Mektepleri.....	63
5. Sivashlı Nahiyesi Mektepleri.....	71
6. Banaz Nahiyesi Mektepleri.....	77
B) LÂYİHA RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
III. SADIK KARAHAN'IN MÜFETTİŞLİK GÖREVİNDEN ALINMASI VE MUALİMLİĞE GERİ DÖNÜŞÜ.....	95
IV. SADIK KARAHAN'IN MÜFETTİŞLİK GÖREVİNE YENİDEN ATANMASI.....	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN SİYASİ FAALİYETLERİ

I. MİLLET PARTİSİ'NİN OLUŞUMU VE 1950 SEÇİMLERİ.....	107
II. SADIK KARAHAN'IN SİYASİ FAALİYETLERİ.....	114
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA.....	131
EKLER.....	139
EK 1 : Millet Mektebi Şahadetnamesi.....	139

EK 2	: Sadık Karahan'ın Silah Taşıma Ruhsatı.....	140
EK 3	: Sadık Karahan'a Ait Türk Ocakları Sicil Kâğıdı.....	141
EK 4	: Gül Okulu Başöğretmeni İ. Hikmet Özen'in Sadık Karahan'a Teşekkürü.....	144
EK 5	: Sadık Karahan'a Vali Fuat Kadioğlu Tarafından Verilen Takdir Belgesi.....	144
EK 6	: Sadık Karahan Hakkında Simav Kaymakamı Avni Yasal Tarafından Kütahya İli Valiliği'ne Gönderilen Dilekçe.....	145
EK 7	: Ankara Muhasebe-i Hususî Müdürlüğü'nden Emekli Rauf Bey'in Sadık Karahan'a Gönderdiği Mektup.....	146
EK 8	: Sadık Karahan'ın Ankara Muhasebe-i Hususî Müdürlüğü'nden Emekli Rauf Bey'in Mektubuna Verdiği Cevap.....	148
EK 9	: Sadık Karahan'ın Alaattin Tiritoglu'na Gönderdiği Mektup.....	149
EK 10	: Sadık Karahan'a Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğü'nden Gelen Mektup.....	150
EK 11	: Sadık Karahan'ın Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'a Gönderdiği Mektup.....	151
EK 12	: Fotoğraflar.....	152

TABLOLAR LİSTESİ

		Sayfa
Tablo 1.	1700-1825 Tarihleri Arasında Uşak'ta Bulunan Muallimhaneler.....	17
Tablo 2.	Uşak Kazası'na Bağlı Mahallelerde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932).....	86
Tablo 3.	Uşak Kazası Merkez Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932).....	87
Tablo 4.	Uşak-Sivaslı Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932).....	89
Tablo 5.	Uşak-Banaz Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932).....	90
Tablo 6.	Uşak Karahallı Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932).....	91
Tablo 7.	Uşak Kazası'nda Bulunan Mektepler ve Mekteplerde Görev Yapan Muallimler (1931-1932).....	92
Tablo 8.	Kazası Merkez İlkokullarında Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948).....	98
Tablo 9.	Uşak Kazası Merkez Köy Okullarında Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948).....	100
Tablo 10.	Sivaslı Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948).....	100
Tablo 11.	Karahallı Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948).....	101
Tablo 12.	Ulubey Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948).....	102
Tablo 13.	Uşak Kazası Bağımsız Eğitimli Köy Okulları (1947-1948).....	102
Tablo 14.	Uşak Merkez İlkokullarında Öğrenci Sayısı ve Devamsız Miktarı (1947-1948).....	103
Tablo 15.	1948-1949 Eğitim Öğretim Yılı Durum Tablosu.....	104
Tablo 16.	14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri Oy Dağılımı.....	112

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser.
a.g.m.	: Adı Geçen Makale.
a.g.t.	: Adı Geçen Tez.
AKÜ	: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
Bkz.	: Bakınız.
b.t.y.	: Basım Tarihi Yok.
b.y.y.	: Basım Yeri Yok.
C.	: Cilt.
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi.
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi.
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi.
DP	: Demokrat Parti.
Dr.	: Doktor.
d.t.	: Doğum Tarihi.
d.y.	: Doğum Yeri.
H	: Hicrî.
M	: Miladî.
Mah	: Mahalle.
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü.
MP	: Millet Partisi.
Op.	: Operatör.
S.	: Sayı.
s.	: Sayfa.
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.

GİRİŞ

Uşak İli Ege Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi arasında bir geçit oluşturan İç Batı Anadolu eşiği üzerinde yer almaktadır. Uşak il toprakları 5.341 km² lik yüzölçümü ile ülke alanın %0,7 sini kaplamaktadır. İl alanı, kuzeyden Kütahya'nın Altıntaş ve Gediz, doğudan Afyonkarahisar'ın Sincanlı ve Sandıklı, güneyden Denizli'nin Çivril, Çal ve Güney, batıdan Manisa'nın Sarıgöl, Kula ve Selendi ilçeleriyle çevrilidir¹.

1984 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'nde Uşak'ın coğrafi yapısı hakkında şu bilgiler verilmektedir:

Uşak Kazası Kütahya Sancağı dâhilinde olup, kuzeyden Kütahya ve Gediz, doğudan Karahisar Sancağı, batıdan ve güneyden Aydın Vilâyeti ile çevrilidir. Banaz ve Göbek (Ulubey) nahiyeleri Uşak kaza merkezine bağlı olup, kaza dâhilinde 160 köy bulunmaktadır. Kazanın nüfusu 37.772'dir. Kaza dâhilinde 12.909 hane vardır².

Uşak, adı ile de tartışma konusu olan bir yerleşim yeridir. Uşak adı, ne Anadolu'da Türklerden önce yaşayanların verdiği bir adın uzantısı, ne de Türkçe bir kelimedir. Uşak kelimesinin dilimizde pek çok anlamı olmasına rağmen bir yerleşim yerine ad olarak verilmesi arasında ilişki kurmak anlamsız gözükmektedir. Evliya Çelebi eserinde bu yerleşim yerinden "Uşşak" olarak bahsetmekte ve şu bilgileri vermektedir:

"... Ve bu şehrin bağ ve bağçesi çoktur ve âbî havasının letafetinden mahub ve mahubesine haddi hasır olmadığından uşşakı çoktur. Anın için Uşşak şehri derler mahubları uşşak perestlerdir. Hakukatülhal bu şehre bir garübbidiyar kimesne gelüp bir iki gün mihman olsa elbette âşık olması muharrerdir..."

Evliya Çelebi'nin bu açıklamasından başka bir takım rivayetlerde bulunmaktadır. Ancak bu rivayetler, Uşak adının nereden geldiği konusunu yeterince açıklığa kavuşturmamaktadır.

¹ "Uşak", *Yurt Ansiklopedisi*, C.X, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1982, s.7459.

² Haşim TÜMER, *Uşak Tarihi*, Gün Matbaası, İstanbul, 1971, s.32.

Uşak 11. yüzyılın sonlarında Anadolu'ya gelen Türklerin 12. yüzyılın yarısı ile özellikle son çeyreğinden itibaren kurdukları bir iskân yeri olarak düşünülmektedir. Selçuklu Devleti'nin Batı Anadolu'da bir uç kumandanı olan Emir Sipah-Salar Şücaeddin Bey'in 1255 tarihinde "Çanlı Köprü"nü yaptırması bu düşüneyi güçlendirmektedir. Uşak yöresi, Anadolu Selçuklu Devleti hâkimiyetine Alaattin Keykubat devrinde girmiştir. Anadolu Selçuklularının son zamanlarında kuvvetli bir uç beyliği olan Germiyanogullarının 1339'da Alaşehir'i ele geçirmesinden sonra Uşak yöresi üzerinde etkisi artmıştır. Uşak, Moğal istilasından sonrada Germiyan Beyliği'nin sınırları içerisinde kalmıştır. Güneyden Karamanlı Beyliği'nin sıkıştırması, kuzeyden de Osmanlı Beyliği'nin büyümesi karşısında ortada kalan Germiyan Beyliği'ne destek sağlamak için hükümdar Süleymanşah, 1365 yılında kızını Yıldırım Bayezid ile evlendirmiştir. Kızına çeyiz olarak Osmanlı Beyliği'ne verdiği şehirler arasında Uşak'ın bulunmaması, o yıllarda Uşak'ın Germiyan Beyliği'nin elinde olduğunu göstermektedir³. 1429 yılında Germiyan Beyliği'nin bütün toprakları Osmanlı Beyliği'ne dâhil edilmiş, böylece Uşak ve Banaz toprakları da Osmanlı topraklarına katılmıştır.

16. yüzyılda Uşak, Anadolu Vilâyeti'ne bağlı olan Kütahya Sancağı'nın bir kazası durumunda idi. 1836'da Anadolu'nun idari yapısında bir takım değişiklikler yapılmıştır. Anadolu'daki eski büyük eyaletler tamamen kaldırılmış, bu eyaletlere bağlı sancaklar başka idari birimlere bağlanmıştır. Daha önce doğrudan Anadolu Eyaleti'ne bağlı Kütahya Sancağı, Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne bağlı olarak gösterilmiştir. Bu idari yapı içinde Uşak ise Kütahya Sancağı'na bağlı bir kaza durumuna getirilmiştir. Daha önce Uşak Kazası'nın köyleri durumunda olan Karahallı ve Sivaslı da, 1908 yılında Uşak Kazası'na bağlı nahiyeler durumuna getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Uşak, Kütahya Vilâyeti'nin bir kazası durumundaydı. Bu dönemde Uşak Kazası'nın; Uşak Merkez Nahiyesi, Banaz, Sivaslı, Karahallı ve Ulubey nahiyeleri mevcuttu. 1928'de Uşak kaza merkezinde 11 mahalle, Ulubey nahiye merkezinde 6 mahalle bulunmaktadır. Banaz, Karahallı ve Sivaslı nahiye merkezlerinde ise mahalle ismi belirtilmemiştir. Uşak Kazası dâhilinde bulunan köy sayısı ise 166'dır. 1940 yılında Uşak Kazası'nın nahiyelerine bağlı köy sayısı merkez kazada 46, Banaz Nahiyesi'nde

³ Sadiye TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*, Uşak Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi No: 2, İzmir, 1998, s.12-15.

35, Karahallı Nahiyesi'nde 13, Sivaslı Nahiyesi'nde 25 ve Ulubey Nahiyesi'nde 21 olmak üzere toplam 140 adet olarak gösterilmiştir. İdari Taksimatı 1944'te Banaz, Karahallı, Sivaslı ve Ulubey nahiyelerinin sayısı aynı olup, merkez nahiyenin köy sayısı 46'den 51'e yükselmiştir. Uşak, son olarak 09.01.1953 Tarih ve 6129 Sayılı Kanun ile vilâyet haline getirilmiştir. Uşak Kazası'nın Banaz, Ulubey, Karahallı ve Sivaslı nahiyeleri ise kaza olmuştur. Ayrıca Manisa Vilâyeti'ne bağlı olan Eşme'de Uşak Vilâyeti sınırlarına dâhil edilmiştir⁴.

Uşak Cumhuriyet Dönemi öncesinde de İzmir iktisadi mıntıkası içerisinde, bir ticaret merkezi konumundaydı. İzmir'den yurt dışına yapılan ihracatın yaklaşık olarak yarısı Uşak'tan giden mallarla yapılmaktaydı. Uşak'ta imal edilen ve halkın en önemli gelir kaynağı olan Uşak halı ve kilimleri İzmir'e gönderiliyor, oradan da Avrupa'ya ihraç ediliyordu. Ayrıca İzmir'e tarım ürünleri sevkıyatı da yapılıyordu. Yörede çok miktarda yetiştirilen hububat, afyon, palamut, yaş üzüm, yapağı ve mazı da İzmir'e gönderiliyordu. Bunların dışında Uşak'ta dokumacılık ve hazır giyim de ülke ihtiyacını karşılayacak derecede önemli bir seviyedeydi. İktisadi sahada İzmir hinterlandı içerisinde bir ticaret ve sanayi yöresi olan Uşak'ın, Kütahya Vilâyeti'ne bağlı olmaktan kaynaklanan sıkıntıları vardı. Kazanın merkezi bir yerde olması sebebiyle ayrı bir sancak haline getirilmesi ya da İzmir Sancağı'na bağlanma hususunda ısrarcı olan Uşaklılar, pek çok kez bu istediklerini İstanbul'a bildirmelerine rağmen olumlu bir netice alamamışlardır⁵.

Uşak'ta, Cumhuriyet'in ilanından sonra ticaret ve sanayinin gittikçe canlanmasında kredi kurumlarının büyük ölçüde katkısı olmuştur. Uşak'ta ilk banka şubesi 1891 yılında Osmanlı Bankası tarafından açılmıştır. 1919 yılında Ziraat Bankası şubesinin açılmasıyla banka sayısı ikiye yükselmiştir. Cumhuriyetin ilanında önce Uşak'ta Sanayi ve Maadin Bankası da bulunuyordu. Ayrıca 1929 yılında Uşak'ta İş Bankası şubesi de açılmıştır. Bu bankaların açtığı kredilerle ticari hayat oldukça

⁴ Sadiye TUTSAK, "Uşak Kazasında Mülki Taksimatın Gelişimi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.9, İzmir, 1994, s.309-315.

⁵ Sadiye TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin Son Devirlerinde Uşak Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.16, İzmir, 2001, s.177-178.

hareketlenmiştir. 1926 yılında Nuri Şeker'in çalışmaları neticesinde Türkiye'nin ilk şeker fabrikası Uşak'ta açılmıştır. Bunu Uşak'ta açılan pek çok işletme takip etmiştir⁶.

Bir ticaret ve sanayi kenti görünümünde olan Uşak'ta, Türklerden başka gayrimüslim nüfusta bulunmaktaydı. 1884 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'ne göre 27.165 Müslüman, 1.250 Rum, 543 Ermeni, 95 Kıpti, 736 göçebe nüfusun yaşadığı Uşak Kazası'nda 9.365 ev mevcuttu⁷. 1923 yılına gelindiğinde Uşak'ta 948 Ermeni, 2.928 Rum ve 53 diğer milletlerden insan mevcuttu. Uşak'taki bu yabancı nüfus, mübadele sırasında Uşak'tan ayrılmıştır. Cumhuriyet döneminde mübadeleye tabi tutulan mübadillerin önemli bir kısmı Uşak şehir merkezine yerleştirilmiştir. Uşak Belediyesi tarafından bu mübadiller giden Rumların evine yerleştirilmiştir. 28 Ekim 1927'de yapılan nüfus sayımına göre Uşak Kazası'nda 40.965 erkek, 47.678 kadın olmak üzere toplam 88.483 kişi bulunmaktaydı⁸.

Uşak kültürel bakımdan da gelişmiş bir yerleşim yeridir. Nitekim Cumhuriyet öncesi Uşak'ta çok sayıda mektep ve medrese bulunmaktadır. 1892 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'nde kazada iki adet kütüphane olduğu belirtilmektedir. Kütüphanelerden birinin Adanalı Medresesi'ne ait Karaali Camisi içindeki kütüphane, diğerinin ise Aybey Mahallesi'nde bulunan ve 1894 yangınında yanan ve kitaplarının yangın esnasında develere yüklenerek Kayseri'ye götürüldüğü şimdiki Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'nde olduğu söylenen, Burçaklı Medresesi'ne ait kütüphane olabileceği belirtilmektedir⁹.

23 Şubat 1934 tarihinde ise Uşak Halkevi açılmıştır. Uşak Halkevi kültürel alanda çalışmalar yapmış, açmış olduğu şubeler ve komitelerle Uşak'ta kültürel hayatı canlı tutmaya çalışmıştır. Uşak Halkevi bünyesinde bir kütüphane de oluşturulmuştur¹⁰. 1951'den sonra Halkevlerinin mallarına el konulduğu gibi faaliyetlerine de ara

⁶ Sadiye TUTSAK, "Uşak'ta Ticaret ve Sanayi", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C. II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.783-784.

⁷ TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin ...", s.180.

⁸ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.73-74.

⁹ Erdoğan SOLAK, *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Köylerine Hizmet Götürme Birliği Yayınları No: 1, Uşak, 2001, s.221.

¹⁰ *Uşak Halkevi İki Yıllık Çalışmaları*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul, 1936, s.15-17.

verilmiştir¹¹. Uşak Halkevi merkezinde bulunan kitaplar ise önce bir süre Bireylül İlkokulu'na verilmiş, ardından 1966 yılı içerisinde Uşak İl Halk Kütüphanesi'ne devredilmiştir.

Uşak İl Halk Kütüphanesi, 31 Ağustos 1962 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak, Uşak Belediye Sarayı'nın dördüncü katında hizmete açılmıştır.

Bir süre sonra Halk Eğitim Merkezi binasında faaliyetlerine devam eden kütüphane, son olarak da 1977 yılında Stad Caddesi üzerinde bulunan üç katlı kendi binasına taşınmıştır¹². Uşak'ın il olmasının ardından 14.06.1954 tarihinde Bireylül Çocuk Kütüphanesi, 15.08.1958 tarihinde Atatürk Çocuk Kütüphanesi ve 23.03.1970 tarihinde de Ragıp Soysal Çocuk Kütüphanesi açılmıştır¹³. Ayrıca Uşak merkezde 1964 tarihinde açılan Uşak Şeker Fabrikası Kütüphanesi ile içerisinde el yazması eserlerin bulunduğu Müftülük Kütüphanesi de bulunmaktadır.

Uşak'ta basın yayım faaliyetleri ise 1949 yılında açılan matbaaya dayanmaktadır. Alaaddin Tiritoglu'nun önderliğini yaptığı matbaa yirmi iki ortaklı olup, Paşa Hanı altındaki Yeni Uşak Matbaası'nın bulunduğu yere açılmıştır. Matbaa basım işlerinin yanı sıra "Kurultay" adlı haftada bir yayınlanan gazete de çıkarmıştır. Bunu diğer matbaalar ve gazeteler izlemiştir¹⁴. Uşak'ta 1 Mart 1961'den itibaren Halk Eğitim Teşkilatı faaliyete geçmiştir. Halk eğitimi büro başkanı tayin edilen kurumda, merkez müdürüyle gezici halk eğitimcileri ise 1962 yılında faaliyete geçmişlerdir¹⁵.

Cumhuriyet dönemi öncesinde Uşak'ta cirit ve avcılık sporları çok yaygındı. Spor faaliyetlerinin gelişmesi de Cumhuriyet'le birlikte olmuştur. Uşak'ta ilk spor kulübü 1922 yılında "Uşak Gençlerbirliği Spor Kulübü" adı altında amatör olarak kurulmuştur. 1925 yılında Uşak spor mıntıkası merkezi olarak tesis edilmiştir. Uşak'ta

¹¹ Adil Adnan ÖZTÜRK, *Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli*, Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Cumhuriyetin 75. Yılı Kültür Eserler Dizisi 2, Aydın, 1999, s.50.

¹² SOLAK, *a.g.e.*, s.222.

¹³ *Uşak 1973 İl Yıllığı*, b.y.y., b.t.y., s.85.

¹⁴ SOLAK, *a.g.e.*, s.222.

¹⁵ Bilge PURUTÇUOĞLU, *Uşak Şehir Etüdü*, Saraçoğlu Matbaası, Uşak, 1970, s.25.

Gençlerbirliği'nden başka “Uşak Ergenekon İdman Yurdu” ve “Uşak Turan İdman Yurdu¹⁶” spor kulüpleri de bulunmaktaydı. Uşak'ta ayrıca “Avcılar ve Biniciler¹⁷” kulübü de mevcuttu. 1930 yılında İzmir Belediyesi'nin yardımı ile Uşak kaza merkezine kapalı şehir stadyumu yaptırılmıştır. Böylece Batı Anadolu'da İzmir'den sonra Uşak ikinci olarak stada kavuşmuştur. Uşak kaza merkezindeki yoğun spor faaliyetleri nahiyelerde de etkisini göstermiştir¹⁸.

¹⁶ Sadık Karahan Özel Arşivi'nde bulunan Uşak Turan İdman Yurdu Azasına Mahsus Hüviyet Varakası'na göre “ Uşak Turan İdman Yurdu ” spor kulübünün tesis tarihi 1928'dir. Sadık Karahan 21.07.1934 tarihinden itibaren kulübün resmi üyesidir.

¹⁷ Sadık Karahan Özel Arşivi'nde bulunan Uşak Avcılar Kulübü Hüviyet Varakası'na göre “ Uşak Avcılar Kulübü ”nün tesis tarihi 1928'dir. Sadık Karahan 01.08.1928 tarihinden itibaren kulübün resmi üyesidir.

¹⁸ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.88-89.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ'NDEN CUMHURİYET'E GEÇİŞ SÜRECİNDE UŞAK'TA EĞİTİM

I. MEDRESELER

Türk-İslam devletlerine özgü geleneksel eğitim kurumlarından olan medreseler, sıbyan mekteplerinin üzerinde eğitim ve öğretim yapılan orta ve yüksek tahsil müesseseleridir¹⁹. Türk-İslam dünyasında medrese teşkilatının kurulması ve gelişmesinde Büyük Selçuklu Devleti'nin çok büyük payı vardır. Büyük Selçuklu Devleti zamanında Sünniliği, Şiiliğe karşı savunacak eleman yetiştirmek amacıyla devlet eliyle Bağdat, Belh, Nişabur, Herat, Basra ve Musul gibi önemli merkezlerde medreseler açılmıştır. Medrese teşkilatında ilk adımı atan Büyük Selçuklular'dan sonra, diğer İslam devletlerinde medrese açma bir gelenek haline gelmiştir. Yapı ve teşkilat bakımından Büyük Selçuklu medreselerini örnek alan Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri de medreseler kurmuşlardır. Anadolu medreseleri genellikle vakıf müessesesi olarak kurulmuşlar ve vakıf gelirleriyle medreselere gelir temin etmişlerdir²⁰.

Osmanlılarda ise ilk medrese 1330 tarihinde, Orhan Bey tarafından İznik'te kurulmuştur. Bunu, Bursa ve Edirne'de kurulan başka medreseler de izlemiştir²¹. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde çok sayıda medrese kurulmasına rağmen, medreseler en yüksek noktalarına yükselme döneminde Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde ulaşmışlardır. Fatih İstanbul'u fethettikten sonra, İstanbul'daki sekiz kiliseyi medreseye çevirmiş ve dönemin önde gelen hocalarını bu medreselere atamıştır. Meydana getirilen bu külliye "Sahn-ı Seman" adı verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet, sekiz medreseyi klasik medrese eğitimi için yeterli görmemiş, sahn dışına sekiz medrese daha yaptırmıştır. "Tetimme" adı verilen bu medreseler sahn medreselerinde okuyacak talebeyi, hazırlamak amacıyla kurulmuştur. Sahn

¹⁹ Cahit BALTACI, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976, s.5.

²⁰ Sadiye TUTSAK, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.3.

²¹ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.1-3.

medreselerinde okuyan talebeye “Danişmend”, Tetimme medreselerinde okuyan talebeye ise “Softa” deniyordu. Talebeye ders veren medrese hocalarına “Müderriş”, yardımcılarına da “Muid” adı verilmiştir. İlk önceleri medreselerde dersler büyük odalarda yapılıırken, sonraları medreselerin çoğalması ve bilgili hoca bulmak imkânının azalması üzerine dersler camilerde okutulmaya başlanmıştır. Bundan sonra medreseler, talebe pansiyonu haline gelmeye başlamıştır²².

Zamanla İstanbul’da medreselerin sayısı arttığı gibi diğer vilâyetlerde de yeni medreseler yapılmıştır. Osmanlı medreseleri derece derece yükselen ve aşağıdan yukarıya doğru Haşiyeye-i Tecrid, Miftah, Kırklı, Hariç, Dâhil ve Sahn-ı Seman olarak sınıflara ayrıldı. Hariç medreseleri, Osmanlılardan önce Anadolu Selçuklu Sultanlarının ve onların ailelerinin yaptırdıkları medreselerdir. Dâhil medreseleri, Osmanlı padişahları, şehzade valideleri, şehzadeler ve padişah kızlarının inşa ettirdikleri medreselerdir. Bu medreselerden sonra ise en yüksek tahsil Sahn-ı Seman’da yapılırdı²³. Müderriş olabilmek için Haşiyeye-i Tecrid düzeyindeki bir medreseden başlayıp, sırayla ötekileri ve en sonda da sahn düzeyindeki bir medreseyi bitirip buradan diploma almak gerekiyordu. Bu kişiler görev yapmak istedikleri yere göre Anadolu veya Rumeli kazaskerinin ruzname ya da matlap denilen defterine adlarını yazdırırlardı. Müderriş adayları kendilerine görev verilmesi için bir süre beklerlerdi. Müderriş kadroları boşaldıkça sırada olan müderriş adaylarının, Haşiyeye-i Tecrid düzeyinde bir medreseye ataması yapılırdı. Zamanla en yüksek müderrişlik derecesi olan Musile-i Süleymaniye, Süleymaniye ve Darülhadis müderrişliğinde görev alabilirdi²⁴.

Medreseler parasız ve yatılı okullardı. Burada öğrencilerin yiyecek ve giyecek gibi gereksinimlerinin yanında, cep harçlıkları da veriliyordu. Medrese kuranlar, sıbyan okullarında olduğu gibi okula ne kadar öğrenci alınacağı, bunlara ne yiyecek verileceği, öğrencilerin harçlıklarının ne kadar olacağı, hocalarının ne kadar ücret alacaklarını belirleyebilirdi. Bütün bu masraflar medreselere bağışlanan vakıflar aracılığıyla karşılanmaya çalışılırdı. Bu tür bir eğitim sistemi, medrese de okumayı sadece zengin

²² Osman ERGİN, *Türk Maarif Tarihi*, C. I-II, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s.98-99.

²³ UZUNÇARŞILI, *a.g.e.*, s.10-12; TUTSAK, *İzmir’de Eğitim...*, s.4.

²⁴ Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2006)*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006, s.76.

çocuklarının ayrıcalığı olmaktan çıkarmış, fakir ailelerin ve sarayda çalışan askerlerin çocuklarına medrese yoluyla ulema sınıfına katılabilmeye olanağı sağlamıştır²⁵.

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin eski gücünü yitirmesi ve sosyo-ekonomik düzenin bozulması tüm kurumları etkilediği gibi önce vakıfları, sonra da medreseleri etkilemiştir. Medreseler eğitim kurumları olmaktan çıkıp birer menfaat yuvasına dönmüştür. Vakıf kurucuları, yeterli olup olmadıklarına bakmaksızın yakınlarını medrese müderrisi olarak tayin etmeye, okutulacak kitapları bile kendileri belirlemeye başlamışlardır²⁶. 17. yüzyılda ise, teokratik düzen, müspet ilimin çözmesi gereken konular dâhil, her konuyu dini fetvalarla çözmeye çalışmıştır. Dolayısıyla 16. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlayan medreseler 17. yüzyıldan itibaren tamamen amacından uzaklaşmıştır. Bozulmanın başlıca nedenleri ise; rüşvet, hatır gönül işinin işe karışması, fetihlerin durması ve medreselerin kendi yönetim şekline kaynaklanan engelleyici unsurlar taşınmasıdır²⁷. Varlıklarını 1925 yılına kadar sürdüren medreseler bu tarihten sonra kapatılmışlardır²⁸.

Osmanlı Devleti döneminde Uşak Kazası'ndaki en eski medreseye 16. yüzyılda rastlanılmıştır²⁹. Yapılan çalışmalar 1702-1824 yılları arasında Uşak kaza merkezinde 7 ve köylerinde 5 olmak üzere toplam 12 medresenin bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca Uşak'ta Ulu Cami, Köseoğlu Cami ve Hacı Hızır Mahallesi'nde bir mescitte medrese talebelerine ders verilen üç dersi'âm bulunmaktadır³⁰. Sadiye Tutsak, "Osmanlı Devleti'nin Son Devirlerinde Uşak Kazası" adlı çalışmasında 1883 yılında Uşak kaza merkezindeki 17 medresede, 703 talebenin tahsil gördüğünü tespit etmiştir³¹. Ayrıca Banaz ve Ulubey nahiyelerinde de 2'şer medrese bulunmakta olup, Ulubey Nahiyesi'nde toplam 100 talebe eğitim görmektedir. Uşak'ta gittikçe artan medrese

²⁵ İlhan BAŞGÖZ, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.13.

²⁶ Bayram KODAMAN, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s.13.

²⁷ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.84-85; ÖZTÜRK, *a.g.e.*, s.9-10.

²⁸ ÖZTÜRK, *a.g.e.*, s.10.

²⁹ Mustafa Murat ÖNTUĞ, "Osmanlı Dönemi Uşak Medreseleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.133, İstanbul, 2001, s.53-68.

³⁰ Mustafa Murat ÖNTUĞ, "Hurufat Defterlerine Göre Uşak'taki Eğitim Müesseseleri / (1702-1824)" *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.3, Sonbahar 1999, s.151-157.

³¹ TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin...", s.187.

sayısı 19. yüzyılın sonlarına doğru 40'a ulaşmıştır³². 1899-1904 yılları arasında Uşak kaza merkezi ve civarında bulunan medreseler³³ şunlardır:

Abidin Efendi Medresesi: Sabah Mahallesi'ne Musa Efendi tarafından yaptırılmıştır. Medresenin 1899 yılında müderrisliğini de Abidin Efendi yapmıştır³⁴.

Akarcalı-zâde Medresesi: Ünalın Mahallesi'nde bugünkü İmam Hatip Lisesi'nin güney tarafına düşen yerde kurulmuştur. Medresenin bânisi ve müderrisi Akarcalı-zâde Mehmet Efendi'dir³⁵.

Ali Efendi Medresesi: Karaağaç Mahallesi'nde bulunan medrese Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır. Adı geçen medresenin 1899 yılında müderrisliğini de Ali Efendi yapmıştır³⁶. 1900-1901 yıllarında medresenin müderrisliğini Mehmet Efendi yapmış, 1903 yılında tekrar Ali Efendi müderris olmuştur³⁷.

Ayıntabi Medresesi: Necati Efendi tarafından, Sabah Mahallesi'ne bugünkü Orhan Dengiz Anadolu Lisesi binasının önüne tek katlı olarak yaptırılmıştır. Ayıntabi Medresesi öğrenci sayısı bakımından Uşak'ın en büyük medresesi olmakla birlikte 1900'lü yılların başında medresenin öğrenci sayısı 150 civarındadır³⁸.

Bodur-zâde Medresesi: Boduroğlu Hacı Halil Efendi tarafından, Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan Boduroğlu Camii'nin avlusuna yaptırılmıştır. 1767-1768 yıllarında inşa edilen medrese, Cumhuriyet döneminde de yatılı okullara pansiyon olarak kullanılmış ve 1954'ten önce yıkılmıştır³⁹.

³² TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin...", s.187.

³³ Serap KÖLEMEN YÜCE, 19. Yüzyılın Sonu ve 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya Sancağı'nda Eğitim, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.46-57.

³⁴ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

³⁵ YÜCE, a.g.t., s.47.

³⁶ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

³⁷ YÜCE, a.g.t., s.47.

³⁸ Mustafa Murat ÖNTUĞ, Erdoğan SOLAK, "Uşak'ta Eğitim", *İlkler Şehri Uşak*, Batıkol Matbaacılık, Uşak, 2005, s.62.

³⁹ ÖNTUĞ, "Uşak'ta Boduroğlu Vakıfları ve Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, S.28, Ankara, 2004, s.85-86.

Cafer Efendi Medresesi: Burhan Fakih Mahallesi'ne, Cafer Efendi tarafından yaptırılmıştır⁴⁰.

Çanaklı Medresesi: Hacı Hüseyin Efendi tarafından, Hacı Hasan Mahallesi'ne yaptırılmıştır⁴¹.

Debbağhâne Efendi Medresesi: İpek Mahallesi'ne, Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştır⁴².

Gülşen Efendi Medresesi: Medrese Halil Efendi tarafından, Göbek (Ulubey) Nahiyesi'ne yaptırılmıştır⁴³.

Hacı Ahmet Ağa Medresesi: Ahmet Efendi tarafından, Melaşler Karyesi'ne yaptırılmıştır⁴⁴.

Hacı Ahmet Efendi Medresesi: Hacı Ahmet Efendi tarafından, Hacı Hakkı Mahallesi'ne yaptırılmıştır⁴⁵.

Hacı Ahmet Medresesi: İpek Mahallesi'ne, Okka-zâdeler tarafından yaptırılmıştır⁴⁶.

Hacı Ali Efendi Medresesi: Karbasan Karyesi'nde bulunan medrese Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır⁴⁷.

Hacı Hafız Efendi Medresesi: Avgan Karyesi'nde bulunan medrese Hacı Hafız Efendi tarafından yaptırılmıştır⁴⁸.

⁴⁰ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴¹ YÜCE, a.g.t., s.48.

⁴² TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴³ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴⁴ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴⁵ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴⁶ YÜCE, a.g.t., s.50.

⁴⁷ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁴⁸ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

Hacı Halil Efendi Medresesi: Göbek (Ulubey) Nahiyesi'nde bulunan medrese Hacı Halil Efendi tarafından yaptırılmıştır⁴⁹.

Hacı Hasan Efendi Medresesi: Karaağaç Mahallesi'nde bulunan medrese Hacı Hasan Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁰.

Hacı İbrahim Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medrese, Hacı İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır. Medresenin müderrisliğini de Hacı İbrahim Efendi yapmıştır⁵¹.

Hacı Mehmet Efendi Medresesi: Göbek (Ulubey) Nahiyesi'nde bulunan medrese, Hacı Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵².

Hacı Mustafa Efendi Medresesi: Hacı Karyesi'nde bulunan medrese, Hacı Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵³.

Hacı Mustafa Medresesi: Hacı Hakkı Mahallesi'nde bulunan medrese, Hacı Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁴.

Hacı Osman Efendi Medresesi: Karbasan Karyesi'nde bulunan medrese, Hacı Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Hacı Osman Efendi, medresenin müderrisliğini de yapmıştır⁵⁵.

Hacı Ömer Efendi Medresesi: Karahallı Karyesi'nde bulunan medrese, Hacı Ömer Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁶.

⁴⁹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵⁰ YÜCE, a.g.t., s.50.

⁵¹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵² TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵³ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵⁴ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵⁵ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵⁶ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

Hacı Ömer Medresesi: Karbasan Karyesi'nde bulunan medrese, Hacı Ömer Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁷.

Hacı Şeyh Medresesi: Sabah Mahallesi'nde bulunan medrese, Hacı Şeyh Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁸.

Hacı Veli Efendi Medresesi: Bulkaz Karyesi'nde bulunan medrese, Hacı Veli Efendi tarafından yaptırılmıştır⁵⁹.

Halil Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu Halil Efendi'dir. Bu medresenin müderrisliğini de Halil Efendi yapmıştır⁶⁰.

Hüseyin Ağa Medresesi: Bozkuş Karyesi'nde bulunan medresenin kurucusu Hüseyin Ağa'dır⁶¹.

Hüseyin Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu ve müderrisi Hüseyin Efendi'dir⁶².

İsmail Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu İsmail Efendi'dir⁶³.

İsmail Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medrese Yılandı-zâdeler tarafından yaptırılmıştır⁶⁴.

Kara İmam Efendi Medresesi: Sivaslı Karyesi'nde bulunan medresenin kurucusu Kara İmam Efendi'dir. Kara İmam Efendi medresede müderrislikte yapmıştır⁶⁵.

⁵⁷ YÜCE, a.g.t., s.51.

⁵⁸ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁵⁹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶⁰ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶¹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶² TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶³ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶⁴ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

Karacan Medresesi: Kırkyaran Karyesi'nde bulunan medrese, Karacanoğlu tarafından yaptırılmıştır⁶⁶.

Maksud-zâde Medresesi: Sabah Mahallesi'nde bulunan medrese Maksud-zâde ailesi tarafından yaptırılmıştır⁶⁷.

Mehmet Efendi Medresesi: Sivashlı Karyesi'nde bulunan medrese Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mehmet Efendi medresenin müderrisliğini de yapmıştır⁶⁸.

Mustafa Efendi Medresesi: Sabah Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu Veli Efendi'dir. 1899 yılında medresenin müderrisi Mustafa Efendi olmasına rağmen, bu tarihte medresede öğrenim gören öğrenci bulunmamaktadır⁶⁹.

Mustafa Efendi Medresesi: Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu Hacı Ahmet Efendi'dir⁷⁰.

Oturak Medresesi: Oturak Karyesi'nde bulunan medrese, Oturak Karyesi halkı tarafından yaptırılmıştır⁷¹.

Ömer Efendi Medresesi: Göbek (Ulubey) Nahiyesi'nde bulunan medresenin kurucusu Ömer Efendi'dir⁷².

Ömer Efendi Medresesi: Sabah Mahallesi'nde bulunan medresenin kurucusu Hüseyin Efendi'dir⁷³.

⁶⁵ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶⁶ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶⁷ TÜMER, *a.g.e.*, s.48.

⁶⁸ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁶⁹ YÜCE, *a.g.t.*, s.54.

⁷⁰ YÜCE, *a.g.t.*, s.54.

⁷¹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁷² TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

⁷³ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.82.

Tûdad-zâde Medresesi: Göbek (Ulubey) Nahiyesi'nde bulunan medresenin kurucusu Tûdad-zâde Mehmet Efendi'dir⁷⁴.

II. TEMEL EĞİTİM VEREN MEKTEPLER

Osmanlı Devleti'nde temel eğitim ve öğretimin yapıldığı yer Sıbyan Mektepleri'dir. Selçuklular ve diğer İslam ülkelerinde mektep, kütüphane denilen ilköğretim düzeyindeki bu okullara Osmanlı Devleti'nde Darü'ttalim, Darü'lilim, Muallim-hane, Mektep-hane gibi isimler verilmiştir. Halk arasında ise mahalle mektebi ya da taş mektep isimleri kullanılmıştır⁷⁵. Bu okullar her mahallede, hemen her köyde mevcuttu ve genellikle ya camilere bitişik yapılırdı ya da caminin bir köşesinde yer alırdı.

Osmanlı'nın klasik döneminde ilköğretimin okullaşmış şekli olan sıbyan mekteplerinde 6-12 yaşlarındaki kız ve erkek çocukları birlikte öğrenim görürlerdi. Bu okullarda karma öğretim yasaklanmamıştı fakat büyük merkezlerde kızlar için ayrı sıbyan mektepleri vardı.

Sıbyan mekteplerindeki öğretimin amacı; genel olarak çocuğa anlamı açıklanmadan tecvit kurallarına uygun Kur'an öğretmektir. Bu okulların ders kitapları Kur'an, Elifba ve İlmihâl'den meydana geliyordu. Gün boyu eğitim yapan sıbyan mektepleri perşembe günü öğleden sonra ve cuma günleri tatil olurdu⁷⁶.

Sıbyan mektepleri, şehirlerde padişahlar, sultanlar, idareciler, varlıklı kimseler; köy ve kasabalarda da halk tarafından yapılmışlardır. Özel kişiler tarafından yapılan sıbyan mekteplerine han, hamam, dükkân, zeytinlik, tarla gibi yerler bir gelir kaynağı olsun diye vakfedilmiştir. Bu vakıf gelirleriyle okulların bakımı, öğretmenlerin maaşları, öğrencilerin yiyecek ve elbise, bazen harçlıkları da karşılanırdı. Sıbyan mekteplerinin tamamına yakınının vakıf olarak kurulması; vakfiyelerine uygun ve

⁷⁴ YÜCE, a.g.t., s.55.

⁷⁵ ERGİN, a.g.e., s.83.

⁷⁶ BAŞGÖZ, a.g.e., s.3-5.

mecburi bir program takip edilmesine sebep olmuş, bu da okulların durağanlaşmasına ve değişen çağın şartlarına ayak uyduramamasına neden olmuştur⁷⁷.

18. yüzyıldan itibaren devlet eğitim sisteminde, yeni düzenlemelere gitmiştir. Ancak yapılan bu düzenlemeler askeri eğitim ile sınırlı kalmıştır. Sıbyan mektepleriyle ilgili gerçek anlamda ilk ıslahat girişimi 19. yüzyılda gündeme gelmiştir. II. Mahmut, 1824 yılında “Talim-i Sıbyan” hakkında yayınladığı bir fermanla sıbyan okullarına devam zorunluluğu getirmiştir. Ancak bu zorunluluk taşra sıbyan mektepleri için geçerli olmayıp, genel bir kural değildir. Nitekim İstanbul’da bile ferman, 1839 yılına kadar uygulanamamıştır⁷⁸.

Tanzimat döneminde ise kızların eğitimi, sıbyan mekteplerinin ıslahı, eski öğretim metotları yerine yeni öğretim metotlarının benimsenmesi gibi konular tartışılmaya başlanmıştır. 1847 yılında sıbyan mektepleri için hazırlanan yönetmelikte bu mekteplere yedi yaşına gelen çocuklarla, ana ve babaların isteği doğrultusunda dört ve daha yukarı yaşta bulunan çocukların da alınabileceği, okul çağında bulunan çocukların okula devamlarının zorunlu ve eğitim süresinin dört yıl olduğu, eğitimin karma yapılacağı ve başarısız öğrenciler için bu sürenin uzatılabileceği belirtilmektedir⁷⁹.

1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile geleneksel yöntemle eğitim yapan sıbyan mekteplerine karşı yeni yöntemle eğitim yapan ve Maarif Nezareti’ne bağlı dört yıllık “iptidai mektepleri” açılmıştır⁸⁰.

II. Abdülhamit döneminde, ilköğretim meselesi 1876 yılında anayasaya girmiş ve hukuki bir nitelik kazanmıştır. 1879’da, Maarif Teşkilatı’nda yapılan değişikliklerle ilköğretimin ülke geneline yayılması için Taşra Maarif Teşkilatları’nın kurulması ve bunlara ilköğretimle ilgili görevlerin, ıslahatlar yapma yetkisinin verilmesi, okulların müfettişlerle denetlenmeye çalışılması, ilköğretime verilen önemin göstergesidir.

⁷⁷ KODAMAN, *a.g.e.*, s.57.

⁷⁸ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.151-152.

⁷⁹ İbrahim Ethem BAŞARAN, *Türkiye’de Eğitim Sistemi*, Yargı Matbaası, Ankara, 1996, s.77.

⁸⁰ İlhan TEKELİ, Selim İLKİN, *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK Yayınları, Ankara, 1993, s.67.

II. Abdülhamit devrinde, geleneksel eğitime devam eden sıbyan mektepleri ile Tanzimat'ın son dönemlerinde, sıbyan mekteplerine alternatif olarak kurulan ve ilköğretimde ikili bir sistemin oluşmasında etkili olan yeni metot ile eğitim yapan iptidai mektepler, ilköğretim hizmetini birlikte vermişlerdir. Maarif Nezareti 1882 yılından itibaren ağırlığı, iptidai okullara vermiş ve resmi yazışmalarda bu ismi kullanmaya başlamıştır. Böylece, sıbyan mektepleri zamanla zayıflamış ve 1909'a kadar pek çok ilkokul yeni sistemi uygulayan iptidai mektepler haline dönüştürülmüştür⁸¹.

Osmanlı Devleti'nin hemen her yerinde olduğu gibi Uşak Kazası'nın da hemen her mahalle ve köyünde sıbyan-iptidai mektepler bulunmaktaydı⁸².

Uşak Kazası'nda ise 1702-1824 tarihleri arasındaki Hurufat Defterleri'ne göre temel eğitim veren 27 muallimhane bulunmaktadır⁸³. Aynı yüzyılda Uşak Şerhiye Sicilleri 2 Nolu Defter üzerinde yapılan çalışmada, Ramazan Efendi Muallimhanesi'ne de rastlanılmış, böylelikle adı geçen yüzyılda mektep sayısı 28'e ulaşmıştır⁸⁴. 1700-1825 tarihleri arasında Uşak'ta bulunan muallimhaneler⁸⁵ Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 1700-1825 Tarihleri Arasında Uşak'ta Bulunan Muallimhaneler

Muallimhanenin Adı	Yaptıranı (Bânisi)	Yeri (Mahalle)	Yapıldığı Tarih	Muallimin aldığı ücret (günlük-akçe)
Boduroğlu	Bodurzade Hacı Halil Efendi	Hacı Hasan	1771-1772	Ücretsiz
Yeni Hamam yakınındaki Muallimhane	-	Hacı Hasan	-	-
Osman Efendi	Osman Efendi	Cami-i Atik	-	1
Semerci Mehmed Dede	Semerci Mehmed Dede	Karaağaç	-	0.5 (yarım akçe)
Hacı Murad	Hacı Murad	İslice	-	1
Kara Ali Ağa	Kara Ali Ağa	İslice (Tuz pazarı yakınında Kara Ali Camii bitişiğinde)	-	1
Hacı Yahya	Hacı Yahya	Sabah	-	1
Sabah Mahallesi Mescidi	-	Sabah	-	0.5
Hacı İmam	Hacı İmam	Sabah	-	Ücretsiz

⁸¹ KODAMAN, *a.g.e.*, s.74.

⁸² SOLAK, *a.g.e.*, s.154.

⁸³ ÖNTUĞ, "Hurufat Defterlerine...", s.158.

⁸⁴ SOLAK, *a.g.e.*, s.155.

⁸⁵ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.67.

Hacı Ali	Hacı Ali	Sabah	-	-
İpek Camii	-	İpek	-	0.5
Şeyh Mustafa Mescidi yakınındaki Mektep	-	İpek	-	Ücretsiz
Şeyh Hacı Hüseyin	Şeyh Hacı Hüseyin	İpek	-	0.5
Abdülkadir Ağa	Abdülkadir Ağa	Kamer	-	0.5
Kadri Efendi	Kadri Efendi	Kamer	-	0.5
Şeyhzade Ahmed Çelebi	Şeyhzade Ahmed Çelebi	Burhan Fakih	-	0.5
Kara Ali Camii yakınındaki Mektep	-	Burhan Fakih	-	0.5
Hacı Mustafa	Hacı Mustafa	Burhan Fakih	-	Ücretsiz
Burhan Fakih Mahallesi Camii yakınındaki mektep	-	Hacı Sıddık	-	-
Kubbe	-	Burhan Fakih	-	0.5
Âlime Hatun	Âlime Hatun	Hacı Sıddık	-	0.5
Hacı Mehmed	Hacı Mehmed	Cami-i Kebir	-	Ücretsiz
Hacı Halil	Hacı Halil	Cami-i Kebir	-	-
Defterdar Hüsam Bey	Defterdar Hüsam Bey	Cami-i Kebir	-	-

Sadiye Tutsak, 1884 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi üzerinde yapmış olduğu çalışmada sıbyan-iptidai mekteplerin sayısını 60, toplam öğrenci mevcudunu ise 2600 olarak tespit etmiştir. 1907 tarihli Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi'nde ise Uşak Kazası'ndaki sıbyan-iptidai mekteplerin sayısı 135'e, talebe mevcudu ise 6850'ye yükselmiştir⁸⁶. Cumhuriyet Dönemi öncesinde Uşak Kazası'nda bulunan mektepler⁸⁷ ise şunlardır:

Çamkış Hoca Mektebi: 1910 yılında, eski hükümet ve Adliye Konağı'na giden yolun solunda bulunan çeşmenin yakınındaki bir binada eğitime başlamıştır. Mektebin kurucusu ve muallimi Çamkış Hoca namıyla tanınan Hasan Efendi'dir. Çamkış Hoca Mektebi, 1914 yılında kapanmıştır⁸⁸.

Dağlar Hoca Mektebi: 1895 tarihinde, Devehanı karşısında Perdacılar ailesine ait bir evde açılmıştır. Mektep 1912 yılında kapanmıştır⁸⁹.

⁸⁶ TUTSAK, "Osmanlı Devletinin...", s.188.

⁸⁷ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.83; Adnan ŞİŞMAN, Mustafa ERGÜN, Sadiye TUTSAK, İrfan BOLAT, "Eğitim", *Cumhuriyetin Yetmişbeşinci Yılında Uşak*, Uşak Valiliği Yayınları, b.y.y., b.t.y., s.51.

⁸⁸ TÜMER, *a.g.e.*, s.77.

⁸⁹ TÜMER, *a.g.e.*, s.77.

Esnaf-ı Eytam Mektebi: Karaağaç Mahallesi'nde, 1 Ağustos 1909 tarihinde Berber Bekir Usta'nın evinde eğitime başlamıştır. Mektep iki ay bu binada eğitim verdikten sonra, Kulalı Mehmet Efendi'nin evine taşınmıştır⁹⁰. Mektebin bulunduğu ev Akarcılılar ailesi tarafından satın alınarak, Terakki-i Maarif Cemiyeti'ne bağışlanmıştır. Bu şekilde 14 yıl eğitim veren mektep, Yunan işgali sırasında bir ara hastane olarak kullanılmıştır⁹¹.

Eyüp Hoca Mektebi: 1905 tarihinde, Burma Cami avlusunda bulunan vakıf binasının üst katına Eyüp Hoca tarafından kurulmuştur. Bu mektep 1908 yılında kapanmıştır⁹².

Gülistan-ı Marifet Mektebi: 1909 yılında, Boşnak Mehmet Hoca tarafından Aybey Mahallesi'nde açılmıştır⁹³. 1926-1928 yılları arasında İki Numaralı Erkek Mektebi, 1928 yılında da Aybey Mektebi adını almıştır. Günümüzde ise halen Aybey İlköğretim Okulu olarak eğitim ve öğretime devam etmektedir⁹⁴.

Gülşen-i İrfan Mektebi: 1898 tarihinde bugünkü Orman İşletmesi'nin bulunduğu yerdeki geniş bir bahçenin içine Ahmet Tahir Efendi tarafından açılmıştır. Mektep, o güne kadar açılan tüm mekteplerden daha uzun ömürlü olmuştur. Gülşen-i İrfan Mektebi ileri seviyede eğitim vermiştir⁹⁵.

Hacı Ömer Efendi Mektebi: Burma Camii karşısındaki bir vakıf binasının alt katında bulunan mektebin kurucusu ve muallimi Hacı Ömer Efendi'dir⁹⁶.

Hadika-i Hürriyet Mektebi: II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından 1908 yılında Şuhutlu Abdullah Efendi tarafından açılmıştır⁹⁷. Mektep sırasıyla Osman Gazi 3 Numaralı Erkek Mektebi, 1924-1927 yılları arasında Şefkat Yurdu, 1928'den sonra da

⁹⁰ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.68.

⁹¹ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.68; *Uşak İl Yıllığı, 1967*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1968, s.118.

⁹² TÜMER, *a.g.e.*, s.77-78.

⁹³ SOLAK, *a.g.e.*, s.162.

⁹⁴ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.83.

⁹⁵ TÜMER, *a.g.e.*, s.81-82.

⁹⁶ TÜMER, *a.g.e.*, s.78.

⁹⁷ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.68.

Müjde Mektebi adını almıştır. 1958 yılında ise yeni binasına taşınarak 23 Nisan İlkokulu adını almıştır. Bugün bu binada aynı okul 23 Nisan İlköğretim Okulu adıyla eğitim faaliyetlerine devam etmektedir⁹⁸.

Keleter Mektebi: 1900 yılında eski tabakhanedeki Keleter Camii avlusunda iki katlı bir binanın üst katına açılmıştır⁹⁹.

Murad-ı Evvel Numune Mektebi: Hasan Hilmi Efendi tarafından daha önce açılmış olan Rüştüye Mektebi'nin iki sınıfı bu mektebe verilmek suretiyle, 1914 yılında eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Murad-ı Evvel Numune Mektebi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mustafa Kemal Paşa Numune Mektebi, 1927 yılında ise Gül Mektebi ismini almıştır¹⁰⁰.

Mustafa Rüstem Efendi Mektebi: Giritli Hoca Mustafa Rüstem Paşa tarafından Çalıkoğlu Hüsnü Ağa Hanı'nın arka kısmına 1900 senesine doğru açıldığı tahmin edilmektedir¹⁰¹.

Necm-i Edep Mektebi: 1912 tarihinde açılan mektep, 1922 yılından itibaren "1 Numaralı Kız Mektebi" adını almış ve şimdiki Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu binasında eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür¹⁰². 1925 yılında "Gazi Okulu" olarak, şimdiki İl Milli Eğitim Müdürlüğü binasına taşınmıştır. 1962 yılına kadar "Gazi Mustafa Kemal İlkokulu" olarak burada kalmıştır¹⁰³.

Numune-i Edep Mektebi: 1896 tarihinde, Hacı Remzi Efendi tarafından Verem Savaş Derneği'nin olduğu yerde bulunan vakıf, han binasında açılmıştır¹⁰⁴.

⁹⁸ Aysin ŞİŞMAN, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak'ta Açılan Bir Okul: Şefkat Yurdu", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, No:2, İstanbul, 2001, s.666.

⁹⁹ TÜMER, *a.g.e.*, s.78.

¹⁰⁰ Mehmet Salih ERKEK, "Uşak'ta Osmanlıdan Cumhuriyete Miras Kalan Bir Eğitim Kurumu: Gül Mektebi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, Mart 2006, s.127-147.

¹⁰¹ TÜMER, *a.g.e.*, s.80.

¹⁰² *Uşak İl Yıllığı, 1967*, s.118.

¹⁰³ SOLAK, *a.g.e.*, s.163.

¹⁰⁴ TÜMER, *a.g.e.*, s.79.

Ramazan Efendi Mektebi: Ramazan adlı kişi tarafından Burhan Fakih Mahallesi'ndeki caminin yanına açılmıştır¹⁰⁵.

Reşadiye Kız Mektebi: Açıldığı tarih kesin olarak bilinmeyen mektep, bugünkü Yılandıcı Camii karşısında bulunan Şabanoğlu İsmail Aşkın'ın evinde açılmıştır. Mektep sırasıyla "2 Numaralı Kız Mektebi", "4 Numaralı Erkek Mektebi" ve "Nur Mektebi" isimlerini almıştır. Bugün bu bina, Cumhuriyet İlköğretim Okulu olarak hizmet vermektedir¹⁰⁶.

III. ORTA ÖĞRETİM MEKTEPLERİ

A) RÜŞTİYE MEKTEBİ

Rüştiye; orta dereceli eğitim kurumu, orta mektep, ortaokul¹⁰⁷ anlamlarına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk olarak Sultan II. Mahmut döneminde, sıbyan mekteplerinin yeterli olamaması sebebiyle 1838 yılında bir takım ıslah çalışmaları yapılmış, birinci sınıf sayılan sıbyan mekteplerinin üstünde ikinci sınıf olan rüştiyeler kurulmuştur¹⁰⁸. Rüştiyeler halkın ilmi alanlarda geri kalmışlığını sona erdirmek, hem eğitilmiş hem de yetişmiş sivil memur ve bürokrat eksikliğini gidermek amacıyla kurulmuştur. Rüştiyelerde Osmanlıca, Arapça, Farsça, Matematik, Coğrafya, Osmanlı Tarihi, Dünya Tarihi ve Spor dersleri okutulmaktaydı¹⁰⁹.

Uşak Kazası'nda açılan ilk rüştiye mektebi hakkında ki en eski bilgiye 1873 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde rastlanılmıştır. Talebe mevcudundan bahsetmeyen salnamede sadece Muallim-i Evvel'in Hasan Efendi olduğu belirtilmiştir. 1881 yılında ise rüştiye mektebinde 54 talebe okumaktadır¹¹⁰. Uşak'taki Rüştiye Mektebi'nin ilk yeri, eski hükümet konağı karşısında, Jandarma Komutanlığı'nın

¹⁰⁵ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.69.

¹⁰⁶ SOLAK, *a.g.e.*, s.164.

¹⁰⁷ Ferit DEVELLİOĞLU, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004, s.902.

¹⁰⁸ SOLAK, *a.g.m.*, s.628.

¹⁰⁹ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.70.

¹¹⁰ TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin...", s.188.

bulunduğu yerde eski bir bina idi¹¹¹. Rüştüye Mektebi, 1914 yılında yerini yeni açılan Uşak İdadi Mektebine bırakmıştır. 1914 yılında Uşak İdadisi altında açılan ve 1923 yılında sadece bir ders yılında Uşak Lisesi adını alan okul, 1924 yılı Eylül ayında “Uşak Orta Mektebi” adını almıştır. 1930 yılına kadar aralıksız bir şekilde eğitime devam eden Uşak Orta Mektebi, altı yılda okuldan 64 öğrenci mezun etmiştir. 1930 yılında mevcut mektep binasının kullanılamaz hale gelmesi üzerine bugünkü Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu olarak kullanılan binaya nakledilmiştir¹¹². Uşak Orta Okulu, 1952-1953 ders yılı sonunda Uşak Lisesi haline getirilmiştir. Uşak Lisesi’nin şubesi olan binada 1961-1962 ders yılından itibaren Uşak Merkez Orta Okulu adıyla müstakil olarak faaliyete geçen okul¹¹³ bakanlığın aldığı bir kararla isim değişikliği yapılarak Halit Ziya Uşaklıgil Orta Okulu adını almıştır¹¹⁴. 1963-1964 ders yılından itibaren Halit Ziya Uşaklıgil Orta Okulu, 1997-1998 ders yılında ise Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu adını almıştır. Uşak İline bağlı Banaz Kazası’nda 2 Ocak 1957’de, Eşme Kazası’nda 1 Ekim 1948’de, Karahallı Kazası’nda 3 Aralık 1954’te, Ulubey Kazası’nda 14 Aralık 1954’te ve Sivaslı Kazası’nda ise 16 Aralık 1954 tarihinde ortaokul açılmıştır¹¹⁵. Sivaslı Kazası’nda ortaokulun açılacağı haberi, Sivaslı halkı tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış, Ortaokul Yaptırma Derneği ile dönemin Uşak Valisi Kadri Eroğan arasında telgraflara neden olmuştur. Ortaokul Yaptırma Derneği’nin Vali Kadri Eroğan’a çekmiş olduğu telgraf metni şu şekildedir:

“Kasabamızda ortaokulun açılma emrini taşıyan telgrafınızdan bütün Sivaslıluların sevinçten doğan hararetle heyecanlarını zaptedemedik. Halkımız bugün en büyük bayramını yine en büyük bir neşe ile kutluyor. Unutulmayacak himmetiniz Sivaslı kalbinde bir tarih olacaktır...¹¹⁶”

¹¹¹ TÜMER, *a.g.e.*, s.82.

¹¹² TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.84.

¹¹³ ŞİŞMAN ve diğerleri, *a.g.m.*, s.54.

¹¹⁴ Gürel, 2 Ekim 1962.

¹¹⁵ ŞİŞMAN ve diğerleri, *a.g.m.*, s.54.

¹¹⁶ Demokrat Uşak, 4 Kasım 1954.

B) İDADİ MEKTEBİ

Tanzimat Döneminde açılmaya başlayan, İdadi Mekteplerinin hukuki zeminde açılıp yaygınlaşması, Rüştîye Mekteplerinde de olduğu gibi 1869 Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin kabulünden sonra olmuştur. Rüştîye Mektepleri'nin bir üst derecesinde açılacak olan İdadi Mektepleri'nde, Osmanlıca, Tarih, Coğrafya, Mantık, Fransızca, İktisat, Cebir, Aritmetik, Fizik, Kimya ve Resim derslerinin okutulması öngörülüyordu¹¹⁷.

Uşak Kazası'nda ilk İdadi Mektebi 1914 yılı Eylül ayında açılmıştır. Uşak İdadi Mektebi, Aybey Mahallesi'nde, Kölezâdeler'e ait bir ev kiralanmak suretiyle eğitim ve öğretime başlamıştır. 1918 yılında ise mektep, Himaye-i Etfal'e Acemzâde Haşim Bey tarafından vakfedilen İstasyon Caddesi'ndeki binaya taşınmıştır. Yunan işgali nedeniyle 1920 Eylül ayında kapatılan mektep, 1 Eylül 1922 tarihinde aynı binada tekrar eğitim ve öğretime açılmıştır¹¹⁸.

Gerçek anlamda Uşak Kazası'nda ilk lise, özel olarak "Uşak Hususi Ülkü Lisesi" adıyla 1 Ekim 1939 tarihinde açılmıştır. Okulun kurucuları Uşaklı öğrencilerin az bir masrafla okuyabilmelerini amaçlamışlardır. Ancak kurucularının işe ciddiyle eğilmemeleri üzerine başarılı olamayan okul, 14 Ocak 1942 tarihinde Türk Maarif Cemiyeti'ne devredilmiştir. 1943-1944 ders yılında yeniden faaliyete geçen okul, 1950-1951 ders yılında kapanmıştır. Dokuz yıl eğitim veren Türk Maarif Cemiyeti Uşak Lisesi'nden 182 öğrenci mezun olmuştur. İki yıl lisesiz kalan Uşak'ta 1953-1954 ders yılında Uşak Ortaokulu I. ve II. Devreli olarak eğitime başlamıştır. Uşak İli'nde ikinci lise Eşme'de, üçüncü lise ise Sivaslı'da açılmıştır¹¹⁹.

IV. GAYRİMÜSLİM VE ECNEBİ MEKTEPLER

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, gayrimüslimler ve yabancılar kendilerine tanınan haklar ve imtiyazlarla birlikte Anadolu'nun her yerinde hızlı bir şekilde

¹¹⁷ SOLAK, *a.g.e.*, s.166.

¹¹⁸ TUTSAK, "Osmanlı Devleti'nin...", s.189.

¹¹⁹ ŞİŞMAN ve diğerleri, *a.g.m.*, s.54-55.

misyonerlik faaliyetlerine girişmişler; okul, kilise, hastane adı altında pek çok müessese açmaya başlamışlardır¹²⁰.

Uşak Kazası'nda ise gayrimüslimlerin 1890 yılında ilkokul düzeyinde 6 okulu bulunmaktadır. Bunlardan 5'i Rum Ortodokslara ait olup 3 tanesi kız ve 2 tanesi erkek mektebi idi¹²¹. Diğer mektep ise Ermeni Gregoryanlara ait bir erkek mektebi idi. Bu okullara 120 kadar talebe devam ediyordu¹²². 1890'lı yıllarda Uşak'a gelen Victor Parmanti kendine ait bir meskeni mektep haline getirmiştir. Ayrıca Andrian Poli Karmi'de 1893 yılında kendine ait bir meskeni mektep haline getirmiştir. Bu durum Fransızlara ait bir mektebin 1893 yılında faaliyete geçtiğini ve ilk yıllarında, iki ayrı hanede faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Fransızlar 1904 tarihinde ise o zamanki ismi Gâvur Mahallesi olan şimdiki Kemalöz Mahallesi'nde 3 yıllık temel eğitim verecek olan "Ecole de Garçons des Frères" isminde bir mektep açmışlardır. Okuldaki öğrencilerin çoğunu Rum ve Ermeni çocukları oluşturur, Türk çocuklarının sayısı 8-10'u geçmezdi. Mektepteki dersler Fransızca yapılırdı. Bu okuldan mezun olanlar bir Fransız şirketi tarafından idare edilen İzmir-Turgutlu-Afyon Demiryolu İşletmesi'ne personel olarak alınırdı. Mektep Fransız Misyoner Teşkilatına bağlı üç papaz tarafından yönetilirdi. Fransız Mektebi, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kapanmıştır¹²³. Uşak'ta Fransızlardan başka yabancı okul açan olmamıştır. İtalyanlar 1921 yılında bir İtalyan mektebi açmak istemişler ancak okutacak talebe bulamadıkları için bu amaçlarına ulaşamamışlardır¹²⁴.

¹²⁰ Adnan ŞİŞMAN, Sadiye TUTSAK, Biray ÇAKMAK, "XX. Yüzyıl Başlarında Uşak'taki Fransız Müesseseleri", *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.IV, S.1, Afyon, 2002, s.104.

¹²¹ Sadiye TUTSAK, "Uşak'ta Rumlara Ait Bir Kilise ve Mektebin Yeniden İnşasına Dair", *Tarihin İçinden*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2006, s.602.

¹²² ŞİŞMAN ve diğerleri, *a.g.m.*, s.52.

¹²³ ŞİŞMAN, TUTSAK, ÇAKMAK, *a.g.m.*, s.112-113.

¹²⁴ ŞİŞMAN ve diğerleri, *a.g.m.*, s.52.

İKİNCİ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN HAYATI

I. KARAHAN AİLESİ VE SADIK KARAHAN

Uşak'ın eğitim hayatına tarihte önemli bir iz bırakan fakat adı günümüzde hiç bilinmeyen Sadık Karahan; Uşak'a öğretmenlik, maarif memurluğu ve müfettişlik vazifeleri ile yıllarca hizmet etmiş bir şahsiyettir¹²⁵. Babası 01.07.1878 Uşak doğumlu Ali Bey'dir¹²⁶. Ali Bey aslen Kütahya İli Altıntaş İlçesi'nin Yülük Köyü'ndendir. Yülük Köyü'ndeki çiftçi bir ailenin beş erkek çocuğundan biri olan Ali Bey ve küçük kardeşi Mustafa Bey, okuma yazma öğrenmek ve sanat edinmek amacıyla yedi, sekiz yaşlarında iken, dayıları Mehmet Yülüklü tarafından Uşak'a getirilmişlerdir. Dolayısıyla, Ali ve Mustafa kardeşlerin Altıntaş'ın Yülük Köyü'nden Uşak'a gelip yerleşmesi yaklaşık 1885'li yıllara rastlamaktadır. Mehmet Yülüklü, o tarihte Uşak'ta halı tüccarlığı yapan, zengin bir esnaftır. Bu iki kardeşi¹²⁷ bugünkü Ünalın Mahallesi mevkiinde, Çingelizâde Hasan Hüseyin Efendi tarafından yaptırılan¹²⁸ Çingeli Medresesi'ne veren Mehmet Bey, okuldan artan zamanlarda da yanına alarak, ticaret adabını öğretmeye başlamıştır.

Uşak'ın zengin eşraflarından Hacı Abdil namı ile bilinen Abdil Bey ise, bu iki kardeşi Mehmet Yülüklü ile alışverişi esnasında tanımış ve çok beğenmiştir. Abdil Bey kızları Fatma ve Sıdıka Hanımları, bu iki kardeşe vermek suretiyle evlenmelerine vesile olmuştur. Ali Bey Fatma Hanım'la evlendikten sonra dayısı Mehmet Yülüklü'nün yanından ayrılarak, küçük bir bakkal dükkânı açmış ve geçimini buradan sağlamaya başlamıştır. Ali Bey ve Fatma Hanım'ın üç tane çocuğu olmuştur¹²⁹. 01.07.1899 Uşak doğumlu Sadık Bey, 01.07.1911 Uşak doğumlu Mustafa Turgut Bey ve 01.07.1924 Uşak doğumlu Cemile Hanım'dır¹³⁰. Ali Bey ve Fatma Hanım'ın çocuklarının doğum tarihlerindeki gün ve ay benzerliği ise dikkat çekicidir.

¹²⁵ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹²⁶ Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi.

¹²⁷ Cemile GÖKER, d.y. Uşak, d.t. 1924, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹²⁸ SOLAK, *a.g.e.*, s.151.

¹²⁹ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹³⁰ Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi.

Sadık Bey, Karaağaç Mahallesi, Barbaros Caddesi No: 88'de, Osmanlı'nın son dönemine ait tarihi bir evde dünyaya gelmiştir¹³¹. İlk öğrenimini H 1330 (M 1911-1912) yılında Uşak Rüştîyesi'nde tamamlayan Sadık Bey, aynı yıl İstanbul Erkek Muallim Mektebi imtihanına girerek kazanmış olmalı ki, H 1334 (M 1915-1916) yılında muallim mektebi şahadetnamesi almış¹³² ve Uşak'a geri dönmüştür.

Sadık Bey'in kız kardeşi Cemile Göker, ağabeyinin İstanbul Erkek Muallim Mektebi'ne gidiş hikâyesinin şu şekilde anlatıldığını söylemektedir:

“Uşak'ta İneyliler sülalesi namı ile de bilinen ünlü eğitimci Edhem Ruhi Alper'in ağabeyi Hafız Ali Bey, Uşak'taki zeki ve çalışkan çocukları toplayıp, yüksek tahsil yaptırmak üzere büyük şehirlere götürürmüş. Bir sabah ağabeyim Sadık Karahan'ı da alarak İstanbul'a götürmüş ve oradaki muallim mektebine yerleştirmiştir¹³³.”

Mezuniyet yıllarına bakacak olursak, kırk yılını eğitime adayan ve Uşak Şefkat Yurdu Müdürlüğü de yapmış olan ünlü eğitimci Edhem Ruhi Alper¹³⁴ ile Sadık Karahan'ın aynı yıllarda muallim mektebinde okudukları söylenebilir.

1917 yılında Uşak-Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi muallimliği ile göreve başlayan Sadık Karahan¹³⁵ bu esnada on sekiz yaşındadır ve çok genç denebilecek bir yaşta meslek hayatına atılmıştır.

Sadık Bey'in erkek kardeşi Mustafa Turgut Bey ise ağabeyinin tesiriyle Uşak'ta ilk kırtasiye dükkânını açmış ve yıllarca bu işi yürütmüştür¹³⁶.

¹³¹ *Uşak Kültürel Değerler ve Yapı Envanteri 2007*, TC Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İzmir,2007, s.377.

¹³² Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹³³ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹³⁴ Edhem Ruhi ALPER, *Uşak Şefkat Yurdu Çiçekleri*, Transkripsiyon-Sadeleştirme-Tahlil: Adnan ŞİŞMAN, Uşak Valiliği Yayınları, Batıkol Matbaası, Uşak, 2003, s.1-2.

¹³⁵ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹³⁶ Cemile GÖKER,03.02.2007 tarihli görüşme.

Sadık Bey'in kız kardeşi Cemile Göker ise Cumhuriyet dönemi Uşak'ın ilk kadın öğretmenlerindendir¹³⁷. Dolayısıyla, Ali Bey gibi orta halli bir bakkalın tüm evlatlarını memleketimiz eğitimi için yetiştirmesi takdire şayan bir olaydır.

Cemile Göker ağabeyi Sadık Karahan'ın kardeşleri üzerindeki tesirini ve yön göstericiliğini şöyle anlatmaktadır:

“Ağabeyim benden yirmi beş, Mustafa ağabeyimden ise on iki yaş büyüktü. Mustafa ağabeyim ve ben, onun öğütlerini dikkatlice dinledik. Her ikimiz için de ağabeyden çok baba gibiydi. Ağabeyim okuyanı, çalışanı çok severdi. Benim öğretmen olmam, onun sayesinde¹³⁸” demekte ve İzmir Kız Muallim Mektebi'ne gidişini şu şekilde anlatmaktadır:

“1931 yılında Müjde Okulu'nda ilkokula başladım. Daha sonra şimdiki Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu'nun binasında orta öğrenimini tamamladım. Ağabeyim ısrarla eğitimime devam etmemi istiyordu. O dönemde kız çocuklarının bırakın meslek sahibi olmayı, eğitim görmelerine bile müsaade edilmezdi. Beni İzmir'deki Kız Muallim Mektebi'ne götürüp, yazdıracağını söyledi. Ben korktum, gitmek istemedim. Fakat gönülsüzde olsam, beni okula kaydettirdi. Eğitime başlayalı henüz iki hafta geçmemişti ki ben okuldan kaçarak Uşak'a geldim. Okula henüz alışmamıştım, ağlayarak tekrar geri dönmek istemediğimi söyledim. Ağabeyim beni dinlemedi. Tekrar beni okuluma götürdü. Bir sürü öğüt verdikten sonra ise Uşak'a geri döndü¹³⁹.”

Cemile Göker, 1942 yılında İzmir Kız Muallim Mektebi'ni bitirerek genç Cumhuriyet'in, genç bir öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Banaz İlçesi Susuz Köyü İlkokulu, Bireylül İlkokulu ve Gazi Mustafa Kemal İlkokulu'nda görev yapan Cemile Göker, otuz bir yıl boyunca Uşak eğitimine katkıda bulunmuş ve 1973 yılında emekli olmuştur¹⁴⁰.

¹³⁷ “Genç Cumhuriyet Onların Omuzlarında Yükseldi”, *Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu Dergisi*, S.6, Nisan 2004, s.11.

¹³⁸ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹³⁹ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹⁴⁰ “Genç Cumhuriyet Onların Omuzlarında Yükseldi”, s.11.

Sadık Karahan, 1924 yılında amcası Mustafa Bey'in kızı Hatice Hanım'la evlenmiştir¹⁴¹. 1889 Uşak doğumlu¹⁴² Hatice Hanım'ın zarif, görgülü ve okumayı seven bir hanım olduğu söylenmektedir¹⁴³. Sadık Bey ve Hatice Hanım'ın beş tane çocuğu olmuştur. Bunlardan 1926 Uşak doğumlu Zeki Bey ile 1928 Uşak doğumlu Meliha Hanım çok küçük yaşlarda vefat etmişlerdir¹⁴⁴. 1935 Uşak doğumlu kızı, Nilüfer Akkaya Uşak İş Bankası memurluğundan emekli olmuştur. 1936 Uşak doğumlu oğlu Esin Karahan, sınıf öğretmeni olarak Uşak'a otuz beş yıl hizmet etmiş ve 2002 yılında vefat etmiştir. 1939 Uşak doğumlu oğlu Orhan Karahan ise emekli tarih öğretmenidir¹⁴⁵.

Sadık Bey'in eğitime ve mesleğine olan sevgisini oğlu emekli tarih öğretmeni Orhan Karahan şöyle anlatmaktadır:

“Babam hem eğitim camiası, hem de Uşak halkı tarafından çok sevilen, saygıdeğer bir şahsiyetti. Müfettişlik vazifesi esnasında, onu evde çok nadir görürdük. Teftişe gittiği köylerden bir haftada, hatta on beş günde bir geri dönerdi. Mesleğinden dolayı bizimle çok fazla beraber olamazdı. Görevini tamamlayıp eve döndüğünde evde büyük bir sevinç yaşanır. Birlikte yenilen yemeğin ardından, bizlere güzel izahatlarda bulunur, okumak için verdiği kitapları okuyup okumadığımızı sorar, adeta bizleri imtihandan geçirirdi. Sonra annem Hatice Hanım'la sohbet ederdi. Babamın geniş bir kütüphanesi vardı. Sürekli okur bir şeyler yazardı. Bizler babamın odasına hiç girmezdik. Çünkü kitaplarına çok değer verirdi. Annem Hatice Hanım'la beraber özel davetlere, toplantılara gittiğini de hatırlıyorum. Evimiz hiç boş kalmazdı. Sürekli misafir gelir, babam misafirlerini ağırlamaktan büyük bir zevk duyardı. Hatta babamın teftiş için Uşak köylerinde bulunduğu bir zaman, ağabeyim Esin ve ben, anneme çarşıda babamı gördüğümüzü, kaymakam bey ile yemeğe geleceğini söylemiş, babamın ondan hazırlık yapmasını istediğini belirterek, annem Hatice Hanım'ı kandırmıştık. Tabi ki babam bu olayı duyunca bize çok kızmıştı. Babamın bize karşı sert ve otoriter bir tavrı vardı.

¹⁴¹ Orhan KARAHAN, d.y. Uşak, d.t. 1939, 14.04.2007 tarihli görüşme.

¹⁴² Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi.

¹⁴³ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹⁴⁴ Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi.

¹⁴⁵ Nilüfer AKKAYA, d.y. Uşak, d.t. 1935, 28.04.2007 tarihli görüşme.

Babam vefat ettiğinde ben liseyi bitirmiştım. Yüksek tahsil yapmamı özellikle tarih okumamı çok istiyordu. Kendisi tarihi konulara büyük bir ilgi ve merak duyar çok okurdu. Ben tarih öğretmeni olmakla onun vasiyetini yerine getirdiğimi düşünüyorum. Görebilseydi kim bilir ne kadar mutlu olurdu¹⁴⁶” demektedir.

II. BAŞKALARININ GÖZÜYLE SADIK KARAHAN

Sadık Karahan’ın çalışkanlığı, terbiyesi ve müfettişliği esnasındaki yol göstericiliği üzerinden yıllar geçmesine rağmen, bugün bile onu görmüş değerli öğretmenlerimizin hafızasındadır. Nitekim 1947 yılında göreve başlayıp, 1978 yılında emekli olan öğretmen Hüseyin Acar, meslekte yaşadığı zorlukları ve Sadık Karahan’ı şu şekilde anlatmaktadır:

“Benim ilk görev yerim Uşak merkeze bağlı Selviler Köyü’dür. 1947 yılında Selviler Köyü’nde okul yoktu. Köyün camisinin bahçesinde iki tane küçük odadan ibaret bir ev vardı. Dışarıdan gelen misafirler orada ağırlanırmış. İşte Selviler Köyü’nün ilk okulu bu misafir odasıdır. İlk iş olarak, bu misafir odasını okul haline getirmeye çalıştık. Öğrencilerin oturması için yere çullar serdik. Camiden bulduğumuz teneke parçalarını satarak, tebeşir aldık. Ben tek öğretmendim. Köydeki okuma yazma bilmeyen tüm çocukları topladık. On dört, on beş yaşındaki çocukları da alarak, kırk beş mevcutla 1947-1948 eğitim öğretim yılında eğitime başladık. 1949 yılında Selviler Köyü’ne okul yapıldı. 1955 yılında, askere gidinceye kadar bu köyde görev yaptım.

Sadık Karahan’ın ismini duyardım, görmüşlüğümde vardı. Kara Sadık namı ile bilinirdi. Ancak tanışmam bana teftişleri esnasındadır. O yıllarda Uşak’ta bir tane müfettiş vardı. Senede bir kez teftişimize gelirdi. Ulaşım çok zordu. Müfettiş Bey köyümüze at veya eşekle gelir, bir iki gece öğretmenin veya muhtarın evinde kalır, köy öğretmenini teftiş ederdi. Ertesi gün köylünün imkânı nispetinde at veya eşekle, bir çocuk eşliğinde en yakın köye götürülürdü. Müfettişe yolda eşlik eden çocuk, müfettiş diğer köye ulaştınca at veya eşekleri alır, kendi köyüne geri dönerdi. Köyler arası müfettişlerin ulaşımı bu şekilde yapılmaktaydı.

¹⁴⁶ Orhan KARAHAN, 14.04.2007 tarihli görüşme.

1954 yılında Sadık hocamla eşek üzerinde Aktaş Köyü'ne gittik. Oradaki öğretmen arkadaşım Ali Efeoğlu'nu teftiş edecekti. Sadık hocam gündüz Ali Bey'i teftiş etti. Gece öğretmen arkadaşımın evinde hep beraber otururken bize hangi çayları içtiğimizi ve nasıl demlediğimizi sordu. Bizde köyden topladığımız ot çaylarını içtiğimizi söyleyerek, nasıl demlediğimizi tarif ettik. Sadık hocam çantasından bir paket çıkardı. Bu pakette siyah çay olduğunu söyledi. Arkadaşımdan çaydanlık ve tülbent istedi. Bizler hayretle onu seyrediyorduk. Sadık hocam bir taraftan çayı demlerken, diğer taraftan da neler yapılması gerektiğini anlatıyordu. Hayatımda ilk defa siyah çayı Sadık hocamın elinden içtim. Paketteki çayı da Ali Bey'le bana paylaştırdı. O günden bu yana ne zaman çay içsem aklıma hep Sadık hocam gelir.

Sadık Karahan, teftişleri esnasında bana hep yön gösterici olmuştur. Teftişlerinde kitap okumanın faydalarından, kendi okuduğu kitaplardan bahsedirdi. Bana hangi kitapları okuduğumu sorardı.

Sadık hocam bizleri azarlamaz, oğlum diye hitap ederdi. Uşak'a indiğimizde ben ve öğretmen arkadaşlarım Bireylül İlkokulu binasındaki odasına uğrar, isteklerimizi anlatırdık. Sadık hocam da bizlere her zaman yardımcı olmaya çalışmıştır¹⁴⁷.”

Görüldüğü üzere Sadık Karahan ve dönemindeki müfettişlerin, zor şartlar altında görevlerini yerine getirdikleri, tüm zorluklara rağmen teftiş hizmetlerinin Cumhuriyet döneminde aksatılmadığı, Sadık Karahan'ın sadece eğitim hususunda değil sosyal hayatta da öğretici rolü üstlendiği anlaşılmaktadır.

Hüseyin Acar'ın, 1945 Uşak doğumlu öğrencisi Rafiye Ay, Sadık Karahan hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Ben 1945 Uşak doğumluyum. Selviler Köyü İlkokulu'nda okurken Sadık Karahan, öğretmenimiz Hüseyin Acar'ı teftiş etmeye gelirdi. Babam Ali Doğan, Selviler Köyü'nün muhtarıydı. Sadık Karahan köyümüze geldiğinde babam ve köyün ileri gelenleri onu karşılar, köyden gidinceye kadar en iyi şekilde misafir etmeye

¹⁴⁷ Hüseyin ACAR, d.y. Uşak, d.t. 1930, 10.02.2007 tarihli görüşme.

çalışırlardı. Geceleri köylü bizim evde toplanır, Sadık Karahan'ın sohbeti dinlenir, kendisine her konuda akıl danışılırdı. Güzel giyimli, oldukça kilolu ve çok gülyüzlü bir insandı¹⁴⁸, demektir. Görüldüğü üzere Sadık Karahan, sosyal ilişkileri oldukça iyi bir şahsiyettir.

Hiç şüphesiz Türk halkının eğitimciye verdiği önem ve gösterdiği saygı, tarihin hiçbir döneminde değişmemiştir. Sadık Karahan'ın damadı emekli öğretmen Mehmet Ali Akkaya ise 1940'lı yıllarda Uşaklının öğretmene bakış açısını ve eğitimde yaşanan zorlukları şöyle ifade etmektedir:

“1941 yılında yani yedi yaşında iken okula başladım. Karahallı Külköy'de okul yoktu. Okuyabilmek için her gün yedi kilometre uzaklıktaki Delihıdırlı Köyü'ne köyümdeki diğer çocuklarla birlikte gelip gidiyorduk. Annem her gün sabah namazıyla beni kaldırır, çantama bir parça ekmek koyar ve beni okula uğurlardı. Köy meydanında okula gidecek arkadaşlarımla toplanır, komşu köye doğru yol alırdık. Okuldan dönüşümüzde de okul bahçesinde toplanır, yedi kilometre ötedeki köyümüze dönerdik. Üç sene bu okula devam ettim. Öğretmenimiz Hasan Göker'di. Tek öğretmen olmasına rağmen dört köyün çocuğuna birden eğitim veriyordu. Delihıdırlı Köyü İlkokulu'na aynı zamanda Karahallı Karbasan ve Karahallı Çokaklı köylerinden de öğrenci geliyordu. Sınıfımız oldukça kalabalıktı. Dördüncü sınıfa geçtiğimde Külköy'e okul açıldı. Dördüncü ve beşinci sınıfları kendi köyümde okudum¹⁴⁹”, demek ve öğretmenlik mesleğini seçme sebebini şöyle anlatmaktadır:

“Çarşamba günleri Karahallı'nın pazarıdır. Babamla birlikte köyden Karahallı pazarına indik. Karahallı'da manifaturacılık yapan ve oldukça zengin Ahmet Bey'in dükkânına girdik. Ahmet Bey'in büyük bir dükkânı ve yanında çalışan iki tane işçisi vardı. Babamla ben kumaşlara bakarken, işçilerden biri Ahmet Bey'e yaklaşarak, Sadık Bey'in geldiğini söyledi. Ahmet Bey oturduğu yerden kalktı, dükkânının kapısına çıktı. Ceketinin önünü ilikledi. Sadık Bey'e seslenerek bir kahve ikram etmek istediğini söyledi. Sadık Bey teşekkür etti. Pazarı gezdikten sonra dönüşte mutlaka uğrayacağını belirtti. Sonradan Sadık Bey'in Uşak'ın maarif müfettişi olduğunu öğrendim. İlk kez

¹⁴⁸ Rafiye AY, d.y. Uşak, d.t. 1945, 24.02.2007 tarihli görüşme.

¹⁴⁹ Mehmet Ali AKKAYA, d.y.Uşak, d.t. 1934, 28.04.2007 tarihli görüşme.

Sadık Karahan'ı tanımam bu olay ile olmuştur. Eğitimciye gösterilen bu saygı, benim öğretmenlik mesleğini seçmeme neden olmuştur¹⁵⁰”, demektedir.

Mehmet Ali Akkaya, Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirmiştir. 1954 yılında Karahallı Dumanlı Köyü'nde göreve başladığı esnada Sadık Karahan emekli olmuştur.

Mehmet Ali Bey, göreve başladığı esnada Sadık Karahan'ın emekli olduğunu söylemekte, daha sonraki yıllarda kendisini teftişe gelen ilköğretim müfettişi Talip Yaman'dan, Sadık Karahan ile ilgili duyduğu bir hatırayı şu şekilde aktarmaktadır:

“Talip Yaman'ın Yeşildere Köyü'nde öğretmenlik yaptığı esnada Sadık Bey teftişe gelir. Yeşildere Köyü'nde iki öğretmen görev yapmaktadır. Talip Bey, diğer öğretmen arkadaşına göre daha iyi çalışmakta ve görevinde daha titiz davranmaktadır. Sadık Bey teftişini bitirdikten sonra, Talip Bey kendilerine verilen notları merak eder. Sadık Bey'in hem kendisine, hem de arkadaşına iyi verdiğini öğrenir. Kendisine haksızlık edildiğini düşünün Talip Bey, Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne kadar giderek Sadık Karahan'ı şikâyet eder. Şikâyetinin neticesini alamaz. Ancak Sadık Karahan'a kızgınlığından dolayı Gazi Eğitim Enstitüsü'nü okuyarak, ilköğretim müfettişi olur. Müfettişliği esnasında, Sadık Beyin haklı olduğunu, bu şekilde davranarak hem kendisini hem de öğretmen arkadaşını daha çok çalışmaya sevk ettiğini anlatmıştır. Kendisinin verilen notu hazmedemediğini ve daha çok çalıştığını, öğretmen arkadaşının ise kendisine verilen notu düşürmemek ve bu nota layık olmak için çalıştığını söylemiştir¹⁵¹.”

1929 Uşak Karahallı doğumlu Süleyman Çalışkan ise Sadık Karahan ile ilgili şu bilgileri vermektedir. Süleyman Çalışkan, Uşak eğitimine, öğretmenlik ve idarecilik yaparak otuz yıl hizmet etmiştir.

¹⁵⁰ Mehmet Ali AKKAYA, 28.04.2007 tarihli görüşme.

¹⁵¹ Mehmet Ali AKKAYA, 28.04.2007 tarihli görüşme.

“Sadık Karahan bizim örnek aldığımız ağabeyimizdi. Ona özenir, gıpta ederdim. Uşak çarşısında ve Öğretmenler Derneği’nde¹⁵² sıklıkla görürdüm. Bana “Oğlum Süleyman” diye hitap ederdi. Çok mutlu olurum. Onunla sohbet etmek bile cesaret isterdi. Çünkü geniş bir kelime hazinesine sahipti ve çok güzel konuşurdu. Sosyal hayatta da oldukça aktifti. Uşak Gençlerbirliği ve Avcılar Kulübü üyesiydi. Öğretmenler arasında yapılan toplantı ve davetlere hep iştirak ederdi. Sadık Hocam Türkçe öğretmeni olduğum için benim teftişime gelmedi. Ama teftiş ettiği öğretmenler onu hep anlatırdı. Hatta Sadık Bey üzerine uzun sohbetler bile olurdu.

1954 yılında Uşak Öğretmenler Derneği’nde otururken, bir iş yaparken ikinci iş de layıkıyla yapılabilir mi, konusunda arkadaşlarla sohbet ediyorduk. Sadık Hocam da o esnada dernekte bulunuyordu. Konuyla ilgilenmiş olsa gerek, şöyle bir cevap verdi. Eğer yapılan iş aksatılmıyorsa aynı anda başka bir iş de niçin yapılmasın? Bir gün Ulubey’den çıktım. Karahallı’ya doğru giderken yolda bir kadın gördüm. Kadın koyun güdüyordu. Koyunlara çobanlık yapan kadının sırtında bebeği var, bebeğini avutuyor. Bununla da kalmayıp bir taraftan da eliyle ip eğiriyor. Aynı anda üç işi birlikte yapabiliyor. İstenirse ve gayret gösterilirse, aynı anda birkaç işin üstesinden gelinebilir, demişti. Sadık Hocamın aynı yıl içinde emekliye sevk edildiğini duydum. O tarihten sonra Öğretmenler Derneği’ne bir daha gelmedi¹⁵³ demektedir.

Uşak’ta yirmi yedi yıl öğretmenlik yapan, 1924 Uşak Banaz doğumlu Ahmet Öztürk, Sadık Karahan hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Ben 1945 yılında Banaz’a bağlı İslamköy’de göreve başladım. Sadık Bey benim öğretmenliğe başladığımda Uşak Kazası maarif memuruydu. O yıllarda öğretmenler arasında sık sık toplantılarımız olurdu. Sadık Bey, özellikle okula gönderilmeyen çocukların okula devamları için çok uğraşmıştır. Sokak sokak, köy köy dolaşarak yoksul çocukları okula toplamaya çalışmıştır. Bu konuda bize de kesin emirler vermiştir. Ben şanslıyım ki, Sadık Bey’in takdirini almış bir öğretmenim. Okulumda açtığım uygulama bahçesini çok beğenmiş, öğretmen arkadaşlarıma örnek olarak

¹⁵² Süleyman Çalışkan’dan alınan bilgiye göre; Öğretmenler Derneği şimdiki Uşak Merkez Yapı Kredi Bankası’nın üst katında bulunmaktadır.

¹⁵³ Süleyman ÇALIŞKAN, d.y. Uşak, d.t. 1929, 10.08.2007 tarihli görüşme.

göstermiştir. Daha sonraki aylarda Sadık Bey maarif müfettişi olarak görevine devam etmiştir¹⁵⁴.”

Sadık Karahan yeniliklere açık ve genç öğretmenlere destek veren bir şahsiyettir. Bu konuda Galip Agâh Akın, Sadık Karahan hakkında şunları anlatmaktadır:

“Ben 1943 yılında Çifteler Köy Enstitüsü’nü bitirdim. İlk görev yerim kendi köyüm olan Paşacık Köyü’dür. Sadık hoca, o yıllarda Uşak maarif memuruydu. Ancak müfettişliği esnasında teftişime çok gelmiştir. Sadık Karahan, Büyük Oturak Köyü’ne teftişe geldiği bir sırada beni ve arkadaşım Hasan Taylan’ı tanışmak amacıyla yanına çağırtmıştı. Büyük Oturak Köyü’ne vardığımızda Sadık hocam öğretmenlerle sohbet ediyordu. Ben ise bizi ayağına kadar getirdiği için kendisine kızmış, tecrübesizliğimin de etkisiyle saygısızca davranmıştım. Buna rağmen sıkıntımız olup olmadığını sormuş, alamadığımız son maaşlarımızı köyümüze kadar getirip teslim etmiştir. İkinci görüşmemizde saygısızlığımdan dolayı kendisinden özür dilediğimde, beni evladı yerine koymuş, evlatlarının kusurunu görmediğini ve kendisinin de gençlerden öğreneceği çok şey olduğunu söylemiştir¹⁵⁵.”

Sadık Karahan’ın sadece eğitim camiasında değil Uşak halkı tarafından da sevilen ve saygı duyulan bir kişi olduğu Halil Hulûsi Çeltik’in şu sözlerinden de anlaşılmaktadır:

“Sadık amca mahallemizin ve Uşak’ın en seçkin şahsiyetlerindendi. Sadık Karahan düzgün giyimli, kibar bir o kadar da sert bir mizaca sahipti. Ben oğlu Esin ile çok iyi arkadaşım. Bu sebeple Sadık amca’yı çok sık görürdüm. Geceleri pencerenin kenarında ki mum ışığında sürekli bir şeyler okurdu. Çoğu zaman cuma namazlarından sonra minbere çıkar, mahalleliye vaaz verirdi. Mahallelinin anlayamadığı konular ona sorulur, danışılırdı. Mahalledeki kız istemelere de Sadık amca götürülürdü. Pek çok ailenin nişan yüzüğünü de Sadık amca takmıştır¹⁵⁶”, demektedir.

¹⁵⁴ Ahmet ÖZTÜRK, d.y. Uşak, d.t. 1924, 19.07.2007 tarihli görüşme.

¹⁵⁵ Galip Agâh AKIN, d.y. Uşak, d.t.1926, 27.10.2007 tarihli görüşme.

¹⁵⁶ Halil Hulûsi ÇELTİK, d.y. Uşak, d.t. 1938, 10.08.2007 tarihli görüşme.

Cemile Göker bu bilgileri doğrulamakta ve Sadık Bey'in Karahan soyadını alışı hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

“Uşak'ta döneme imza atmış, üç tane Sadık Bey vardı. Bunlar; Kara Sadık, Sarı Sadık ve Sarıklı Sadık'tır. Hepsi Cumhuriyet dönemi Uşak'ın önde gelen eğitimcilerindendir. Kara Sadık, ağabeyim Sadık Karahan'dır. Sarı Sadık, Sadık Pekel'dir. Sarıklı Sadık ise Sadık Polat hocalardır¹⁵⁷. Soyadı Kanunu çıktığında ağabeyim önceleri memleketimizden dolayı Altıntaş soyadını almayı düşünmüştür. Ancak çevresindeki arkadaşlarının, seni tüm Uşak, Kara Sadık namı ile biliyor. Sen mutlaka namını soyadın yapmalısın, demeleri üzerine Altıntaş soyadından vazgeçerek Karahan soyadını almıştır¹⁵⁸.”

Sadık Karahan'ın yaşadığı dönemde Karaağaç Mahallesi'nde yaşayan ve onu bizzat gören Müzeyyen Aytaş Hanım'da şu bilgileri vermektedir:

“Sadık amca mahallemizin en bilgili kişisiydi, çok yardımseverdi. 1944 yılında Bireylül İlkokulu'na hademe alınacakmış. Sadık amca bizim maddi durumumuzu da bildiği için annem Habibe Sönmez'i hademe olarak işe almıştır. Annem okuma yazması olmayan bir hanımdı. Okul giriş çıkışlarında saati bilemediği için okul zilini çalamaz, Sadık amcaya seslenirmiş. Annem üç gün okula çalışmaya gitti. Dördüncü gün okuldaki iskelet maketini görünce korkuya kapılmış. Sadık amca bunun maket olduğunu anlatmaya çalışsa da, annem bir türlü ikna olmamış. O günden sonrada işi bıraktı. Birkaç gün sonra Sadık amca kapımızı çalarak, annemin dört günlük yevmiyesini getirmiş ve hakkını helal etmesini istemiştir¹⁵⁹.”

Haşim Tümer, Sadık Karahan'ı görmüş onunla çalışmış bir öğretmen arkadaşımızdır¹⁶⁰. Uşak Tarihi adlı kaleme aldığı eserinde, Sadık Karahan'ı şöyle anlatmaktadır:

¹⁵⁷ Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. TÜMER, *a.g.e.*, s.272-274.

¹⁵⁸ Cemile GÖKER, 03.02.2007 tarihli görüşme.

¹⁵⁹ Müzeyyen AYTAŞ, d.y. Uşak, d.t. 1935, 11.08.2007 tarihli görüşme.

¹⁶⁰ Ahmet ÖZTÜRK, 19.07.2007 tarihli görüşme.

“Uşak”lıdır. Tahsilini Uşak İdadisi’nde yaptı, sonra İstanbul’a giderek muallim mektebinden mezun oldu. İlk tayin yeri Uşak’tı. Muvaffak bir sınıf mualimliği yaptıktan sonra müfettiş oldu. Bu vazifede uzun süre kaldı. Köylerde imece gayretini körükleyerek, yeni okul binaları yaptırdı. Köy okullarının çoğunu köy odalarından kurtardı.

Müfettişliği, bir yol göstericilik olarak kabul ederdi. Muallim arkadaşlarının mukadderatı konu olunca onlara yardımcı olurdu.

Karahan, az yazar, fakat çok okurdu. Hafızası da pikap hassaslığında alıcı ve muhafaz edici idi. Tarih konularından mesleki konular kadar haz ederdi. Zengin bir kütüphanesi de vardı. Kütüphanesini yeni çıkan neşriyat ile beslerdi.

Hususi hayatında Karahan, şuh ve kelimenin tam anlamı ile cömertti. Misafir ağırlamak O’nda bir zevkti. Bir toplantının hesap pusulasını ödemeğe hepimizden evvel O koşardı. Gördüğü iyiliği, on katı ile ödemek ister ve öderdi.

...Sadık Karahan, Uşak tarihini yazmak için derin bir heves taşırdı, emekli olduktan sonra bu hevesi üzerinde çalışmağa geçtiği de duyulmuştu. Hastalığının ve ruhi huzursuzluğunun buna imkân vermediğini anlıyoruz. Ben bu kitaba, O’ndan müntekil hevesle başladım. Eğer Uşak Tarihi O’nun kaleminden ve bilgisinden çıksaydı, şüphesiz çok mütekâmil bir eser olur, böyle bin bir kusurlu olmazdı. Biz, muhterem okuyucularımızın olduğu kadar, O’nun aziz ruhunun müsamahasından emin olarak Karahan’ın çağırını hiç yazmamaktan iyidir diye takip ettik. Karahan’ı cennetinde ihtiram ile selâmlarız¹⁶¹.”

Sadık Karahan çevresi tarafından sevilen ve saygı duyulan bir şahsiyettir. Sosyal hayatta oldukça aktif, kibar, düzgün görünümlü, insanlarla iletişimi iyi, okumayı seven, düzenli, yeniliklere açık ve misafirperver bir kişiliğe sahiptir. Sadık Karahan meslektaşları arasında yapıcı, yönlendirici ve yardımsever; aile içerisinde ise yeri geldiğinde sert ve otoriter olabilen bir yapıdadır.

¹⁶¹ TÜMER, *a.g.e.*, s.273.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN EĞİTİM FAALİYETLERİ

I. SADIK KARAHAN'IN MUALLİMLİK HAYATI

Sadık Karahan, Osmanlı eğitiminden Cumhuriyet eğitimine geçiş sürecini Uşak'ta yaşamış bir eğitimcidir. İlk tahsilini H 1330 (M 1911-1912) yılında Uşak Rüştüyesi'nde tamamlayan Sadık Bey, H 1334 (M 1915-1916) yılında İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nden mezun olmuştur¹⁶². Sadık Karahan, meşhur eğitimci Satı Bey'in müdürlüğünü yaptığı ve köklü yeniliklere giriştiği bu okuldan yeni eğitim görüşlerini yayan ve uygulayan bir öğretmen olarak mezun olmuş¹⁶³ ve Uşak eğitim tarihinde çok yararlı hizmetler yapmıştır.

Sadık Karahan Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda, 21.06.1917 tarihinde Uşak Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi muallimliğiyle göreve başlamıştır. Günümüzde bu okul hakkında herhangi bir bilgi olmamakla birlikte, Sadık Karahan'ın Uşak Merkez MEM Arşivi'nde bulunan özlük dosyası içerisinde, 1953 yılına ait olan ve Uşak Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi muallimliğinde geçen hizmetinin borçlanma yolu ile emeklilik hizmetine eklenmesi isteğine dair dilekçesi mevcuttur. Adı geçen dosyada, Uşak Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi'nden, Özel Türk Okulu olarak bahsetmesi, bize o yıllarda Uşak'ta özel bir Türk okulu bulunduğu bilgisini vermektedir¹⁶⁴. Türk kurucular tarafından açılan özel öğretimler, özellikle 1915 Hususi Mektepler Talimatnamesi'nin çıkarılmasının ardından Türk özel öğretimini geliştirmek, yabancı özel okullardan Türk çocuklarını kurtarmak amacıyla oluşturulmuştur¹⁶⁵. Bu bakımdan Uşak'ta açılmış olan Rehberi Fuyuzat Mektebi'nin de bu amaçla kurulduğu düşünülebilir. Nitekim Uşak Kazasında daha eski yıllarda bile açılan gayrimüslim mektepleri mevcuttur. Gayrimüslimlerin 1890'lı yıllarda ilkokul düzeyinde 6 okulu bulunduğu bilinmektedir. Bunlardan 5'i Rum Ortodokslara¹⁶⁶, 1'i Ermeni

¹⁶² Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁶³ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.279.

¹⁶⁴ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁶⁵ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.277.

¹⁶⁶ TUTSAK, "Uşak'ta Rumlara...", s.602.

Gregoryanlara aitti. 1904 yılında Fransızlar, Kemalöz (Ermeni ve Rum) Mahallesi'nde üç yıllık temel eğitim okulu açmıştır. Bu okul Fransız misyoner teşkilatına bağlı üç papaz tarafından yönetilmiş ve Birinci Dünya Savaşı ile birlikte 1914 yılında kapanmıştır¹⁶⁷.

Sadık Karahan, Uşak Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi'nde iki yıl boyunca 300 kuruş maaşla muallimlik görevini yürütmüş ve 20.06.1919 tarihinde bu mektepten naklen Uşak Murad-ı Evvel Numune Mektebi muallimliğine atanmıştır¹⁶⁸.

Uşak'ta 1914'lerde bir mahalle mektebi olarak kurulan Murad-ı Evvel Numune Mektebi; 1920'li yılların ortasında Mustafa Kemal Paşa Numune Mektebi ve 1927 yılında ise Gül Mektebi ismini almıştır¹⁶⁹. Sadık Karahan bu mektepte, 30.06.1919-10.03.1921 tarihleri arasında 400 kuruş, 11.03.1921-01.07.1921 tarihleri arası 600 kuruş, 02.07.1921-07.12.1921 tarihleri arası 650 kuruş, 08.12.1921- 20.10.1922 tarihleri arası 700 kuruş, 22.10.1922-31.05.1926 tarihleri arası kuruş 1000 ve 01.06.1926-01.01.1927 tarihleri arası ise 1725 kuruş maaş almıştır. Dolayısıyla Sadık Karahan 30.06.1919'dan 01.01.1927 tarihine kadar yaklaşık sekiz yıl aynı mektepte muallimlik yapmıştır¹⁷⁰. M. Salih Erkek "Gül Mektebi" adlı makalesinde, bu okulun hocalarından, Uşak'ta dönemin en tanınmış hocaları olarak bahsetmekte ve şu isimleri zikretmektedir: Müdür Kamil Bey, hocalarını ise Hacı Hamza, Ahmet Bey, Çetin Bey, Sarı Sadık ve Sarıklı Sadık olarak belirtmektedir¹⁷¹. Ancak uzun yıllar bu okula hizmet veren Kara Sadık'ı, yani Sadık Karahan'ı da bu listeye dahil etmek hiç şüphesiz çok yerinde olacaktır.

1926'lı yıllara gelindiğinde ise Uşak Kazası'nda, bir orta mektep, bir İmam Hatip Mektebi, bir Leyl-i Yetimler Yurdu, üç ilk mektep ve bir ana mektebi mevcut bulunmaktaydı¹⁷².

¹⁶⁷ ŞİŞMAN, TUTSAK, ÇAKMAK, *a.g.m.*, s.112-113.

¹⁶⁸ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁶⁹ ERKEK, *a.g.m.*, s.145.

¹⁷⁰ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁷¹ ERKEK, *a.g.m.*, s.140.

¹⁷² Sadiye TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.84 ; Adnan ŞİŞMAN, "Şefkat Yurdu Çiçekleri'ne Göre Uşak", *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, No:2, İstanbul, 2001, s.659; Erdoğan SOLAK, "Osmanlı ve Cumhuriyet

Sadık Karahan, 02.01.1927 tarihinde terfi ederek Uşak 4 Numaralı Erkek Mektebi başmuallimliği görevine atanmıştır¹⁷³. Adı geçen okul Cumhuriyet öncesinde açılan Reşadiye Kız Mektebi'nin, 2 Numaralı Kız Mektebi adını alarak kapatılmasının ardından, bu kez 4 Numaralı Erkek Mektebi adıyla yeniden açılmasıyla eğitim ve öğretime başlamıştır. Mektep daha sonraları Nur Mektebi adını almış, 1924 yılında ise Cumhuriyet İlkokulu olmuştur¹⁷⁴. Sadık Karahan'ın mevcut dosyasında, 02.01.1927'den 01.04.1928'e kadar 4 Numaralı Erkek Mektebi olarak gösterilen Cumhuriyet İlkokulu 02.04.1928'den sonra "mektep ismi" değişikliği ibaresi konularak Nur Mektebi olarak adıyla gösterilmiştir. Sadık Karahan 26.09.1928 tarihine kadar yani yaklaşık iki yıl bu okulda 1725 kuruş maaşla başmuallimlik görevini yürütmüştür.

II. SADIK KARAHAN'IN İLK TEDRİSAT MÜFETTİŞLİĞİ GÖREVİNE ATANMASI

Türk eğitim tarihine bakıldığında, teftiş hizmetlerinin 1838 yılında ilk Rüştüye Mektebi'nin açılması ile birlikte oluştuğu söylenebilir. Meclis-i Umur-ı Nafia'nın hazırladığı layihada, rüştüye mekteplerine talebe yetiştiren sıbyan mektebi hocalarının bilgi derecelerinin, tayin edilecek bir memur vasıtasıyla teftiş edilmesi öngörülmüştür. 1846'da kurulan Mekatib-i Umumiye Nezareti, İstanbul'daki mektepleri teftiş için "Mekatib-i Sıbyan Muinliği" ve "Mekatib-i Rüştüye Muinliği" adıyla iki memuriyet tesis etmiştir. Muinler zaman zaman vilayetlere giderek, oradaki mektepleri de teftiş etmişlerdir¹⁷⁵.

1862 yılından itibaren okullaşma oranının artması sonucunda teftiş esasları belirlenmiş ve ilk defa, teftiş ve müfettiş kavramları kullanılmaya başlanmıştır¹⁷⁶.

1869 yılında hazırlanan, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi için yazılan Meclis-i Hassı Vükela Mazbatasında halkı, tahsil-i maarife zorlayacak bir kaide ve okulları

Döneminde Uşak'ta Eğitim", 21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, No:2, İstanbul, 2001, s.630.

¹⁷³ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁷⁴ ÖNTUĞ, SOLAK, a.g.m., s.71.

¹⁷⁵ TUTSAK, İzmir'de Eğitim..., s.106.

¹⁷⁶ Emin SAĞLAMER, Eğitimde Teftiş ve Teknikleri, 2. Baskı, Gül Yayınevi, Ankara, 1985, s.4.

sürekli denetim altında tutacak teftiş heyetinin yokluğunun önemli sakıncalar doğurduğu belirtilmiştir¹⁷⁷.

Meclis-i Maarif tarafından 1876'da yayımlanan bir talimat, teftiş ile ilgili bilinen en eski belgelerdendir. Bu belgede;

“Çeşitli bölgelerdeki okulları teftiş için kimlerin görevli oldukları belirtildikten sonra, bu zatlar mektepleri haftada bir kez aşağıdaki konularda teftiş edeceklerdir. Öğretmenler, müstahdem ve öğrenciler okula düzenli olarak devam ediyorlar mı? Öğrenciler iyi eğitiliyor mu? Öğrencilerin okul dışında edepsizlik yapmamalarına dikkat ediliyor mu? Her gün öğrencilere dersleri tahtaya yazdırılarak isticvab edilmelerine riayet ediliyor mu? Resmen belirlenen ders ve kitaplardan başkalarının okutulmasının yasak olduğu halde, buna uyuluyor mu? Öğretmenler usulüne uygun olarak öğretim yapıyorlar ve içlerinde yeteneksiz olanlar var mı? Öğrencilerin akşam evlerine gruplar halinde ve edepli gitmelerine, kimseye sarkıntılık etmeme ve laf atmamalarına dikkat ediliyor mu? (Bu son noktanın sağlanması için öğretmenler her gün derslerden sonra öğrencilere nasihatlerde bulunacak, hiç olmazsa haftada bir kere bevab ya da bir öğretmen çocukların arkası sıra gidecektir.)”¹⁷⁸ deniliyordu.

İlköğretim müfettişlerinin görev ve yetkilerini belirleyen ilk yönetmelik, 1910 yılında yürürlüğe giren Mekatib-i İbtidaiye Müfettişlerinin Vezaiine Müteallik Talimatı'dır. Yönetmelikte soruşturma, teftiş ve aydınlatma konularına yer verildiği görülmektedir¹⁷⁹.

Müfettişliğin ciddi bir teftiş müessesesi haline gelmesi, vilayetlerde, müstakil sancaklarda, il ve ilçelerde teşkilatlandırılması 1914 yılında yayınlanan “Tedrisat-ı İptidaiye Müfettişlerinin Vezaiine Dair Talimatname” ile olmuştur. Bu belgede müfettişlerin görevleri ise; her türlü genel ve özel iptidaiye okullarının genel durumunu, talim ve terbiye ile ilgili çalışmalarını teftiş etmek, bölgesinde mecburu tahsilin ne

¹⁷⁷ Kamil SU, *Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1974, s.3.

¹⁷⁸ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.192.

¹⁷⁹ Mustafa AYDIN, *Çağdaş Eğitim Denetimi*, İM Araştırma Yayın Danışmanlık A.Ş., Ankara, 1986, s.144.

dereceye kadar sağlandığını varsa devamsızlık nedenlerini mahalli mülki amirlerle işbirliği yaparak gidermeye çalışmak, Tedrisat-ı İptidaiye Mesarif-i Mecburiyesinin düzenli olarak toplanmasını kontrol etmek, eğitim programlara ve kanunlara uygun olarak yapılmasını sağlamak, okul araç-gereçlerinin ve öğretmenlerin ders ve ahlakî durumlarını incelemektir. Müfettişler memur buldukları il veya ilçenin maarif encümeninin tabii üyesidir ve mâhalli mülki amirlerine bağlı olmakla beraber uygulamada vilayet ve müstakil sancak maarif müdürlerine karşı sorumludurlar. Görevleri ile ilgili olarak mahalli mülki amirleri tarafından verilen işlere bakarlar ve bu husustaki uygulamadan maarif müdüriyetini haberdar ederler. Teftişleri sonucunda hazırlayacakları raporda okulun durumunu, ihtiyaçlarını, eğitim derecesini, programın uygulanışını, öğretmenin başarısı ve ahlaki durumunu kontrol ederler ve gelecek yıl yapılması gereken hususların neler olduğu konusunda görüş ve düşüncelerini belirtirler¹⁸⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nde de teftiş ve denetim ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki 1923 yılında yürürlüğe konulan “İlköğretim Müfettişlerinin Görevlerine İlişkin Yönetmelik” tir. Müfettişlerin seçilmesine ilişkin ilk belge ise, 1927 tarihli “İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi” sayılabilir. Buna göre ilköğretim müfettişi olabilmek için, ilköğretmen okulu mezunu ve 24-45 yaşları arasında olmak ve ilkokullarda beş yıl öğretmenlik yapmak gerekiyordu. Müfettiş seçme ve atama işlerini, Milli Eğitim müdürleri veya maarif eminleri doğrudan yapabiliyorlardı. Müfettişlerin her şeyden önce iyi bir öğretmen olması gerektiği belirtiliyordu.

1938 yılında çıkarılan bir yasa ile ilköğretim denetimcisi olabilmek için Gazi Terbiye Enstitüsü veya yabancı ülkelerdeki dengi bir okuldan mezun olma koşulu getirilmiş ve müfettişler bakanlıkça atanmaya başlanmıştır. 1945'ten sonra ise müfettişler hizmet içi eğitimlere gönderilmiştir¹⁸¹.

¹⁸⁰ Halil AYTEKİN, *İttihat ve Terakki Dönemi Eğitim Yönetimi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1991, s.42.

¹⁸¹ Hüseyin BAŞAR, *Eğitim Denetçisi, Rollerini-Yeterlikleri-Seçilmesi-Yetiştirilmesi*, Pe-Gem Yayınları, Ankara, 1993, s.76-77.

Sadık Karahan, 26.09.1928 tarihinde Nur Mektebi başmuallimliğinden terfi ettirilerek Afyon İkinci Mıntika İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesine atanmıştır. 04.10.1928 ile 14.08.1931 tarihine kadar bu vazifede kalan Sadık Bey, 04.10.1928-31.05.1929 tarihleri arası 1725 kuruş, 01.06.1929-31.05.1930 tarihleri arası 1983 kuruş ve 01.06.1930-14.08.1931 tarihleri arası 2000 kuruş maaş almıştır¹⁸².

Sadık Karahan'ın Afyon İkinci Mıntika Müfettişliği vazifesine atandığı tarihten yaklaşık bir ay sonra 1 Kasım 1928'te "Türk Harfleri Hakkındaki Kanun" kabul edilmiş ve 3 Kasım 1928'de yürürlüğe konmuştur. Böylece ulusal dile giden ilk, önemli ve zorunlu adım atılmıştır. Harf Devrimi'ni yaymak için gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmıştır. Bu okullar bütün ulusu kapsıyordu. Türk ulusuna hızla okuma yazmayı öğretmeyi, yeni yazıyı büyük kitlelere yaymayı amaçlıyordu. Çıkarılan yönetmeliğe göre; köylerde 12-45, kentlerde 16-45 yaşları arasındaki kadın, erkek tüm vatandaşların okuma yazma öğrenmesi zorunlu kılınmıştır. Bu okullar gezici ve sabit olmak üzere iki türlüydü. Okul olmayan yerlerde millet mektepleri gezici sayılıyordu. Bu okullarda iki türlü kurs düzenlenmiştir. Hiç okuma yazma bilmeyenler dört aylık A kurslarına, eski yazıyla okuma yazma bilenler ise 2 aylık B kurslarına kabul edilmişlerdir.

1928-1933 yılları arasında 54.054 millet mektebi dershanesi açılmıştır. Bunların 18.589 (%35-40) şehirlerde, 35.461'i (%60-65) köylerdeydi. Millet mektepleri özellikle ilk yıl büyük başarı elde etmiştir. İki buçuk milyon Türk insanı buradan eğitim görerek geçmiş ve bunların 1.113.774'i okuma yazma öğrenerek diploma almıştır¹⁸³.

Sadık Karahan, bu dönemde Afyon Vilâyeti'nde önemli hizmetlerde bulunmuştur. Nitekim 1929 Afyon Bolvadin Kazası Özbek Köyü'nde okula ve millet mekteplerine devam etmeyen talebelerin isimleri muhtarlık tarafından belirlenerek, kaymakamlık, jandarma komutanlığı ve maarif müfettişliği makamlarına duyurulmuştur. Dolayısıyla millet mekteplerini kontrol etmek ve denetlemek görevi yine maarif müfettişlerine

¹⁸² Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁸³ ÖZTÜRK, *a.g.e.*, s.29-30.

bırakılmıştır. Sadık Karahan Özel Arşivi'nde bulunan belgelerden de, kendisinin bu konu üzerinde titizlikle durduğunu ve gereken önlemleri aldığını görmekteyiz¹⁸⁴.

Bu esnada Uşak Kazası'nda Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocağı, Muallimler Birliği, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve diğer cemiyetlerin ortak çalışmalarıyla on beş yerde millet mektepleri açılmıştır. 1931 yılında ise bu mekteplerden 583 kadın, 1.449 erkek olmak üzere toplam 2.032 kişi diploma almıştır¹⁸⁵.

Kütahya Vilâyeti dâhilinde ise Cumhuriyetin ilk yıllarında okuryazarlık oranı kadınlarda %1, erkeklerde %7 iken; 1933 yılına gelindiğinde bu oran kadınlarda %7, erkeklerde %18 olmuştur¹⁸⁶.

Sadık Karahan'ın Afyon İkinci Mıntika Maarif Müfettişliği vazifesinde bulunduğu yıllara ait pek çok istek, şikayet dilekçesi ile bunlara ait tahkikat raporu da mevcuttur. Bu dilekçeler incelendiğinde dönemin eğitim tablosu da açığa çıkmaktadır. Bu dönemde eğitimdeki en büyük aksaklığı köy öğretmeni ile muhtar anlaşmazlığı, köylerde mektebe devam etmeyen öğrenciler ile mekteplerdeki malzeme eksikliği oluşturmaktadır. Nitekim 1929 yılında Bolvadin Kazası Özburun Köyü Muallimi Ziya Bey'in öğrencilerden okula odun ve gazyağı toplaması üzerine olay müfettişlik makamına sevk edilmiş ve tahkikat başlatılmıştır.

Sadık Karahan, tetkik ve tahkikatlar esnasında konuyla ilgili tüm kaynaklara başvurmuş ve aldığı ifadelerin tümünü kendi el yazısıyla sayfalarca yazmıştır. Dönemin ulaşım imkanları da göz önüne alındığında, Sadık Karahan'ın tahkikat için gittiği yerlerde çok uzun süre kaldığı düşünülebilir. Ayrıca müfettişlik vazifesi esnasında barebello marka silah taşımakta olduğu, 23.11.1928 tarihli Bolvadin Jandarma Komutanlığı tarafından verilen ruhsattan anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, müfettişlerin tehlikeli ve zor şartlar altında vazifelerini yerine getirdikleri söylenebilir.

¹⁸⁴ Sadık Karahan Özel Arşivi.

¹⁸⁵ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.85.

¹⁸⁶ Halil Kadri, *Kütahya'da Cumhuriyetin On Yılı*, Kütahya Vilâyet Matbaası, Kütahya, 1933, s.3-4.

Sadık Karahan tarafından üzerinde titizlikle durulan konulardan biride Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi'nin kararı ile ilk mekteplerde okutulmak üzere kabul edilen ve resmi listede bulunan münderiç kitapların okullarda kullanılmasının takibi olmuştur. Okutulması gereken kitap listesi tüm okullara gönderilmiş, bu konuda gereken uyarılar yapılmıştır. Okullardaki eksik malzemeler ise Sadık Karahan tarafından bizzat öğretmenlere imza karşılığı dağıtılmıştır¹⁸⁷.

Sadık Karahan, 15.08.1931 tarihinde naklen Kütahya İkinci Mıntıka İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesine atanmıştır. 15.08.1931 ile 18.09.1934 tarihleri arasında yaklaşık üç buçuk yıl aynı görevde kalan Sadık Bey, 15.08.1931-31.08.1933 tarihleri arası 2000 kuruş, 01.09.1933-18.09.1934 tarihleri arası ise maaş zammı olarak 2200 kuruş maaşla çalışmıştır¹⁸⁸.

1930 yılında Uşak Kazası'nda ise 6'sı merkezde ve 36'sı nahiye ve köylerde olmak üzere 42 okul eğitim ve öğretime hazır hale getirilmiştir. Aynı yıl Uşak Kazası'nda 41 okul eğitim ve öğretim faaliyetine geçerken, Selçukler Köyü Mektebi'ne öğretmen temin edilemediğinden kapalı kalmıştır. Ayrıca 1930 yılında Akse Köyü'nde, Karahallı ve Ulubey nahiyelerinde, Karabedirler Köyü'nde birer okul inşaatı başlatılmıştır¹⁸⁹.

A) UŞAK'A AİT BİR LÂYİHA RAPORU

Sadık Bey, Kütahya İkinci Mıntıka İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesinde iken, 1931-1932 eğitim öğretim yılı Uşak Kazası mekteplerine ait bir lâyiha raporu da hazırlamıştır. Lâyiha raporu 140 sayfadan ibaret olup, daktilo ile yazılmıştır. Lâyiha raporunu hazırlamadan evvel bu mektepleri ikişer ve bazılarını üçer defa teftiş ve tetkik ettiğini söyleyen Sadık Karahan, Uşak kazası dahilindeki tüm mektepleri binaları, muallimleri ve tedrisatı açısından değerlendirmiştir¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Sadık Karahan Özel Arşivi.

¹⁸⁸ Uşak Merkez MEM Arşivi.

¹⁸⁹ TUTSAK, *Cumhuriyetin İlk...*, s.85.

¹⁹⁰ Sadık Karahan Özel Arşivi'nde Bulunan Kütahya Vilâyeti: Uşak Kazası 1931-1932 Ders Senesine Ait Lâyiha Raporu, s.1-140.

1931-1932 ders senesinde Uşak Kazası'nda beş mektebin eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam ettiğini görmekteyiz. 1931-1932 ders senesinde Uşak kaza merkezinde bulunan mektepler Gül Mektebi, Gazi Kemal Mektebi, Müjde Mektebi, Nur Mektebi ve Aybey Mektebi'dir.

1. Uşak Merkez Mektepleri

a. Gül Mektebi

Binası: Murad-ı Evvel Numune Mektebi, eski Hükümet ve eski Jandarma Komutanlığının karşısında bulunan Rüştüye Mektebi'nin, 1913 yılında yerini İdadi Mektebi'ne bırakmasından sonra, bu binadaki iki odanın kendine tahsis edilmesiyle 1914 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. Murad-ı Evvel Numune Mektebi'nin daha sonraki yıllarda ve Mustafa Kemal Paşa Numune Mektebi adını taşıdığı yıllarda, hangi binalarda eğitim-öğretim yaptığı tespit edilebilmektedir. İkinci bina olarak, şu anki Garanti Bankası aralığında, İslice Mahallesi Değergeç Sokakta bulunan ve "Hacı Bekirlerin evi" diye bilinen iki katlı, taş evde; üçüncü bina olarak ise Ünalın Mahallesi Cimcim Caddesi'nde bulunan ve eskiden kilise olarak kullanılan, şu anda ise Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu'nun bulunduğu binada eğitim ve öğretim yaptığı ortaya çıkmıştır. Adı geçen okul 1927 yılında Gül Mektebi ismini almış ve Işık Mahallesi'nde Kerte Sokak, Leylak Sokak, Yavuz Sokak ve İkinci Dibek Sokağın kesiştiği köşede, üç katlı bir binaya taşınmıştır. Kudret'in Ali'nin evi olarak ta bilinen bu ev, ahşap ve konak şeklinde yapılmış olup, birinci ve ikinci kat plânları aynıdır. Biri büyük olmak üzere üç sınıf, bir kalfa odası, bir muallim odasıyla birlikte birinci katta beş oda olmak üzere toplam on oda, çatı katında bulunan iki odayla birlikte 12 odalı bir binadır. Mektep "U" şeklinde geniş bir bahçeyle çevrilidir. Günümüze kadar ulaşamayan mektep binası¹⁹¹ hakkında Sadık Karahan şu bilgileri vermektedir:

Bu mektep Uşak Kazası'nda, mektep binası olmadığı için icarla tutulmuş bir evde bulunmaktadır. Ev olmakla beraber, o günkü şartlarda oldukça sıhhi ve sağlamdır. Şehir dahilinde mektep yapılabilecek daha müsait bir bina mevcut değildir. Mektep tam teşkilatlı olup, birinci sınıfı iki şubelidir. Mektebin temizlik ve tertibi de oldukça iyidir.

¹⁹¹ ERKEK, *a.g.m.*, s.130,131,133.

Sıralar muntazam ve yenidir. Ders araç ve gereçleri bakımından da oldukça zengin olan Gül Mektebi'nin, zengin bir kütüphanesi ve müzesi de mevcuttur. Kütüphanede her türlü eser bulunmasına rağmen, içerik bakımından muallimlerin faydalanabileceği türdendir.

Sadık Karahan öğrenciler içinde yeni bir kütüphane oluşturulması gerektiğini ve oluşturulacak kütüphane içinde idarenin yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir.

Hocaları: Gül Mektebinin 1931-1932 ders yılında müdürü Kamil Bey'dir. Kamil Bey aynı zamanda Uşak Kazası maarif memurluğu vazifesini de yürütmektedir. Başmuallim Kamil Bey, meslek mektebi mezunu olmamakla birlikte, idadiden çıktktan sonra meslek derslerinden imtihana girmiş ve muallim unvanı almıştır. Meslekteki kıdemi on dört yıl olan Kamil Bey, ilmi ve mesleki malumat itibariyle geri kalmış ancak idari işlerde oldukça başarılı bir şahsiyettir.

Gül Mektebinin muallimleri ise; Cevdet Bey, Çetin Bey, Ömer Ertuğan Bey, Şerif Bey, Hikmet Bey ve Naciye Hanım'dır.

Muallim Cevdet Bey, Konya Muallim Mektebi'nden 1929 senesinde mezun olup, üç senelik kıdeme haizdir. İki seneden beri Gül Mektebi'nde görev yapan Cevdet Bey, beşinci sınıfı okutmaktadır. Muallim Çetin Bey, Balıkesir Muallim Mektebi mezunu olup, üç senelik kıdemi mevcuttur. 1931-1932 ders senesinde Gül Mektebi'nde dördüncü sınıfı okutmaktadır. Muallim Ömer Ertuğan Bey, muallim mektebi mezunu olmamakla birlikte, idadi öğreniminden sonra kursa iştirak ederek muallim olmuştur. Kıdemi sekiz seneyi bulan Ömer Ertuğan Bey, Gül Mektebi'ne Gediz köylerinden naklen atanmış ve kendi isteği üzerine 1932 senesinde Gediz Erdoğan Köyü'ne nakledilmiştir. 1931-1932 senesi Gül Mektebi üçüncü sınıf muallimidir. Muallim Naciye Hanım, muallim mektebi mezunu olmamakla birlikte, on yedi senelik kıdemine münhasıran kanundan yararlanarak muallim olmuştur. Çeşitli okullarda başmuallimlik görevi de yapmış olan Naciye Hanım, 1931-1932 ders senesi Gül Mektebi'nin ikinci sınıf muallimidir. Muallim Şerif Bey, Konya Muallim Mektebi'nden 1930-1931 senesinde mezun olup, bir senelik kıdeme haizdir. Muallim Ahmet Bey ise, Gül

Mektebi muallimlerinden Hikmet Bey'in askerde bulunması üzerine, vekil olarak verilmiştir. Ahmet Bey, orta mektep mezunudur.

Sadık Karahan, tutmuş olduğu raporda, maarif işlerine bakan bir doktorun olmadığını ancak kaza merkezinde bulunan mektep öğrencilerinin belediye ve hükümet doktorları tarafından zaman zaman muayeneden geçirildiğini belirtmektedir. Mekteplerin hayır cemiyetlerinden de faydalandığı ve hayırseverlerin yetmiş öğrenciyi giydirip kuşattığı da bilgiler arasındadır¹⁹².

Gül Mektebi, 1953 yılında Işık Mahallesi'ndeki binadan Karaağaç Mahallesi Gül Sokak'ta bulunan Yıllancılar ailesine ait bir binaya taşınmıştır¹⁹³. Gül Mektebi'nin bu binaya taşınma haberi Dumlupınar gazetesinde şu şekilde yayınlanmıştır:

“Tam 25 yıldan beri kiralık ve harap bir binada tedrisat yapmak mecburiyeti içinde kıvranan Gül İlkokulu'nun bu derdi, vilayet oluşumuzun ilk gününde valimiz Cemal Babaç'ın hizmetleriyle yeni bir binaya kavuşmak suretiyle ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Valimiz, Gül İlkokulu'nun harap durumunu görerek memlekete birçok doktor, mühendis, avukat, subay ve çeşitli işadamı yetiştiren bu okul için yeni bir bina satın alarak öğrencilerimizi köhne ve tehlikeli bir binadan kurtarmıştır¹⁹⁴.”

Satın alınan bina iki katlı ve 12 odalı olup¹⁹⁵, 1336 m²'lik oldukça geniş bir alanı kaplayan bahçesiyle o yıllarda Uşak'ın en büyük ve görkemli yapılarından biridir. Bu büyük ve görkemli yapıda faaliyete geçen okul, 1958 yılında Zafer İlkokulu adını almış ve 1995 yılında eğitim ve öğretime kapanmıştır.¹⁹⁶

b. Gazi Kemal Mektebi

Binası: Uşak merkezinde mektep olarak yapılan ilk binadır. Bu bina 1926 senesinde yapılmış ve 1928 senesinde teslim edilmiştir. Gazi Kemal Mektebi binası, 60

¹⁹² Lâyiha Raporu, s.2-8.

¹⁹³ ERKEK, *a.g.m.*, s.135.

¹⁹⁴ Dumlupınar, 15 Ekim 1953.

¹⁹⁵ Dumlupınar, 15 Ekim 1953.

¹⁹⁶ ERKEK, *a.g.m.*, s.127.

bin liraya mâl olmuş, kargir plân ve sıhhî şartlara uygun, iki katlı ve muhteşem bir bina olup maarife aittir. Taksimat itibariyle iki katlı yapılan binanın, beş oda alt katında ve beş odada üst katında olup, bunun sekizi derslane olmak üzere yapılmış, ikisi de muallim ve başmuallim odası şeklinde düzenlenmiştir. Mevcut olan sekiz derslanenin birisi atölye ve diğeri de yemekhane olarak kullanılmaktadır. Ancak 60 bin lira verilerek yapılan mektep, ihtiyaçlar için yeterli gelmemektedir. Binanın odun ve hurda eşyasını koyacak bir yer olmadığı gibi, bahçesi de yoktur. Bütün bunların yokluğu mektep binasını kullanışlı bir halden çıkarmaktadır.

Sadık Karahan, mektep eşyasının yeterli olduğunu ancak beş on sıra, yazı tahtası, perde, camekânlı dolap ve sandalye eksikliği olduğunu belirtmektedir. Mektep, ders araç ve gereçleri bakımından ise oldukça zengindir. Uşak mıntıkası mektepleri namına verilen bütün tahsisatla alınan ders aletleri, atölyesi müsait olduğu için mektepte toplatılmıştır. Diğer mektepler ise, ders araç-gereçlerini ihtiyacı miktarında buradan almakta ya da bizzat öğrencileriyle birlikte gelerek Gazi Kemal Mektebi atölye odasında derslerini işlemektedirler. Mektebin kütüphanesi olmamakla birlikte, mevcut olan müze de düzensizliği nedeniyle kullanılamamaktadır.

Hocaları: Gazi Kemal Mektebi'nin 1931-1932 ders senesinde müdürü Halil Bey'dir. Halil Bey, bu okula Aksaray ilk tedrisat müfettişliğinden cezaen naklettirilmiştir. Yirmi dört senelik kıdeme haiz olan Halil Bey, 2500 kuruş maaş almaktadır. Halil Bey başmuallimlik vazifesinin dışında, mektepte 12 saat hesap dersini de okutmaktadır. Başmuallim Halil Bey asabi ve geçimsiz bir mizaca sahiptir.

Gazi Kemal Mektebi'nin hocaları ise, Sadık Polat Bey, Hüseyin Hilmi Bey, Cengiz Bey, Zehra Hanım, Tahsin Bey ve İbrahim Bey'dir.

Muallim Sadık Polat Bey, iki senelik Bursa Muallim Mektebi'nden mezun olup, yirmi yedi senelik kıdeme haizdir. Hüseyin Hilmi Bey, muallim mektebi mezunu olmamakla birlikte, otuz iki senelik kıdemine münhasıran kanundan yararlanılarak muallim yapılmıştır. Muallim Cengiz Bey, İstanbul Muallim Mektebi mezunu olup, on iki senelik kıdeme haizdir. Cengiz Bey, orta mektep muallimliği, başmuallimlik ve müfettişlik vazifeleri de yapmış, Ankara Kalecik Kazası başmuallimliğinden kendi

isteği doğrultusunda bu okula nakledilmiştir. Muallim Zehra Hanım, Konya Kız Muallim Mektebi mezunu olup, dokuz senelik kıdemi mevcuttur. Muallim Tahsin Bey, İzmir Muallim Mektebi mezunu olup, dört senelik kıdemi mevcuttur. Urfa Siverek'ten naklen bu okula atanmıştır. Muallim İbrahim Bey ise, askerde bulunduğu için vazifesi vekil öğretmen tarafından yürütülmektedir.

Sadık Karahan, mektebin genel itibariyle gidişatını iyi bulmakla beraber, mektebin gerek tedris ve gerekse de terbiye düzeninin daha iyi bir yola girebilmesi için başmuallim Halil Bey'in değiştirilmesi ve eksik olan mektep eşyasının tamamlanması gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmiştir¹⁹⁷.

c. Müjde Mektebi

Binası: Müjde Mektebi'nin hizmet verdiği bina, eski bir Rum evidir. Rumların Uşak'ı terk etmesinden sonra, Hacı Kadir Efendi tarafından mülk edinilen bina, okul olarak maarife hibe edilmiştir. İlk defa 1908 yılında "Hadikâ-î Hürriyet Mektebi" adıyla açılan okul, daha sonra "Osman Gazi" ve "3 Numaralı Erkek Mektebi" isimlerini almıştır. Okul, 1924-1927 tarihleri arasında "Şefkat Yurdu", 1928 Harf İnkılâbı'ndan sonra ise "Müjde Mektebi" adıyla eğitim ve öğretime devam etmiştir¹⁹⁸.

1931-1932 ders senesinde Sadık Karahan ise mektep binası hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Mektep binasızlık yüzünden emval-i metruke binalarından işgal edilerek, mektep haline getirilen bir evde bulunmaktadır. Ev olarak yapıldığı için, hiçbir surette mektebe elverişli değildir. Mektep binasında tadilat ve tamirat yapılmasına rağmen, istenilen şartlar sağlanamamıştır. Dershaneleri küçük, tavanları basık, yaz günlerinde oturulması müşkil, kış günlerinde nefes kokularından içerisine girmeye cesaret isteyen bir yerdir. Sadık Karahan Uşak kazasına iki üç mektebi sinesinde toplayacak yeni bir okul binası yaptırılmadığı takdirde, mekteplerin bu halden kurtulmasına imkân olmadığını söylemektedir. Mektep binasının genel itibariyle temizliği ve tertibi de iyidir. Ancak

¹⁹⁷ Lâyiha Raporu, s.8-16.

¹⁹⁸ Ayşin ŞİŞMAN, *a.g.m.*, s.666.

mektebin harita, birkaç sıra ve yazı tahtasına ihtiyacı vardır. Mektebin yeterli derecede ders araç ve gereçleri mevcut olmamakla birlikte, ihtiyaç halinde öğrenciler Gazi Kemal Mektebi'ne götürülmekte ve ders orada işlenmektedir. Mektebin ne muallim ne de öğrenci için bir kütüphanesi bulunmamasına rağmen, müzesi mevcuttur. Müjde Mektebi'nin müzesi, diğer merkez mektebi müzeleri arasında en zengin ve en düzenli olanıdır¹⁹⁹.”

Müjde Mektebi binası, daha sonraki yıllarda öğrenci mevcuduna yetersiz kalmıştır. Yapılan yeni okul binası ise, 1958 yılında zamanın Başbakanı Adnan Menderes tarafından 23 Nisan İlkokulu adı ile eğitim ve öğretime açılmış olup, halen bu binada 23 Nisan İlköğretim Okulu ismiyle eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmektedir²⁰⁰.

Hocaları: Müjde Mektebi'nin 1931-1932 ders senesinde müdürü Mehmet Emin Bey'dir²⁰¹. Mehmet Emin Doğruöz, 1928 yılında Edhem Ruhi Bey'in yerine Müjde Mektebi'ne müdür olarak atanmıştır. Öğrenciler arasında “Cüce müdür” namıyla bilinmektedir²⁰². Bursa Muallim Mektebi'nden mezun olup, on yedi senelik kıdeme haizdir. Tecrübeli, çalışkan ve gayretli bir mizaca sahip olan Mehmet Emin Bey, mektebin idari işlerinin yanı sıra, memleketin vaziyet ve muallime olan ihtiyacını nazara alarak başlı başına bir sınıfı da almış, memleketin ikinci bir yükünü daha yüklenmiştir.

Müjde Mektebi'nin hocaları ise; Sadık Tuluû Bey, Mehmet Oğuz Bey, Hamdiye Hanım, Hafize Hanım ve Nuriye Hanım'dır.

Sadık Tuluû Bey, kursa iştirak ederek muallim edilmiş olup, on iki senelik kıdeme haizdir. Müjde Mektebi 1931-1932 ders senesinde birinci sınıf muallimidir. Mehmet Oğuz Bey, İzmir Muallim Mektebi mezunu olup, bir senelik kıdeme haizdir. Müjde Mektebi beşinci sınıf muallimidir. Hamdiye Hanım, ilk mektep mezunu olup, Konya'da

¹⁹⁹ Lâyiha Raporu, s.16-17.

²⁰⁰ Ayşin ŞİŞMAN, *a.g.m.*, s.666.

²⁰¹ Lâyiha Raporu, s.17.

²⁰² Ayşin ŞİŞMAN, *a.g.m.*, s.666.

açılan kursu bitirmek suretiyle muallim edilmiştir. Yedi senelik kıdeme haiz olan Hamdiye Hanım, Uşak Merkez Aybey Mektebi'nden geçimsizliğinden dolayı tahkikat altına alınarak bu ders senesi içinde bu mektebe nakledilmiştir. Ancak Müjde Mektebi'nde de idareye karşı diğer muallimleri kıskırtmış ve mektep içinde husumet yaratmıştır. Nitekim, Müjde Mektebi başmuallimi Mehmet Emin Bey'in 1932 yılında Hamdiye hanımı şikayet etmesi üzerine Sadık Bey tarafından yeni bir tatikikat da açılmıştır²⁰³. Hafize Hanım, muallim mektebi mezunu olmamakla birlikte, kursa iştirak ederek muallim yapılmış olup, yedi senelik kıdeme haizdir. Nuriye Hanım, ilk mektep mezunu olup, kursa iştirak ederek muallim edilmiştir. On altı senelik kıdemi bulunan Nuriye hanım, iki sene öncesine kadar ana mektebinde görev yapmakta iken, ana mektebin kapatılması üzerine ilk kısma alınmıştır.

Sadık Karahan, mektebin gidişatını çok iyi bulmakta ve 180 mevcutlu Müjde Mektebi'nde öğrenci devamsızlığının çok az miktarda olduğunu belirtmektedir. Mektebin huzur ve disiplininin sağlanması açısından da muallim Hamdiye Hanım'ın, başka bir mektebe naklinin yapılması gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmiştir²⁰⁴.

ç. Nur Mektebi

Binası: Mektep, ilk olarak bugünkü Yılandı Camii karşısında bulunan Şabanoğlu İsmail Aşkın'ın evinde "Reşadiye Kız Mektebi" adıyla açılmıştır²⁰⁵. Bu okula Sultan Reşat ismi ile benzerliği bulunduğu için "Reşideler Mektebi" de denilmiştir²⁰⁶. Daha sonra "2 Numaralı Kız Mektebi" adını alarak şimdiki 23 Nisan İlköğretim Okulu yanında bulunan binaya taşınmış ve kısa bir süre sonra kapanmıştır. "4 Numaralı Erkek Mektebi" adıyla yeniden açılan okul daha sonraları Nur Mektebi adını almıştır. Bugün bu bina "Cumhuriyet İlköğretim Okulu" olarak hizmet vermektedir²⁰⁷.

²⁰³ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁰⁴ Lâyiha Raporu, s.16-22.

²⁰⁵ SOLAK, *a.g.e.*, s.164.

²⁰⁶ 1973 Uşak İl Yıllığı, s.69.

²⁰⁷ ÖNTUĞ, SOLAK, *a.g.m.*, s.69.

1931-1932 ders senesinde ise Sadık Karahan mektep binası hakkında şu bilgileri vermektedir:

Mektep, icarla tutulmuş bir evde eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmekte olup, pek çok tâdilata muhtaçtır. Bina içinde pek çok oda bulunmasına rağmen, ancak iki odası sınıf olma özelliğindedir. Sadık Karahan, mektep binasındaki diğer odaların da tâdilattan geçirilerek, ucuz bir fiyatla maarife mâl edilmesi gerektiğini, kargir olarak yapılan binanın, tâdilât edildiğinde mektep binası olmaya elverişli bir hale getirilebileceğini söylemektedir. Böylelikle mektep binasına ihtiyacının çok fazla olduğu Uşak'ta, ihtiyacın birinin bu şekilde kapatılabileceğini belirtmektedir. Mektebin genel olarak temizlik ve tertibini de iyi bulan Sadık Karahan, mektebin eşya bakımından pek çok şeye ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Nitekim başmuallim odası eşyasızlıktan düzenlenememiş olup, kilim, sandalye, masa, yazı tahtası ve atölye eşyasına ihtiyaç bulunmaktadır. Mektepte kütüphane de bulunmamaktadır.

Hocaları: Başmuallimle birlikte dört muallimin hizmet verdiği Nur Mektebi, dört sınıfla eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmektedir. 1931-1932 ders senesinde mektebin başmuallimi Ali Rıza Bey'dir. Adana Muallim Mektebi mezunu olup, dört senelik kıdeme haizdir. Ali Rıza Bey, başmuallimlik vazifesinin yanı sıra mektebin başlı başına bir sınıfını da idare etmektedir. Çalışkan, kabiliyetli ve zeki bir şahsiyettir.

Mektebin diğer hocaları ise; Naci Bey, Hasan Sabit Bey ve Zehra Hanım'dır. Naci Bey, Uşak İdadisi mezunu olup, kanundan istifade ederek muallim olmuştur. Hasan Sabit Bey, Konya Muallim Mektebi mezunu olup, üç senelik kıdemi mevcuttur. Zehra Hanım, İstanbul Çapa Muallim Mektebi'nin ana kısmından mezun olup, on beş senelik kıdeme haizdir. Bugüne kadar ana mektebi başmuallimliği yapan Zehra Hanım, ana mektebinin kapatılması üzerine Nur Mektebi'ne nakledilmiş olup, ilk mektepteki kıdemi henüz iki yılı bulmuştur.

Sadık Karahan, Nur Mektebi'nin gidişatını ilerlemekte bulunduğunu söylemekte ve mektep binasının maarif tarafında satın alınması gerektiğini ısrarla belirtmektedir²⁰⁸.

²⁰⁸ Lâyiha Raporu, s.22-27.

d. Merkez Aybey Mektebi

Binası: Mektep ilk olarak 1909 yılında, “Gülistan-ı Marifet Mektebi” adıyla Aybey Mahallesi’nde, Boşnak Hoca Mehmet Efendi tarafından açılmıştır. 1926-1928 yılları arasında “2 Numaralı Erkek Mektebi”, 1928 yılında ise “Aybey Mektebi” adını almıştır. Günümüzde bina, “Aybey İlköğretim Okulu” olarak hizmetine devam etmektedir²⁰⁹.

1932 yılında Sadık Karahan Aybey Mektebi binası hakkında şu bilgileri vermektedir:

Mektep binası, Aybey Mahallesi’nde hükümet ve hapishane bitişiğinde olup, H 1328 (M 1910) senesinde yarım kargir olarak inşa edilmiştir. 1932 senesi itibariyle 5000 Lira kıymetinde olup, üç dersane, muallim odasının ikiye bölünmesiyle de bir dersane ve küçük bir muallim odasından ibarettir. Aybey Mektebi, mahallenin ihtiyacına yeterli olmadığı gibi, mevki itibariyle de mektep olmaya müsait değildir²¹⁰. Nitekim hapishanenin bitişiğinde olduğu için hapishanede söylenen en kötü naralar ve müstehcen kelimeler sınıfların içinde söyleniyor gibidir. Bu vaziyet itibariyle muallimler derslerini işleyememekte ve asla verimli olamamaktadırlar²¹¹. Mektebin bahçesi var ise de, bahçe duvarlarının olmayışı sebebiyle sokaktan farksızdır ve kullanılamamaktadır. Mektebin ders araçlarına ve mektep eşyasına ihtiyacı da çok fazladır. Var olan eşyalar ve ders araçları ise çok yıpranmış ve kullanılamayacak durumdadır. Mektepte kütüphane olmamakla birlikte, müze teşkil edilmeye başlanmıştır.

Hocaları: Aybey Mektebi’nin 1932 yılında müdürü Emin Bey’dir. Emin Bey, 1916 yılında İstanbul Erkek Muallim Mektebi’nden mezun olmuştur. Başmuallimlik ve müfettişlik görevlerinde de bulunmuş Emin Bey, tecrübeli, çalışkan ve mıntıka tarafından hürmet gören bir şahsiyettir. Başmuallimlik vazifesi dışında, mektepteki bir sınıfın muallimliğini de yapmaktadır.

²⁰⁹ SOLAK, *a.g.e.*, s.162.

²¹⁰ Lâyiha Raporu, s.27.

²¹¹ Lâyiha Raporu, s.27; Adnan ŞİŞMAN, *a.g.m.*, s.657.

Aybey Mektebi'nin diğ er hocaları ise; Salim Bey, Şükrü Bey ve Ayşe Münire Hanım'dır. Salim Bey, Konya Muallim Mektebi mezunu olup, iki senelik kıdemi mevcuttur. Kütahya Yatılı Mektebi'nin kapatılması üzerine, Aybey Mektebi'ne naklen atanmıştır. Şükrü Bey, Sinop İdadisi mezunu olup, meslek kursuna iştirak ederek muallim olmuştur. Kıdemi altı seneyi bulmuş olan Salim Bey; Eşme Merkez Mektebi ve maarif memurluğ u görevinden naklen Aybey Mektebi'ne gelmiştir. Ayşe Münire Hanım; İstanbul Muallim Mektebi mezunu olup, yirmi beş senelik kıdeme haizdir. Ayşe Münire Hanım, Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa Mektebi başmuallimliği görevini yürütmekte iken, naklen bu mektebe atanmıştır.

Sadık Karahan Aybey Mektebi'nin gidişatını iyi bulduğunu söylemekle beraber mevcut olan mektep binasının biran önce değıştirilmesi gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmiştir²¹².

2. Uşak Merkez Köy Mektepleri

a. İlyaslı Köyü Mektebi

Merkez kazaya bağı köylerde ilk okul 1927 yılında İlyaslı'da açılmıştır²¹³. Ancak köyde mektep binası olarak yapılmış bir bina mevcut değildir. Mektep olarak kullanılan yer; karanlık, rutubetli, havası pis bir hanedir. Köy içerisinde mektep yapmaya elverişli bir bina da mevcut değildir. Ancak 01.07.1932 tarihinde köye yeni bir mektep binasının temelleri atılmış olup, 1932-1933 ders yılında mektep bu binaya taşınmıştır. Mektepte mevcut binanın yapısından dolayı temizlik ve tertip de yoktur. Mektep eşyası ve ders araçları bakımından da oldukça fakir olan mektebin kütüphane ve müzesi de bulunmamaktadır.

İlyaslı Köyü Mektebi'nin 1931-1932 ders senesinde muallimi Ömer Lütfi Bey'dir. Ömer Lütfi Bey, Uşak Orta Mektebi 1928 senesi mezunlarından olup, muallim muavini olarak görev yapmaktadır. Ömer Lütfi Bey, muallimlik vazifesinde yeterli olmamakla

²¹² Lâyiha Raporu, s.27-31.

²¹³ SOLAK, *a.g.e.*, s.171.

birlikte, köy halkı arasında da kötü bir namı vardır. Mektebin resmi evrakları ve yazışmaları da yapılmamıştır.

Sadık Karahan, hazırlamış olduğu raporda Ömer Lütfi Bey'in bir başmuallimin idaresi altında çalışması gerektiği belirtilerek, Kütahya Maarif Müdürlüğü bilgilendirilmiştir²¹⁴.

b. Akse Köyü Mektebi

Kütahya Maarif Müdürlüğü'nün de yardımıyla, köylü tarafından üç dershaneli, bir muallim odası ve bir muallim evinden ibaret olan mektep Akse Köyü'ne yapılmıştır. Ancak dershanesinin biri ile muallim odasının tavan ve tabanları eksik olmakla birlikte, tam kargir ve sağlıklı bir bina değildir. Sadık Karahan bina içerisinde ihtiyaçların giderilmesi için 500 liraya ihtiyaç olduğunu söylemektedir. Çocukların ziraat tatbikatı için gerekli bir miktar bahçe var ise de, etrafı çevrilmemiştir. Mektep yeni olması nedeniyle mektep eşyası ve ders araç gereçleri bakımından da çok fakirdir. Köy sandığının yardımlarıyla dolap, masa, birkaç sandalye ile camiden alınan bir kilim vasıtasıyla mektebin vaziyeti bir parça düzeltilmiştir.

Sadık Karahan, Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne de atıfta bulunarak, muallim ve müfettişin dilenci şeklinde bırakıldığını söylemektedir. Bu şekilde ise mektep eşyasının tamamlanmasının uzun zaman alacağını belirtmektedir. Nitekim köylü çok fakir olduğu için hem mektep yaptırmaya hem de mektep eşyasını temin etmeye gücü yoktur. Mektebe mutlaka yardım edilmesi gerekmektedir. Mektepte kütüphane teşkil edecek imkan da yoktur. 55 mevcutla eğitime devam eden Akse Köyü Mektebi'nde devamsızlık ise nadir görülmektedir.

Mektebin muallimi Rıza Bey olup, Uşak İdadisi'ni bitirdikten sonra kanundan yararlanarak muallim olmuştur. Sekiz senelik kıdeme haiz olan Rıza Bey, mesleki bilgisi zayıf, ancak gayretli bir muallimdir²¹⁵.

²¹⁴ Lâyiha Raporu, s.31-34.

²¹⁵ Lâyiha Raporu, s.34-37.

c. Bozkuş Köyü Mektebi

Bu köyde mektep binası olarak yapılmış veya mektebe elverişli bir bina mevcut değildir. Mektep olarak kullanılan bina, cami avlusunda bulunan köy odasıdır. Mektep olarak kullanılan köy odası ise basık, rutubetli, tavan döşemesi olmayan bir bina olduğu gibi mektep, eşyası ve ders araçları bakımından da çok fakirdir. 1931 senesi içinde köy sandığından para alınarak sıraları, sandalye ve yazı tahtaları temin edilmiştir. Köy camisinden alınan bir parça kilimle de muallim odası tertip edilmiştir. Mektepte parasızlıktan dolayı kütüphane ve müze de düzenlenememiştir. Ancak köyün büyüklüğü ve imkanı dikkate alınarak 1932 senesinde bir mektep binası inşaatı başlatılmış olup²¹⁶, 1933 senesinde eğitim ve öğretime hazırlanmıştır²¹⁷.

1931-1932 ders senesinde Bozkuş Köyü Mektebi'nin muallimi Halil Hilmi Bey'dir. Halil Hilmi Bey, Ankara Muallim Mektebi mezunu olup, on bir senelik kıdeme haizdir. Çalışkan, gayretli ve köylünün sevgisini kazanmış olan Halil Hilmi Bey, 65 mevcutla üç sınıfı birden idare etmektedir. Ancak köyün ilkokul çağındaki çocukları mevcuttan çok fazla olmasına rağmen, mevcut mektep binası daha fazla öğrenciyi alamamaktadır. Yeni yapılan mektebin açılmasıyla birlikte bu sıkıntının ortadan kalkacağını belirten Sadık Karahan, mektebin gidişatını da iyi bulmaktadır²¹⁸.

ç. Bölme Köyü Mektebi

Bu köydeki mektep binası da mektep olarak yapılmadığı için mektebe elverişli değildir. Mektebin altı hayvan ahır olup, çok harap ve oturulamayacak derecededir. Mektebin başka bir binaya nakline de imkan görülmemektedir. Bu durum üzerine müfettiş Sadık Karahan tarafından köy ihtiyar heyetine baskı yapılmış ve 15.09.1932 tarihinde köyde üç dersaneli kargir bir mektep binası inşaatına başlanmıştır. Mevcut mektep, fiziki şartlarından dolayı temizlik ve düzene müsait olmadığı gibi, mektep eşyası ve ders araçları bakımından da oldukça fakirdir. Kütüphanesi bulunmayan mektebin, müzesi de öğrencilerin yapmış olduğu koleksiyonlar ve taşlardan ibarettir.

²¹⁶ Lâyiha Raporu, s.37.

²¹⁷ SOLAK, a.g.e., s.171.

²¹⁸ Lâyiha Raporu, s.38-40.

1931-1932 ders senesinde Bölme Köyü Mektebi'nin muallimi Hüseyin Cahit Bey olup, Uşak orta mektep mezunudur. Genç, tecrübesiz ve mesleki bilgi bakımından yetersiz olan Hüseyin Cahit Bey, köyde okuma hevesi uyandıramamış olmasından dolayı mektebe devam çok azdır. Sadık Karahan teftişleri esnasında bizzat derslere girmiş ve muallime yön göstermeye çalışmıştır. Mektebin evrak işlerine de bizzat eliyle başlayan Sadık Karahan, çocukların okula devamı konusunda köylüyle pek çok kez görüşmüştür²¹⁹.

d. Susuzviran Köyü Mektebi

Susuzviran Köyü Mektebi, 1929 yılında açılmıştır²²⁰. Cami avlusunda bulunan mektebin, inşasına mektep olarak başlanmış ise de, ne muallim, ne de müfettiş tarafından köylüye yol gösterilmediği için plâna uygun değildir. Mevcut mektep binası iki dershane ve bir de muallim odasından ibaret olmakla birlikte, dersaneler karanlık ve basıktır. Mektep eşyası ile ders araç gereçleri yok denecek kadar azdır. Kütüphane oluşturulamamış olup mevcut olan okul müzesi ise henüz çok eksiktir.

1931-1932 ders senesinde Susuzviran Köy Mektebi'nin muallimi askerde olduğu için yerine vekil öğretmen görevlendirilmiştir. Hilmi Bey ismindeki vekil muallim, Uşak orta mektebinden mezun olmasına rağmen başarılı ve çalışkan bir şahsiyettir.

Sadık Karahan, mektebin tüm ihtiyaçlarının köy sandığından karşılanmakta olduğunu belirterek, “köylüye yüzünün kalmadığını” söylemektedir. Buna rağmen Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne, 1933 senesi baharında köyde yeni bir mektep binası yapımına başlanacağı müjdesini de vermektedir²²¹.

²¹⁹ Lâyiha Raporu, s.40-43.

²²⁰ SOLAK, *a.g.e.*, s.171.

²²¹ Lâyiha Raporu, s.43-45.

Ulubey Nahiyesi Mektepleri

a. Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi

Binası: Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi binası, nahiyeye belediyesi tarafından, zahire pazarı olarak yapılan binanın üzerine 1912 senesinde yaptırılmış, yaptırıldığı günden itibaren tamir ve tadilat görmemiş, altı üstü açık bir binadır. Kışın soğuktan, yazın da zahire tozlarından eğitim ve öğretim işleri aksamaktadır. Mektepte temizlik yapmak imkanı da mevcut değildir. Mektebin eşyası tam olmakla beraber ders araç ve gereçleri bakımından eksikleri vardır. Mektebin kütüphane ve müzesi ise 1932 yılından itibaren teşkil edilmeye başlanmıştır. Mektep 160-170 mevcutla eğitime devam etmekle beraber, kadro eksikliği ve binasızlık nedeniyle pek çok öğrenciyi kabul edememektedir.

Sadık Karahan, 1932 yılında Ulubey Nahiyesi'ne yeni bir mektebin yapılmakta olduğundan da söz etmektedir. Yeni mektep binası, Ulubey Nahiyesi merkezine uzak bir yere inşa edilmekte olup, 400 mevcudu alabilecek kapasitededir. Taksimat itibarıyla iki katlı, beş dershaneli, bir muallim ve bir başmuallim odasından ibaret olup kargir bir yapıdadır. Binanın etrafı tamamen açık olduğu için bahçe ve müstemilat için de yeri müsaittir. Dolayısıyla eski binada yapılamayan ziraat ve bahçe işleri yeni mektep binasında yapılabilecektir. Mektep binası 1933 yılında eğitim ve öğretime hazır hale getirilmiştir.

Hocaları: Mektep tam teşkilatlı olup, başmuallimle birlikte beş kişi görev yapmaktadır. 1931-1932 ders senesinde Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi'nin müdürü Mehmet Rıza Bey'dir. Mehmet Rıza Bey, H 1336 (M 1917-1918) senesinde muallim mektebinden mezun olmuştur. İdari görevinin yanı sıra mektebin beşinci sınıf muallimidir. Ancak muallimler arasında birlik ve beraberliği sağlayamamakla beraber, nahiyeye müdürü ile de arası açıktır. İlmî ve meslekî malumatı iyi olmasına rağmen, başmuallimlik yapacak kabiliyette değildir.

Mektebin diğ er hocaları ise; Hakkı Bey, Hulusi Bey, Rabia Hanım ve Naciye Hanım'dır. Muallim Hakkı Bey, aslen Ulubey Nahiyesi'nden olup, kursu bitirmek suretiyle muallim edilmiştir. Meslek mezunu olmadığı halde zeki, çalışkan ve mesleki bilgisi iyi olan bir hocadır. Hulusi Bey de, aslen Ulubey Nahiyesi'nden olup, kursu bitirmek suretiyle muallim edilmiştir. Mektepte üçüncü sınıfı okutmakla beraber ilmi ve mesleki açıdan ilerleme kaydetmeye müsaittir. Rabia Hanım, ilk mektep mezunu olup, kursa iştirak suretiyle muallim edilmiştir. İlmi ve mesleki açıdan muallimlik yapmaya yeterli olmayan Rabia Hanım'a, Sadık Karahan tarafından yol gösterilerek, pek çok kez ikaz edilmiştir. Naciye Hanım ise, ana mektebi muallimi olup, üç senelik kıdeme haizdir. Bu mektebe, Kütahya Ana Mektebi'nin kapatılması üzerine tayin edilmiştir. İlmi ve mesleki bilgisi yeterli olup, çalışkan bir hocadır²²².

b. Ulubey Nahiyesi Çardak Köyü Mektebi

Bu köyde mektep olarak yapılmış bir bina mevcut değildir. Mektep olarak kullanılan bina, cami avlusundaki köy odasıdır. Köyde mektep binası olarak kullanılabilecek başka bir bina da mevcut değildir. Mektep eşyası, köy sandığından temin edilen birkaç kuruşla alınan sandalye, perde ile camiden alınan bir iki kilim ve merkez mekteplerinde kullanılmayacak bir hale geldikten sonra getirilen birkaç sıradan ibarettir. Mektebin kütüphanesi bulunmamakla beraber, Sadık Karahan tarafından oluşturulan küçük bir müzesi mevcuttur.

Mektebin muallimi, Hasan Fahri Bey'dir. Hasan Fahri Bey, Uşak İdadisi'nden mezun olmuş, kursa iştirak suretiyle muallim edilmiştir. Muallimin mesleki bilgisinin yetersiz ve tecrübesiz olması dolayısıyla Sadık Karahan uzun bir süre köyde kalmış, Hasan Fahri Bey'e rehberlik etmiştir. Mektebe devamsız öğrenciler köy defterinden belirlenerek, mektebe devamları sağlandığı gibi mektebe ait tüm defterler de Sadık Karahan tarafından bizzat tutulmuştur²²³.

²²² Lâyiha Raporu, s.45-52.

²²³ Lâyiha Raporu, s.52-55.

c. Ulubey Nahiyesi Umurca Köyü Mektebi

Umurca Köyü mektep binası son iki sene zarfında, köyün en güzel yerine, plâna uygun ve kargir olarak inşa edilmiştir. Yüksek ve geniş bir bodrum üzerine üç derslane ve bir muallim odasından ibaret olan bina, köyün ihtiyacına kafidir. Mektebin etrafı açık ve geniş bir arazi ile kaplıdır. Ancak bahçenin duvarları yoktur. Sadık Karahan bunun için 100 liraya ihtiyaç olduğunu söylemektedir. Bahçe duvarlarının olmayışı ve köylünün hayvanları nedeniyle, ziraat işleri saksılarla idare olunmaktadır. Mektebin temizlik ve düzeni mükemmeldir. Muallim Haşim Bey'in gayretleriyle mektep eşyası da tamamlanmıştır. Ancak mektebin yeni olması nedeniyle ders araç ve gereçleri ile kütüphanesi yoktur. Mektep müzesi ise 1931-1932 ders senesi itibariyle oluşturulmuştur.

Umurca Köyü Mektebi'nin muallimi Haşim Necip Bey'dir. Haşim Necip Bey, Uşak İdadisi mezunu olup, Konya'da açılan meslek kursunu bitirerek muallim unvanı almıştır. Çalışkan, fedakâr ve köylünün sevgisini kazanmış bir muallimdir.

Sadık Karahan, mektebin gidişatını çok iyi bulmuş ve Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne gerek mektep binası ve gerekse tedrisat hakkında olumlu yönde bilgiler vermiştir²²⁴.

d. Ulubey Nahiyesi Alfaklar Köyü Mektebi

Mektep binası, cami avlusundaki köy odasının basit bir tâdilât yapılarak iyileştirilmesiyle oluşturulmuştur. Sadece iki odası bulunan mektep binasının bir odası derslane, diğer odası da muallim evi olarak kullanılmaktadır. Karanlık, rutubetli bir binada bulunan mektebin köy içinde başka bir binaya nakli de mümkün olmamaktadır. Köylünün imkanları nisbetinde derslaneye iki pencere açtırılmış ve taban yaptırılmak suretiyle daha elverişli bir hale getirilmiştir. Mektebin yeni açılmış olmasından dolayı mektep eşyası ile ders araç ve gereçlerine olan ihtiyaç çok fazladır. Mektep kütüphanesi ve müzesi ise binadaki oda eksikliğinden dolayı oluşturulamamıştır.

²²⁴ Lâyiha Raporu, s.55-59.

Mektebin muallimi Muharrem Bey olup, İmam ve Hatip Mektebi mezunudur. Muallim muavini olarak görev yapan Muharrem Bey üç senelik kıdeme haiz olmasına karşın, tecrübesiz ve mesleki bakımdan yetersiz bulunmuştur. Sadık Karahan tarafından rehberlik edilmesine rağmen ilerleme kaydedememektedir. Mektebin kayıt işlerini de bizzat eliyle tutan Sadık Karahan, Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne muallimin değiştirilmesi yönünde bilgi vermiştir²²⁵.

e. Ulubey Nahiyesi Avgan Köyü Mektebi

Avgan Köyü Mektebi köy sandığının yardımlarıyla plâna uygun ve yarı kargir olarak yapılmıştır. 1931-1932 ders senesinde tam olarak bitirilemeyen mektep binası bodrum üzerine üç dershane ve bir muallim odasından ibarettir. Geniş bir bahçesi olan mektebin, bahçe duvarları da yapılamamıştır. Mektebin yeni olması nedeniyle mektep eşyası ve ders araçları bakımından çok eksikliği vardır. Muallimin kendi maaşından tedarik ederek mektep demirbaşına verdiği bir saat ve birkaç yazı tahtası ile köylüden tedarik edilen birkaç sandalye, masa ve bir iki kilimle eğitim faaliyetlerine devam etmektedir. Mektep 70 mevcutlu olup, öğrenci devamsızlığı yok denecek kadar azdır. Kütüphanesi bulunmayan mektebin, müzesi aynı yıl içerisinde oluşturulmuştur.

Mektebin muallimi Kamil Bey'dir. Kamil Bey, İstanbul Vefa İdadisi mezunu olup, kanundan yararlanarak muallim olmuştur. Kamil Bey, çalışkan ve köyün sevgisini kazanmış bir muallimdir²²⁶.

f. Ulubey Nahiyesi Hasköy Mektebi

Hasköy Mektebi, yeni yapılmış olup, plâna tam uygun olmamakla beraber kargir bir binadır. Taksimat itibariyle bir bodrum kat, üzerinde üç dershane ve bir muallim odasından ibarettir. Dershanelerden bir tanesi müze ve atölye, bodrum kat ise müştemilât ve depo olarak kullanılmaktadır. Bahçe duvarları ve sıvaları ise bizzat Sadık Karahan tarafından 1932 yılında tamamlattırılmıştır. Mektep binası tamamıyla köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Ayrıca köy sandığında mevcut olan 15 lira alınarak birkaç

²²⁵ Lâyiha Raporu, s.59-61.

²²⁶ Lâyiha Raporu, s.61-64.

sandalye, kanepeler, sıra, yazı tahtası ve masa ile camiden alınan birkaç kilimle muallim odası ve sınıflar düzenlenmiştir. Mektepte kütüphane bulunmamakla beraber, 1931-1932 ders yılında müze oluşturulmaya başlanmıştır.

Sadık Karahan tutmuş olduğu raporda, mevcut köy okullarına Kütahya Maarif Müdürlüğü'nün yardımı olmadığı sürece, eksiklerin yirmi senede bile kapatılamayacağından bahsetmektedir. Bizzat kendisinin ve köy muallimlerinin dilenci vaziyetinde kaldıklarını söyleyerek, Daire-i Aliye'den yardım istemektedir.

1931-1932 ders senesinde Hasköy Mektebi Muallimi Nuri Bey'dir. Nuri Bey, medrese tahsilinden sonra muallim muavini sıfatıyla mesleğe girmiş ve daha sonra kursa iştirak suretiyle muallim edilmiştir. On iki senelik kıdeme haiz olan Nuri Bey, köyün sevgisini kazanmıştır.

Sadık Karahan Hasköy Mektebi'ni binası, tedrisatı ve öğrenci devamı bakımından güzel bulmuş, olumlu düşüncelerini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmiştir²²⁷.

g. Ulubey Nahiyesi Büyükkayalı Köyü Mektebi

Büyükkayalı Köyü Mektebi, yeni yapılmış olup ahşap plâna uygun ve etrafi açıklık bir yerdedir. Taksimat itibariyle bodrum kat üzerine üç dersane ve bir muallim odasından ibarettir. Dershanelerden bir tanesi müze ve atölye olarak kullanılmaktadır. Mektebin eksik olan bahçe duvarları, sıvası, badanası, helası ile kilim, sandalye gibi eksiklikleri 1932 senesinde Sadık Karahan'ın yardımlarıyla tamamlanmıştır. Kışlık tenefüshane ve hayvan beslenecek yerler için ise bodrum katı kullanılmaktadır. Kütüphanesi olmayan mektebin, 1932 yılında muntazam bir müzesi bulunmaktadır.

Büyükkayalı Köyü Mektebi'nin 1931-1932 ders senesinde muallimi Hulusi Bey'dir. Hulusi Bey, İstanbul İdadisi'ni bitirdikten sonra kursa iştirak etmek suretiyle muallim olmuş olup, sekiz senelik kıdeme haizdir. Bu mektebe Bodrum Kazası köylerinden naklen atanmak suretiyle gelmiştir.

²²⁷ Lâyiha Raporu, s.64-67.

Sadık Karahan köydeki çocukların mektebe devamlarını yetersiz bulmaktadır. Bunun sebebi olarak ta, köy halkında okul bilincinin yeteri kadar oluşmadığını, çocukları okula göndermek yerine koyun, kuzu gütmeye gönderdiklerinden bahsetmektedir. Sadık Karahan köy ihtiyar heyeti ile temasa geçmiş ve devamsız öğrencilerin okula devamlarını sağlamıştır.

1931-1932 ders senesinde Sadık Karahan, Büyükkayalı Köy Mektebi'nin gidişatını genel olarak iyi bulmakla beraber, mektebin muallimi Hulusi Bey'in ailevi şartlarından dolayı başka bir köye naklinin yapılması gerektiğini de raporuna eklemiştir²²⁸.

4. Karahallı Nahiyesi Mektepleri

a. Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi

Binası: Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi binası, H 1328 (M 1912-1913) yılında Muhasebe-i Hususiye'nin yardımlarıyla, nahiye halkı tarafından yaptırılmıştır. Bina, plâna uygun olmamakla birlikte kargir bir yapıdadır. Nahiyenin güney kısmındaki eski bir göl yerine ve oldukça açıklık bir alana inşa edilen bina taksimat itibariyle iki katlıdır. Alt katında iki derslane ve üst katında ise iki derslane ve bir muallim odası bulunmaktadır. Mektep binasının çevresinde 200 m. açıklık bulunmakla beraber, bahçe duvarlarının bulunmayışı ziraat derslerinin yapılmasını engellemektedir. Bu boş alan ancak öğrenciler tarafından oyun alanı olarak kullanılmaktadır. Zaman içerisinde nahiye halkının ihtiyacına yeterli gelmeyen mektep binasına, Muhasebe Müdürlüğü'nden alınan 2000 lira ile iki derslane daha ekletilmiştir. Fakat sağlam bir şekilde yapılamayan bu iki derslane kullanılamamaktadır.

Sadık Karahan, mektep binasının 1931 yılında harap ve çökmekte olduğunu belirterek, sonradan ilave edilen aksamın yıkılarak tekrar yaptırılması gerektiğini ve bu iş içinde 800 liraya ihtiyaç olduğunu yazmaktadır.

²²⁸ Lâyiha Raporu, s.67-70.

Mektep 1931-1932 ders yılında eşya ve ders araçları bakımından da oldukça fakirdir. Kütüphanesi de bulunmayan mektebin müzesi ise 1931 yılında Sadık Karahan'ın isteği üzerine oluşturulmaya başlanmıştır.

Hocaları: Mektep tam teşkilatlı olup, başmuallimle birlikte beş kişi görev yapmaktadır. Başmuallim Hüseyin Bey olup, Selânik Muallim Mektebi mezunudur. Yirmi iki senelik kıdeme haiz olan Hüseyin Bey, bazı sınıfların coğrafya, tarih ve hesap derslerini de okutmaktadır.

Mektebin diğer hocaları ise Ömer Lütfi Bey, Fevzi Bey, Ali Rıza Bey ve Fahriye Hanım'dır. Ömer Lütfi Bey, yirmi bir senelik kıdeme haiz olup, kanundan istifade ederek muallim olmuştur. Ömer Lütfi Bey, çalışkan ve dürüst bir kişiliğe sahip olup, Uşak Kazası merkez mekteplerindeki ihtiyaç halinde yardımcı olarak merkezde görev yapmıştır. Fevzi Bey, Uşak İdadisi'nden mezun olup, kursa iştirak suretiyle muallim olmuştur. Fevzi Bey, yedi senelik kıdeme haizdir. Ali Rıza Bey, orta mektep mezunu olup, muallim muavini olarak görev yapmaktadır. Sadık Karahan, Ali Rıza Bey'in gayretli bir kişi olduğunu belirterek, 1932 yılında "devlet imtihanına" başvuracağından bahsetmektedir. Fahriye Hanım, orta mektep mezunu olup, Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi'ndeki boş kadroda vekil olarak çalışmaktadır.

Sadık Karahan, 1931-1932 ders senesi Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi için tuttuğu raporda, mektebin daha iyi bir şekilde devamı için başmuallimin değiştirilmesi ve eksik kadronun tamamlanması gerektiğini belirtmiştir²²⁹.

b. Karahallı Nahiyesi Kırkyaran Köyü Mektebi

Kırkyaran Köyü mektep binası, plâna uygun ve kargir olarak inşa edilmiş olup, taksimat itibariyle dört derslane ve bir muallim odasından ibarettir. Dershanelerinden birisi atölye olarak kullanılmaktadır. Sadık Karahan mektebin köyün en güzel yerine kurulduğunu söylemektedir. Mektebin 2500 m. genişliğinde bir bahçesi olup, etrafı tamamen kapatılmıştır.

²²⁹ Lâyiha Raporu, s.70-76.

Sadık Karahan, mektebi “köyün cenneti” olarak nitelendirmekte ve mektebin muallimi Şerif Bey’e teşekkür etmektedir. Sadık Karahan’a göre Şerif Bey “yuvasını yapan kuşlar gibi” sessiz ve sakin bir biçimde mektebin tüm ihtiyaçlarını kendi eliyle köylüye temin ettirmiştir. Mektebin hiçbir ihtiyacı kalmamıştır ve 1932 yılında muntaka yatılı mektebi olabilecek bir konumdadır.

Mektep eşya bakımından da tam ve düzgündür. Kırkyaran Köyü Mektebi, merkez mekteplerinin pek çoğundan bile daha güzel ve daha zengin eşyaya sahiptir. Muallime ait bir kütüphanesi de bulunan mektebin, müzesi ise mükemmel bir haldedir.

Kırkyaran Köyü Mektebi, 1931-1932 ders senesinde üç sınıf ve 70 mevcutla faaliyet göstermektedir. Köyde okuma yazma çağında daha fazla çocuk olmasına karşın, tek öğretmen ancak bu kadar sayıya yeterli olmaktadır. Sadık Karahan, mektebe yeni bir kadronun daha verilmesi gerektiğini, böylelikle öğrenci mevcudunun iki misline çıkacağını söylemektedir. Mektebin Muallimi Şerif Bey, Uşak medresesinin tali sınıflarında iken askerlik dolayısıyla tahsilden ayrılmış, askerlik dönüşünde ise muallimlik yapmaya başlamıştır. 1926 yılında Konya’da açılan kursa iştirak ederek kazanmış ve muallim edilmiştir. Aslen bu köylü olan Şerif Bey, sekiz yıllık kıdeme haizdir. Çalışkan, gayretli ve başarılı bir şekilde mesleğine devam eden Şerif Bey, Sadık Karahan’ın takdirini kazanmış bir hocadır²³⁰.

c. Karahallı Nahiyesi Beki Köyü Mektebi

Beki Köyü Mektebi, 1929-1930 eğitim öğretim yılında açılmış olup, mektep binası olarak kullanılan mekân karanlık bir köy odasıdır. Beki köyünde mektep için kullanılabilecek başka bir bina olmadığı için, köy odası bazı tamiratlardan geçirilmiş ve mektep binası haline getirilmiştir. Mektebin bahçe ve müştemilâtı da bulunmadığı gibi, bina itibarıyla kütüphane ve müze yapılabilecek yeri de yoktur.

²³⁰ Lâyiha Raporu, s.76-80.

1931-1932 ders senesinde Beki Köyü Mektebi'nin muallimi Hüseyin Bey'dir. Hüseyin Bey, İmam ve Hatip Mektebi mezunu olup, muallim muavini olarak görev yapmaktadır.

Sadık Karahan, köy halkını mektebe karşı ilgisiz olarak görmekte ve muallim Hüseyin Bey'in her sabah ev ev dolaşarak öğrencileri zorla mektebe getirdiğini söylemektedir. Bu hususta Uşak Kaymakamlığı'ndan da yardım isteyen Sadık Karahan, muallim Hüseyin Bey'i de yetersiz bulduğunu ve değiştirilmesi gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmiştir²³¹.

ç. Karahallı Nahiyesi Paşalar Köyü Mektebi

Paşalar Köyü Mektebi, 1928 yılında, köylü tarafından yaptırılmış olup, kargir bir yapıdadır. Taksimat itibariyle geniş ve yüksek bir bodrum kat üzerine üç dersane ve bir muallim odasından ibarettir. Dershanelerin önünde geniş bir koridoru da bulunan bina, Maarif Vekâleti'nin plânına tam olarak uymamakla beraber, köyün ihtiyacına yeterlidir. Mektebin bahçesi de bulunmakla beraber, bahçe duvarları 1931-1932 ders senesinde Sadık Karahan tarafından imkan nisbetinde harçsız taşları birbiri üzerine koymak suretiyle tamamlattırılmıştır. Mektep, eşyası bakımından çok fakirdir ve yeni bir mektep için gerekli olan tüm malzemeye ihtiyacı vardır. Kütüphanesi de bulunmayan mektebin müzesi ise muallim tarafından düzenli bir şekilde oluşturulmuştur.

Mektebin muallimi Hamit Bey'dir. Hamit Bey, ilk tahsilini köyde tamamladıktan sonra, Karahallı Merkez Mektebi hademeliği görevini yürütmüştür. Hademelik, görevi esnasında boş durmayarak tahsile devam eden Hamit Bey, 1928 yılında Konya'da açılan kursa iştirak etmiş ve köy muallimi olarak belge almıştır.

Sadık Karahan, Hamit Bey'i ilmi ve mesleki açıdan yeterli görmektedir. Ancak öğrencilerin ve bilhassa kızların okula devamları konusunda sıkıntılar yaşanan köyde,

²³¹ Lâyiha Raporu, s.80-82.

Sadık Karahan ihtiyar heyetini ve köy halkını toplayarak uzun toplantılar yapmış ve bu sorunun çözümünü de sağlamıştır²³².

d. Karahallı Nahiyesi Buğdaylı Köyü Mektebi

1931-1932 ders senesinde Buğdaylı Köyü Mektebi binası olarak, harap ve köhne bir köy odası kullanılmaktadır. Bu binanın her bakımdan mektep binası olma özelliğinden yoksun oluşundan dolayı, mektep aynı yıl içerisinde köyün camisine taşınmıştır.

Sadık Karahan, gelecek sene (1933) köyde yeni bir mektep inşasına başlanacağını belirtmektedir. Taş ve kireci temin edilen binanın temelleri ilkbahar mevsiminde atılacaktır. Ancak köy sandığının yeterli olmadığını belirterek, maarif bütçesinden bir miktar para yardımı ile mektep eşyası ve ders araçları olan sıra, sandalye, yazı tahtası, harita, termometre, saat gibi lüzumlu ihtiyaçlar için yardım istemektedir.

1931-1932 ders senesinde Buğdaylı Köyü Mektebi muallimi Hasan Turgut Bey'dir. Hasan Turgut Bey biraz medrese tahsili gördükten sonra muallim olmuş ve daha sonra da kursa iştirak ederek muallim ünvanını almıştır. Sadık Karahan, Hasan Turgut Bey'i çalışkan ve başarılı bulmakla beraber, mektebe olan öğrenci devamını da güzel bulmaktadır. Ancak köyde okuma-yazma çağında pek çok çocuğun bina yetersizliği nedeniyle okula devam edemediğini belirterek, yeni mektep binasının yapılmasıyla birlikte bu sorunun da çözüleceğini belirtmektedir²³³.

e. Karahallı Nahiyesi Karbasan Köyü Mektebi

Karbasan Köyü mektep binası, eski bir medresenin dershanelerinin biraz tamirat görmesiyle oluşturulmuştur. Mektep binası sıhhi bakımdan çok kötü olmamakla beraber, köyün ihtiyacına yeterli gelmemektedir. Mektep eşyası için köy sandığından 150 lira para alınmış, üç sandalye, bir kanepa, bir masa, iki üç yazı tahtası, birkaç sıra ve bir de camekânlı dolap yaptırılmıştır. Kütüphanesi de bulunmayan mektebin, müzesi

²³² Lâyiha Raporu, s.82-85.

²³³ Lâyiha Raporu, s.85-87.

ise aynı ders yılı başında oluşturulmuştur. Mektep, 50 mevcut ve üç sınıfla eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Sadık Karahan, 1933 yılı ilkbahar mevsiminde Karbasan Köyü'nde yeni bir mektep binası inşaatının başlatılacağını ve bu durum için köy ihtiyar heyetiyle mutabık kaldıklarını da belirtmektedir. Yeni bir mektep binası inşaatı için taşların ve kirecin hazır olduğu da bilgiler arasındadır.

1931-1932 ders senesinde Karbasan Köyü Mektebi muallimi Sami Bey'dir. Sami Bey, muallim mektebinin üçüncü sınıfına kadar tahsil görmüş ve askerlik vazifesi dolayısıyla mektepten ayrılmıştır. Askerlik dönüşünde ise kursa iştirak ederek muallim olmuştur. Sadık Karahan, Sami Bey'i umumî ve mesleki bilgisi zayıf, takip edilmesi gereken telaşlı bir genç olarak görmektedir. Bu yüzden muallime uzun bir süre rehberlik etmiş ve mektebe ait tüm defterleri düzenlemiştir²³⁴.

f. Karahallı Nahiyesi Delihıdırlı Köyü Mektebi

1931 yılında Delihıdırlı Köyü'nde henüz inşaatı tam olarak bitirilemeyen ancak sıhhi şartlara ve plâna uygun bir mektep binası mevcuttur. Yapımına devam edilen mektep binası, taksimat itibarıyla üç derslane ve bir muallim odasından ibarettir. Derslanelerden bir tanesi tamamlanmış olup, yarım kargirdir. Köyün ihtiyacına kafi olan bu mektebin bitirilebilmesi için 200 liraya daha ihtiyaç bulunmaktadır. Mektep yeni olduğu için bahçe duvarları ve kütüphanesi de bulunmamaktadır. Köy sandığından alınan bir miktar para ile mektebe eşya alınmakla birlikte, pek çok eksik olduğu belirtilmektedir.

Mektebin muallimi ise Süleyman Nazif Bey'dir. Süleyman Nazif Bey, Denizli Köy Muallim Mektebi 1930 yılı mezunu olup, ilk vazife olarak buraya tayin edilmiştir. Üç sınıf ve sadece 47 erkek öğrenciyle eğitim faaliyetlerini yürüten mektepte, kız öğrenci bulunmamaktadır.

²³⁴ Lâyiha Raporu, s.87-89.

Sadık Karahan, mektebe kız öğrencilerin gönderilmeyişi karşısında gerek muallim ve gerekse de köy halkı ile toplantılar yapmıştır. Ancak bütün ısrar ve ikazlara rağmen kız çocukları mektebe gönderilmemiştir. Sadık Karahan, bu gibi durumlarda başarılı olmak için ilgili kanunun, ceza kısmının daha ağır olması gerektiği ve kendisine daha fazla selâhiyet verilmesi gerektiğini düşünmektedir²³⁵.

g. Karahallı Nahiyesi Külduraklı Köyü Mektebi

Bu köyde mektep için bir bina yapılmışsa da, yapıldığı esnada hiç kimse ilgilenmediği için köylü ve mektebi yapan ustalar kendi bildikleri ve kendi arzuları gibi mektebe hiç elverişli olmayan bir bina yapmışlardır. Yapılan bina sıhhi şartlara uygun olmadığı gibi, ihtiyaca da kâfi gelmemektedir. Taksimat itibariyle iki derslane ve bir muallim odasından oluşan binanın dersaneleri çok küçük, karanlık ve basıktır. Tadilat yapma imkânı da bulunmayan mektebin bahçe, müstemilat ve kütüphanesi de bulunmamaktadır.

Sadık Karahan, mektepte eşya ve ders aracı olarak ta hiçbir şey görmediğini belirterek, köylünün çok fakir ve borç içinde olduğunu, bütün bu yoksulluğa rağmen ancak iki sandalye ve iki yazı tahtası yaptırabildiklerinden söz etmektedir.

Uşak orta mektep mezunu olan muallim Hüseyin Bey'i de her konuda yetersiz bulan Sadık Karahan, mekteple alakası bulunmayan muallimin tasfiyeye tabi tutulması gerektiğini ancak devlet imtihanına tabi olduğu için vaziyetinin imtihana terkedildiğini açıklamaktadır. Muallim, üç sınıflı mektebe ancak 30 öğrenci toplayabilmiş ve bunların devamlarını da sağlayamamıştır.

Mektebin gidişatını da düzgün bulmayan Sadık Karahan, mektebin kapatılmasını ve mevcut öğrencinin de başka bir köye naklinin daha çok fayda getireceği hakkındaki raporunu Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne sunmuştur²³⁶.

²³⁵ Lâyiha Raporu, s.89-92.

²³⁶ Lâyiha Raporu, s.92-94.

g. Karahallı Nahiyesi Karabedirler Köyü Mektebi

Karabedirler Köyü Mektebi, yeni yapılmış olup, inşaatı tamamen bitirilememiştir. Taksimat itibariyle iki derslane ve bir muallim odasından ibaret olan mektepte, dersanelerden bir tanesinin ve muallim odasının inşaat işleri bitirilmiştir. Dersanelerden diğerinin tavanı ve tabanı yapılamadığı gibi pencere ve sıvası da yoktur.

Sadık Karahan, mektep inşaatının bitirilmesi için gayret göstermişse de, köylü arasında ki partizanlık yüzünden bir araya gelinip, mesele halledilememektedir. Mevcut mektep binasının da ihtiyaca yeterli olmadığını belirten Sadık Karahan, Daire-i Aliye'nin yardım etmesini rica etmektedir.

Karabedirler Köyü mektep binası köyün en güzel yerine ve etrafı açıklık bir alana inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe yapmaya müsait olan binanın bahçe duvarları ise mektebin esas işi bitmediği için bekletilmektedir. Mektepte kütüphane ve müze işleri de, derslane yetersizliğinden oluşturulamamaktadır. Derslane inşaatı bitmediği için çocuklar bile mektebe zor sığmakta ve muallim odasına öğrenci alınmak suretiyle idare edilmektedir. Mektep, eşyası ve ders araçları bakımından da oldukça fakirdir.

1931-1932 ders yılında mektep tek öğretmenli ve üç sınıflıdır. 57 mevcutla eğitim faaliyetlerine devam eden mektepte, devamsızlık sorunu olmayıp, öğrenciler muntazam olarak okula devam etmektedirler.

Mektebin muallimi Ali Galip Bey olup, Ankara Ziraat Mektebi mezunudur. Kursu bitirmek suretiyle muallim edilen Ali Galip Bey'in beş senelik kıdemi mevcuttur.

Sadık Karahan muallim Ali Galip Bey'in mektebe ilgisini iyi bulmakla beraber, dersin işleniş ve mektebe ait defterlerin tutulması konusunda rehberlik etmiştir. Teftişi esnasında bu köyde bir gün fazla kalarak, eksik noktaları tamamlamak için çalışmıştır²³⁷.

²³⁷ Lâyiha Raporu, s.94-97.

5. Sivash Nahiyesi Mektepleri

a. Sivash Nahiyesi Merkez Mektebi

Binası: Sivash Nahiyesi Merkez Mektebi, H 1336-1337 (M 1917-1918) yılında, nahiyenin kuzeybatısındaki açıklık ve suyu bol olan bir alana yaptırılmıştır. Mektep inşa edildiği tarih itibariyle plâna uygun olmamakla birlikte, sıhhi şartlar bakımından oldukça iyi ve kargir bir yapıdadır.

Mektep binası taksimat itibariyle, dört derslane, iki küçük oda ve bir bodrum katından ibaret olup, geniş bir bahçesi bulunmaktadır. Bahçe duvarları bulunmayan mektebin, müştemilat olarak da bodrum katından istifade edilmektedir.

Sadık Karahan, başmuallim Ahmet Hamdi Bey'in çalı çırpı ile bahçenin etrafını çevirdiğini ve ziraat işleri için çalışmakta olduğunu söylemekte, ancak bu şekilde ziraat işlerinin yapımının güçleştiğini ve bahçe duvarlarının yaptırılması gerektiğini belirtmektedir. Mektebin temizlik ve tertibini de "bir gelin odası kadar temiz ve zevkli bulan" Sadık Karahan, mektep eşyası ve ders araçları bakımından çok fakir olan mektep için Kütahya Maarif Müdürlüğü'nden tahsisat istemektedir.

1931-1932 ders senesinde mükemmel bir müze vücuda getirilmiş olan mektebin, kütüphanesi ise bulunmamaktadır.

1931-1932 ders senesinde Sivash Nahiyesi Merkez Mektebi, üç sınıf, 96 mevcut ve iki muallimle eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Hocaları: Mektebin başmuallimi Ahmet Hamdi Bey'dir. Ahmet Hamdi Bey, Bursa Muallim Mektebi'nde okumakta iken askerlik dolayısıyla mektepten alınmıştır. Askerlik bitiminde ise muallimliğe başlamış ve daha sonra kursa iştirak suretiyle muallim unvanı almıştır. Ahmet Hamdi Bey, Sadık Karahan'ın takdirini kazanmış olup, gece gündüz demeden mektep işleri için çalışmakta ve nahiye halkıyla birlikte düzenli

olarak mektebe öğrenci devamını sağlamaktadır. Başmuallimlik vazifesi ile birlikte mektebin birinci sınıfını da okutmaktadır.

Mektebin diğer muallimi ise Naciye Hanım'dır. Naciye Hanım, ilk mektep mezunu bir hanım olup, vekaletle mesleğe dahil olmuş ve daha sonra kursa iştirak ederek muallim unvanı almıştır. Mektebin ikinci ve üçüncü sınıflarını birleştirilmiş olarak okutan Naciye Hanım, Sadık Karahan tarafından mektebe ilgili ancak sıkı takip gerektiren bir muallim olarak tasvir edilmiştir.

Mektebin gidişatını güzel bulan ve memnuniyet duyarak buradan ayrılan Sadık Karahan, birkaç sıtmalı öğrenci dışında, öğrencilerin sağlık durumlarının da iyi olduğunu ve yılda bir kez mektepler tabibi tarafından muayeneden geçirildiğini belirtmektedir²³⁸.

b. Sivash Nahiyesi Bulkaz Köyü Mektebi

Bu köyde mektep olarak yapılmış bir bina yoktur. Öğrenciler, Bulkaz halkından ihtiyar bir hayır sahibinin, çok güzel, fevkanî ve tahtani olarak yaptırıp mektebe bıraktığı bir odada okutulmaktadır. Ancak bu durumdan ihtiyar hayırseverin sağlığı esnasında yararlanılabilecektir. Hayırsever şahsın vefatı durumunda, öğrenciler açıkta kalacaktır.

Bu sebeple Sadık Karahan, köye mutlaka bir mektep binası yapılması gerektiğini, bu ders senesi içinde bunu başaramadığı ancak bütün engelleri kırarak 1933 yılı bahar mevsiminde köyde yeni bir mektep binası yapımına başlanacağı müjdesini de Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmektedir.

Sadık Karahan 1931-1932 ders senesinde mevcut okul binasının bahçesi ve müştemilatının olmadığını, ancak alt kısmında oda olarak bulunan yerlerin müştemilat olarak kullanıldığını belirtmektedir. Kütüphane de bulunmayan mektepte, muallim imrenilecek derecede güzel ve zengin bir müze oluşturmuştur.

²³⁸ Lâyiha Raporu, s.97-101.

Mektebin muallimi Yaşar Bey, Çal Kazası (Güllü Köyü) başmuallimliğimden sonra buraya atanmıştır. İstanbul Muallim Mektebi'nin ikinci sınıfından ayrılan Yaşar Bey, 1124 numaralı kanunda istifade ederek muallim edilmiştir. İlmî ve meslekî bilgisi güzel olan Yaşar Bey, mektep eşyasını da bizzat temin etmiştir. Sadık Karahan, muallimin “kendi yağıyla kavrulduğunu” belirtmekte gayeli bir şekilde hatasız ilerlediğini söylemektedir.

Mektebin binasızlık dışındaki en büyük sorunu ise öğrenci devamsızlığıdır. 1931-1932 ders senesinde 84 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten mektepte, öğrenciler düzenli bir şekilde okula devam etmemektedir. Sadık Karahan bu konu üzerine, köy ihtiyar heyetini toplamış, ikaz ve tehdit etmişse de başarılı olamamıştır²³⁹.

c. Sivashlı Nahiyesi Tatar Köyü Mektebi

1931-1932 ders senesinde Tatar Köyü Mektebi az çok plâna uygun, sıhhi şartlara haiz ve yarım kargir bir yapıda bulunmaktadır. Taksimat itibariyle bodrum kat üzerine beş dersane ve bir muallim odasından oluşan bina, köyün en güzel yerine yaptırılmıştır. Mektebin çok geniş bahçesi de mevcuttur. Aynı ders senesinde bahçe duvarlarının yapımı da bitirilmiş olup mektep, Sadık Karahan'a göre köyün bugünkü ve yarınki ihtiyaçlarını karşılamaya yeterlidir. Ancak mektebin bahçe kapısı yapılamamıştır. Mektep, eşyası ve ders araçları bakımından oldukça fakirdir ve yardım edilmesi gerekmektedir.

Mektebin muallimi Ahmet İlhan Bey'dir. Ahmet İlhan Bey, Denizli Köy Muallim Mektebi mezunu olup, iki senelik kıdeme haizdir. Sadık Karahan, Tatar Köyü Mektebi muallimini ilmî ve meslekî bilgisi noksan, sıradan kaldırılarak, muallimliğe getirilmiş, şuursuzca hareketleri olan bir genç olarak tasvir etmektedir. Muallim, ne öğrencinin ne de köy halkının sevgisini ve saygısını kazanamamıştır. 60 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürütmesi gerekirken ancak 30 öğrencinin mektebe düzensiz bir şekilde devam ettiği, muallimin köyde nüfuzunun mevcut olmadığı ve köy halkı tarafından da alay edilmekte olduğu bilgiler arasındadır.

²³⁹ Lâyiha Raporu, s.101-104.

Sadık Karahan, 1931-1932 ders senesinde mektebin gidişatını beğenmemekle birlikte, bu durumu muallim Ali İlhan Bey'e bağlamakta ve muallim beyin bu köydeki vazifesinden alınması gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirmektedir²⁴⁰.

ç. Sivash Nahiyesi Kureyş Köyü Mektebi

Kureyş Köyü'nde mektep olarak yapılmış bir bina mevcut olmamakla birlikte, eğitim faaliyetleri karanlık, rutubetli, tozlu ve eski bir odada sürdürülmektedir. Sadık Karahan, Kureyş Köyü Mektebi binasını "Hapishane" ye benzetmekte, temizlik ve tertip yapılamayacağını belirterek, kapanmasının daha hayırlı olacağını söylemektedir. Bununla beraber 1933 yılı ilkbahar mevsiminde köyde yeni bir mektep binasının inşasının başlatılması için çalışmalar yaptığını da belirtmektedir.

Üç sınıf ve 49 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten mektebin muallimi ise Fehmi Selçuk Bey'dir. Fehmi Selçuk Bey, Kütahya orta mektep mezunu olup, ilmi ve mesleki bilgisi yetersiz, birkaç defa hakkında tahkikat yapılarak nakil tahvil cezaları almış bir muallimdir.

Sadık Karahan 1931-1932 ders senesinde Kureyş Köyü Mektebi'nin gidişatını gerek mektep binası ve herekse muallim bakımından beğenmemektedir. Muallim Fehmi Selçuk Bey'in de bu köyden alınarak, başka bir köye naklinin yapılması gerektiği hususunda Kütahya Maarif Müdürlüğü'nü bilgilendirmektedir²⁴¹.

d. Sivash Nahiyesi Azizler Köyü Mektebi

Azizler Köyü'nde mektep olarak yapılmış bir bina mevcut olmamakla birlikte, eğitim faaliyetleri cami avlusundaki medrese odalarında yürütülmektedir. Tamir ve tadilat görerek mektep haline getirilen bina, taksimat itibariyle bir dersane ve bir muallim odasından ibarettir. Mektep, eşya ve ders araçları bakımından oldukça fakir olmakla beraber, kütüphane ve müze de oluşturulamamıştır.

²⁴⁰ Lâyiha Raporu, s.104-106.

²⁴¹ Lâyiha Raporu, s.106-108.

Sadık Karahan, Azizler Köyü mevcut mektep binasında mecburiyet dolayısıyla oturulduğunu ve binanın hiçbir şekilde mektep binası olma özelliğine sahip olmadığını belirtmekle birlikte, köye yeni bir mektep binasının yaptırılmasını da hatalı olarak görmektedir. Çünkü köy küçük ve öğrenci azdır. Etrafında köyler varsa da kış günlerinde öğrenci devamı sağlanamamaktadır. Bu sebeptendir ki, Sadık Karahan mektebin başka bir köye naklinin daha uygun olacağını belirtmektedir.

1923'ten beri mektebin bulunduğu Azizler Köyü'nde, 1931-1932 ders senesinde 46 mevcutla eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir. Muallimi Abdullah Bey olup, Kütahya İmam ve Hatip Mektebi'nden 1926 senesinde mezun olmuştur. Abdullah Bey, mezun olduktan sonra mesleğe dahil olmuş ve Konya'da açılan kursu bitirerek muallim unvanı almıştır. Özellikle alfabe dersi öğretiminde zayıf bulunan Abdullah Bey'e uzun süre Sadık Karahan tarafından rehberlik edilmiştir²⁴².

e. Sivash Nahiyesi Kökez Köyü Mektebi

Kökez Köyü mektep binası, köylü tarafından, cami avlusuna yaptırılmış olup, yarı kargir bir yapıdadır. Mektep binası plâna ve sıhhi şartlara tam anlamıyla uygun olmamakla beraber, köyün ihtiyacına yeterlidir. Taksimat itibariyle, bodrum kat üzerine iki dersane ve bir muallim odasından ibarettir. Bina cami avlusuna yapıldığı için, bahçe için ayrılan alan çok azdır. Bu nedenle bahçede ziraat işleri yapılamamakta olup, sadece çocukların oyun alanı olarak kullanılmaktadır. Mektepte birkaç sıra, yazı tahtası ile camiden alınan birkaç kilimden başka eşya da yoktur. Kütüphane de bulunmayan mektepte, müze ise oluşturulmuştur.

1931-1932 ders senesinde Kökez Köyü Mektebi'nin muallimi Hasan Tahsin Bey'dir. Hasan Tahsin Bey, rüştiye ve medrese tahsili görmüş, Kütahya'da açılan ehliyetname imtihanına iştirak ederek mesleğe dahil olmuş ve sonra da Konya'da açılan kursta başarılı olmak suretiyle muallim unvanı almıştır. Yirmi üç senelik kıdeme haiz olan Hasan Tahsin Bey, çeşitli mekteplerde muallimlik ve başmuallimlik vazifesi de

²⁴² Lâyiha Raporu, s.108-111.

yapmıştır. Üç sınıf ve 43 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten muallim, öğrencinin düzenli olarak mektebe devamını sağlamış, başarılı bir muallimdir.

Sadık Karahan, bu ders yılı içinde mektebin gidişatını güzel bulmakla beraber, muallim Hasan Tahsin Bey'e de çalışmalarından dolayı teşekkür etmektedir²⁴³.

f. Sivashlı Nahiyesi Hacım Köyü Mektebi

Hacım Köyü'nde mektep olarak yapılmış bir bina mevcut olmamakla beraber, eğitim faaliyetleri köy odasında sürdürülmektedir.

Sadık Karahan, mektep binasının üç odalı toprak bir yapı olduğunu söylemekte, tabanı da toprak olan bu binada tamir ve tadilat yapılamayacağını da belirtmektedir. Dolayısıyla tahsil çağındaki çocukların da azlığını göz önüne alarak, mektebin başka bir köye naklinin daha doğru olacağını düşünmektedir.

Mektep, eşya ve ders araçları bakımından oldukça fakir olmakla beraber, kütüphanesi de yoktur. Müze ise oda yetersizliğinden dolayı oluşturulamamıştır.

1931-1932 ders senesinde Hacım Köyü Mektebi muallimi Hulusi Bey'dir. Hulusi Bey, Uşak orta mektep mezunu olup, muallim muavini sıfatı ile vazifede bulunmaktadır.

Sadık Karahan, Hulusi Bey'i tam anlamıyla yeterli bulmamakla beraber gelişmeye müsait bir kişi olarak tasvir etmektedir. Devlet imtihanına girecek olan Hulusi Bey çok okumakta ve bilgisini arttırmak için çok çalışmakta olup, üç sınıf ve 42 mevcutla eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir²⁴⁴.

²⁴³ Lâyiha Raporu, s.111-113.

²⁴⁴ Lâyiha Raporu, s.113-115.

6. Banaz Nahiyesi Mektepleri

a. Banaz Nahiyesi Merkez Mektebi

Banaz Nahiyesi Merkez Mektebi, nahiye konağı yapıldığı esnada, nahiye batısına ve Banaz nehrinin kıyısına ahşap olarak yapılmıştır. Mektep binası, halk ve eşraftan bazı ağalar tarafından yapılmışsa da, mülkiyeti maarife aittir. Taksimat itibariyle, yüksek bir bodrum kat üzerine, dört dersane ve bir muallim odasından ibaret olan binanın, adı geçen ders senesi içinde pek çok eksiği bulunmaktadır. Kapı, pencere ve sıvaları bozulmuştur. Çatının yeniden yapılması ve eksik tuğlalarının da tamamlanması gerekmektedir.

Mektebin bahçesi bulunmakla beraber, bahçe duvarlarının olmayışı yüzünden verimli olamamaktadır. Sadık Karahan, adı geçen ders senesinde, bahçenin bir kısmının tahta parmaklıklarla çevrildiğini ve kuyu kazdırıldığını söylemektedir. Mektebi eşyası bakımından da nahiye merkezi mektebine yakışacak vaziyette bulmayarak, yeni bir mektep için lazım olacak tüm eşyaya ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Kütüphane de bulunmayan mektepte, müze ise oluşturulmuş olup zenginleştirilmeye çalışılmaktadır.

1931-1932 ders senesinde mektebin muallimi Adnan Bey isminde binbaşılıktan emekli bir şahsiyettir. Adnan Bey Harbiye Mektebi mezunudur. Sadık Karahan, Adnan Bey'i ilmi bilgi bakımından güzel bulmaktadır. Nahiye halkı tarafından sevilen ve saygı duyulan Adnan Bey, üç sınıf ve 55 mevcutla bu mektepte eğitim faaliyetlerini yürütmektedir²⁴⁵.

b. Banaz Nahiyesi Kızılcasöğüt Köyü Mektebi

Kızılcasöğüt Köyü Mektebi, 1926-1927 yılında, plana uymamakla beraber, kargir olarak inşa edilmiştir. Bina taksimat itibariyle dört dersane ve bir muallim odasından ibarettir. Köyün ihtiyacına yeterli olan ve köylü tarafından yaptırılan mektebin bahçesi bulunmamaktadır.

²⁴⁵ Lâyiha Raporu, s.128-131.

Sadık Karahan, Kızılcasöğüt Köyü'nün dar bir boğaz içinde kurulduğunu, dolayısıyla mektep binasının da boğaz içinde ve dar bir alana yapıldığını belirtmektedir. Mektep etrafında ufak tefek açıklıklar bulunmakla beraber şahıslara ait ve mülk halindedir. Mektebe bahçe ve oyun mahalli elde etmek için bu arazilerden istimlâk etmek gerektiğini söyleyen Sadık Karahan, 1931-1932 ders senesinde mektebe ait küçük bir bahçe oluşturulmasına da vesile olmuştur. Bununla beraber mektep, eşya ve ders araçları bakımından oldukça fakirdir. Kütüphane de bulunmayan mektepte, müze ise aynı ders senesi içinde oluşturulmuştur.

Mektebin muallimi ise Ahmet Şükrü Bey'dir. Ahmet Şükrü Bey, Edirne Muallim Mektebi mezunu olup, on dört senelik kıdeme haizdir. Sadık Karahan, muallimi, köy ile geçimini iyi bulmakla beraber, bilgi bakımından yetersiz ve hevesiz bulmaktadır. Uzun süre mektepte kalarak, muallime rehberlik eden Sadık Karahan, okula devam etmeyen çocukları okula getirmek ve mektebe bahçe kazandırmak için köyde çalışmalar yapmıştır²⁴⁶.

c. Banaz Nahiyesi Susuz Köyü Mektebi

1931-1932 ders senesi Susuz Köyü'nde, mektep olarak kullanılan bina, eğitim faaliyetlerinin yürütülemeyeceği kadar kötü ve eski bir haldedir.

Sadık Karahan, mektep binasını “mezar” olarak nitelendirmektedir. Bu durum karşısında derhal köy heyetini toplamış ve 1932 yılı bahar mevsiminde yeni bir mektep binası inşaatının başlatılmasına vesile olmuştur. Sadık Karahan, yeni yapılan mektebin 1932 senesi içerisinde yalnız duvar aksamının bitirilebileceğini, 1933 senesinde ise mektebin dahili aksamının da bitirilerek, faaliyete geçirileceğinden söz etmektedir. Taksimat itibariyle üç dersane ve bir muallim odası şeklinde yapılacak binaya, Kütahya Maarif Müdürlüğü'nün de para yardımı yapmasını istemekte ve yaşanan maddi zorlukları şu şekilde anlatmaktadır:

²⁴⁶ Lâyiha Raporu, s.115-118.

“Burada bugün için hiçbir şey yoktur. Esasen binası olmayan mektebe, açıldığı tarihten bu güne kadar hiçbir eşya alınmamış, idare yardım etmediği gibi köylü de alâkadar olmamıştır. Muallim Bey, bütün bu yoksulluk içinde didinerek, hiç kimseden ufak bir yardım dahi görmeyerek azap içinde çalışmıştır. Bazen kendi parası ve kendi emeği ile, bazen yalvararak, bazen de para gibi köylüden aldığı meblağla, pek çok mübrem ihtiyaçlar meyanında olan eşyayı tedarik etmiştir. Dairenin yalnız tayin ettiği bir muallim vardır. Başka hiçbir şey de göndermemiştir. Mümkün olduğu kadar para konmasını ve yeni yaptırmakta olduğumuz mektep binasına yardım faslından bir miktar para verilmesi rica ederim²⁴⁷.”

Üç sınıf ve 70 öğrenciyle eğitim faaliyetlerini sürdüren mektebin muallimi ise Münir Demirhan Bey'dir. Münir Demirhan Bey, Uşak İdadi Mektebi mezunlarından olup, çalışkan, ahlâklı, bilgili ve başarılı bir muallimdir.²⁴⁸

ç. Banaz Nahiyesi Ahat Köyü Mektebi

Ahat Köyü'nde mevcut mektep binasının da eğitim faaliyetlerinin yapılamayacak kadar kötü olması üzerine yeni bir mektep binası inşasına başlanmıştır. 1931-1932 ders senesinde duvar aksamı ve çatı işleri bitirilmiş olan mektepte, dahili işler 1932 yılı baharında tamamlanacaktır. Sadık Karahan, yeni mektep binasının 1932-1933 eğitim yılında faaliyete geçeceğini bildirmektedir. Şimdilik 50 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten mektebin, yeni binaya geçmesiyle çok daha fazla öğrenciye hizmet vereceği ve çocuklarını okutmaya hevesli olan köy halkının ihtiyacını karşılamaya yeterli olacağı da bilgiler arasındadır.

1931-1932 ders senesi Ahat Köyü Mektebi'nin muallimi ise Hasan Fehmi Bey'dir. Muallim, Uşak İdadisi'nin son sınıfında iken askere sevk edilmiş, askerlik dönüşü mesleğe girmiş ve Konya'da açılan kursu bitirmek suretiyle muallim unvanı almıştır. Sadık Karahan, Hasan Fehmi Bey'in başarılı, köy içinde yüksek sevgi ve nüfuzu olduğunu söylemektedir²⁴⁹.

²⁴⁷ Lâyiha Raporu, s.118.

²⁴⁸ Lâyiha Raporu, s.118-120.

²⁴⁹ Lâyiha Raporu, s.120-123.

d. Banaz Nahiyesi Paşacık Köyü Mektebi

Paşacık Köyü'nde mektep olarak yapılmış bir bina mevcut olmamakla birlikte, eğitim işleri cami avlusundaki köy odasında yürütülmektedir. Sıhhi şartlara uygun olmayan köy odasının, tadilât imkânı da bulunmamaktadır.

Sadık Karahan, mektepteki eksiklikleri ve çocuklar için zararını Paşacık Köyü ihtiyar heyeti ve eşrafına anlatarak, ikna etmiş ve yeni bir mektep binasının yapımına vesile olmuştur. 1931-1932 ders senesinde duvar aksamı bitirilmiş olan mektebin, dahili işleri de 1933 senesinde bitirilecek ve hizmete geçecektir.

Eski bir köy odasında ve 50 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten mektebin muallimi, Hüsnü Kazım Bey'dir. Hüsnü Kazım Bey, Uşak orta mektep mezunudur. Muallim muavini sıfatıyla mesleğe dahil olmuş, daha sonra kursu bitirmek suretiyle muallim unvanı almıştır. Sadık Karahan, muallimi mesleki bilgileri bakımından eksik bulmakla beraber, kendisinin de meslek aşkının da bulunmadığını söylemektedir. Üstelik köyde bulunan mevcut partilerden birine temayül etmiş ve bu sebeple köyde sevgi ve nüfuzu kalmamıştır. Sadık Karahan tarafından ikaz edilen muallime, bu şekilde devam ederse takibat ve tahkikata geçileceği söylenerek, rehberlik edilmiştir²⁵⁰.

e. Banaz Nahiyesi Banaz Köyü Mektebi

Banaz Köyü'nde mektep binası olarak kullanılan mekân, sıhhi şartlara uygun olmayan ve mali olarak ta hiçbir kıymeti bulunmayan havasız ve dar iki odadan ibarettir.

Sadık Karahan, Banaz Köyü'nün en güzel köy olduğunu belirtmekle birlikte, köye mektep açılalı on iki sene olduğunu bu da 1919-1920 yılına isabet etmektedir, o günden bu yana mektep binası için kimsenin alâkadar olmadığını söylemektedir. Bununla beraber köy ihtiyar heyeti ile toplantı yapan Sadık Karahan, Banaz Köyü'nde de yeni bir mektep binasının yapılmasına vesile olmuştur. Ayrıca, yapımı 1933 yılında

²⁵⁰ Lâyiha Raporu, s.123-125.

bitirilecek olan binaya, Kütahya Maarif Müdürlüğü'nden yardım istemekte ve 10.000 liralık işe başlayan köylüye eşya gibi ufak tefek noksanlarını temin edin demenin güç ve ağır geldiğini söylemektedir.

Adı geçen ders yılında Banaz Köyü Mektebi muallimi ise Haydar Bey'dir. Haydar Bey, muallim mektebinde öğrenci iken askere alınmış, bu yüzden muallim mektebini bitirememiştir. Askerlik dönüşü muallim muavini olarak mesleğe dahil olan Haydar Bey, daha sonra kursu bitirerek muallim unvanını almıştır. Sadık Karahan, Haydar Bey'i, "bir köy mektebini hatasız idare edebilecek derecede bilgiye sahip bir muallim" olarak nitelendirmektedir. Ancak pek çok köy mektebinde olduğu gibi, bu köyde de öğrencilerin mektebe devamsızlığından şikayet etmektedir. Sene başında kuzu ve öküzleri otlatmak, sene sonunda da ebeveynleriyle pancar ve tarla işleriyle uğraşan çocukların ancak beş ay gibi kısa bir zamanda okula geldikleri de bilgiler arasındadır²⁵¹.

f. Banaz Nahiyesi Büyük Oturak (Oturak-ı Kebir) Köyü Mektebi

Büyük Oturak Köyü Mektebi, köyün kuzeyindeki eski bir medrese avlusuna yapılmış olup, sakin ve havadar bir mevkidedir. Taksimat itibariyle yüksek ve geniş bir bodrum kat üzerine dört derslane ve bir muallim odasından ibaret olan binada, dersanelerden birisi muallim odası, birisi depo ve diğer ikisi de sınıf olarak kullanılmaktadır.

1931-1932 ders senesinde Sadık Karahan, mektep binasının köyün ihtiyacına yeterli olduğunu ve ufak tefek tamiratla güzel bir mektep halini alacağını söylemektedir. Mektebin geniş bir bahçesi de bulunmakla beraber, arazinin medreseye ait olmasından dolayı duvarla çevrilememiştir. İlk iş olarak, medresenin yerini mektebe mâl etmek gerektiğini söyleyen Sadık Karahan, mektebi temiz ve düzenli bulmakla beraber, mevcut eşya ve ders araçlarının ise yenilenmesi gerektiğini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne bildirerek bu hususta yardım edilmesini istemektedir.

²⁵¹ Lâyiha Raporu, s125-128.

Adı geçen ders senesinde, üç sınıf ve 70 mevcutla eğitim faaliyetlerini yürüten mektebin muallimi ise Abdülkadir Bey'dir. Abdülkadir Bey, 1927 yılı Konya Muallim Mektebi mezunu olup, beş senelik kıdeme haizdir. Sadık Karahan, Abdülkadir Bey'i "Çocuklar ve köy halkı üzerinde yüksek bir tesir ve sevgisi olan, ilmi ve mesleki açıdan eksiksiz ve hatasız bir muallim" olarak tasvir etmekte ve mektebe öğrenci devamını da kusursuz bulmaktadır. Ancak tek öğretmenin köydeki ihtiyaca yeterli olmadığını, bu yüzden çocukların hepsini mektebe alamadıklarını belirterek, Kütahya Maarif Müdürlüğü'nden mektebe ikinci bir muallim tayin edilmesini istemektedir²⁵².

B) LÂYİHA RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sadık Karahan, Kütahya İkinci Mıntıka İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesi gereğince, Uşak kaza merkezi, nahiye ve köylerinde bulunan 40 adet mektep hakkında tutmuş olduğu 140 sayfalık raporun son kısmında, Uşak Kazası dahilindeki mektepler ve tedrisata ait genel durumu izah etmiş ve istek ve şikayetlerini Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne belirtmiştir.

Bu hususlar şunlardır:

- 1- Sadık Karahan birinci maddede, genel olarak mekteplerin yeterliliği, dağılışı ve yapılması gerekenlerden söz etmektedir. Ona göre, ikinci mıntıka dahilindeki mekteplerin adedi genel olarak yeterli olmakla beraber, bu durum Uşak kaza merkezi için geçerli değildir. Nitekim kaza merkezinde, mektep yetersizliğinden dolayı pek çok öğrenci mektebe alınamayarak, sokakta kalmaktadır. Bu durum karşısında önlem olarak, öğrenciler mekteplere ve sınıflara sıkıştırılmış, her sınıfa 60'tan az öğrenci konmamıştır. Ancak bu şekilde de kalıcı bir çözümün bulunamadığını söyleyen Sadık Karahan, Uşak kaza merkezine kadrosunun da tam olduğu bir mektep yaptırılmasını ve sokakta kalan çocukların eğitimden mahrum bırakılmamasını istemektedir.

İkinci mıntıka dahilindeki bazı mekteplerin köy nüfus ve vaziyeti itibariyle kapatılması ve başka köylere nakillerinin yapılmasını isteyen Sadık Karahan,

²⁵² Lâyiha Raporu, s.131-134.

Alfaklar, Beki, Külköy ve Azizler Köyü mekteplerindeki ğrencilerin Halaçlar, Bahadır, Selçikler ve Mende Köyü'ne nakillerinin yapılmasının uygun olacağını belirtmektedir.

Kadro eksikliği nedeniyle faydalı ve esaslı bir yolda ilerlenemediğini söyleyen Sadık Karahan, Karahallı, Ulubey, Sivaslı nahiye merkezlerine birer muallim, Banaz nahiye merkezine üç muallim, Bozkuş, Büyük Oturak, Susuz, Avgan, Susuzviran köy mekteplerine de birer muallim daha tayin edilmesini rica etmekte ve bunların zorunlu ihtiyaçlar olduğunu belirtmektedir.

2- Sadık Karahan ikinci maddede, ikinci mıntıka dahilindeki mektepleri bina yapıları itibariyle değerlendirmekte ve bu hususta geri kalındığını belirtmektedir. Eğitim öğretim faaliyetlerin yürütüldüğü mektep binalarının, birkaç istisna dışında basık tavanlı, rutubetli ve sıhhi şartlara uygun olmadığını söylemekte ve bu sene en çok bu noktada gayret sarfettiğini belirtmektedir. 1932 yılı içinde Bozkuş, Bölme, İlyaslı, Susuz, Ahatköy, Banaz Köyü, Karbasan ve Buğdaylı köylerine plâna uygun olarak kargir yapıda mektep inşaatının başlatıldığını, diğer köylerde de 1933 senesi baharında mektep inşaatına başlattıracağını ifade etmekte, Kütahya Maarif Müdürlüğü'nden adı geçen köylere çivi ve üstadiye parası olarak hiç olmazsa beşer yüz lira yardım etmesini rica etmektedir.

3- Sadık Karahan üçüncü maddede, ikinci mıntıka dahilindeki mektepleri eşya ve ders araçları bakımından değerlendirmekte ve bu noktada da acınacak bir halde olduklarını belirtmekle birlikte içinde bulunulan durumu şu şekilde tasvir etmektedir:

“Mekteplerin içinde; üzerinde besmele ile oturulabilecek çürük ve kırık, çocukların bedeni teşekküllerine zarar veren, gayri sıhhi birkaç sıra, muallimin bin bir zahmetle dilenerek veya kendi bütçesinden fedakarlık ederek aldığı birkaç sandalye ile her tarafı çürümüş ve delinmiş soba ve mangalından başka hiçbir şey yoktur. Köylü fakir ve yiyeceğe muhtaçtır. Her şeyin müfettiş ve

muallime bırakılması ve en ufak şeyler içinde dilenci vaziyetine sokulmamız doğru değildir²⁵³.”

Sadık Karahan, bütçenin biraz genişletilerek, mektep eşyası ve ders araçları hususunda da yardım yapılmasını istemektedir.

- 4- Sadık Karahan dördüncü maddede, mıntıka dahilindeki muallimleri bilgi ve kabiliyetleri itibariyle değerlendirmiştir. Bu noktada mevcut muallimleri ikiye ayıran Sadık Karahan muallimlerin bir kısmının pedagoji, psikoji ve sosyoloji bilimlerini öğrenerek mesleklerinde düzgün ve pürüzsüz bir yolda ilerlediklerini; diğer kısmının da mesleğe yeni dahil olmuş tecrübesiz ve acemi, ya da eski ve mektepten çıkalı uzun zaman geçmiş olduğu için yeni ilimleri bilmeyen ve bu nedenle de faydalarının az olduğu muallimler olduğunu söylemektedir. Bu muallimler üzerinde lazım gelen tedbirlerin alındığını ve lazım gelen rehberliğin yapıldığını belirten Sadık Karahan, yedek muallimlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Nitekim özellikle köy mektepleri bir muallimle idare edilebilecek bir vaziyette değildir. Köy muallimi, her şeyden evvel köy halkı ile mücadele etmek ve onlarla meşgul olmak mecburiyetinde kaldığı gibi, eğitim ve öğretimden başka mekteplerdeki idari işleri de yapmakta olduklarını söyleyen Sadık Karahan, hiç olmazsa köy mekteplerine iki muallimin verilmesi gerektiği aksi takdirde mevcut durumun hatalı ve zararlı olduğunu söylemektedir.
- 5- Sadık Karahan beşinci maddede, öğrencilerin mektebe devamları ve sağlık durumları hakkında bilgi vermekte ve özellikle köy mekteplerine talebe toplama ve getirmenin bir mesele olduğunu söylemektedir. Köy muallimlerinin bu işle mücadele ettiğini, muhtarların, nahiye müdürlerinin ve hatta kaymakamın bu durum karşısında çaresiz kaldığını belirtmekte ve kanuni bir tedbir alınması gerektiğini söylemektedir. Tedbir alınmadığı takdirde, tedrisatın on ayın sadece dört ayında devam ettiğini ve faydalı olmadığını belirten Sadık Karahan, kanun teklifi isteğinin uygun bulunursa Bakanlığa da teklif edilmesini rica etmektedir.

²⁵³ Lâyiha Raporu, s.135-136.

İkinci mıntıka dahilindeki mektep talebelerinin sağlık durumlarının ise iyi olduğunu belirten Sadık Karahan, muallimlerin bu konuda hassas davrandıklarını ve Kütahya Vilâyeti dahilindeki bütün mektep talebelerine bakmak üzere tahsis edilen doktorun mümkün mertebede öğrencileri sağlık kontrolünden geçirdiğini belirtmektedir.

- 6-** Sadık Karahan altıncı maddede, yeni eğitim ve öğretim programının mıntıka dahilindeki uygulamasından bahsetmektedir. Bu konu üzerine titizlikle durduğunu söyleyen Sadık Karahan, rehberlik çalışmalarıyla eksikliği gidermeye çalıştığını söylemektedir. Bununla beraber, Kütahya Maarif Müdürlüğü'ne şu isteklerini yenilemekte ve nazarı itibare alınarak yapılmasını rica etmektedir:
- a-** Mekteplerin azlığı sebebiyle sınıflardaki öğrencinin çokluğunun önlenebilmesi için muallim verilmesi.
 - b-** Mekteplerde ders araçlarının tamamlanması ve atölyelerin oluşturulması.
 - c-** Fakir öğrenci çok olduğu için, çocukların kitap, defter, kalem gibi ihtiyaçların temin edilememesi ve özellikle köy mekteplerinde bu durumun yaygın olması.
 - d-** Öğrencilerin ruhî ve içtimaî tetkiklere esas olacak şekilde bir cetvelin bütün muallimlere verilmesi ve tamim edilmesi.
 - e-** Ders tevzî cetvelinin tamimi.
 - f-** Plân ve not defterlerinin mürekkeple yazılmasının ve demirbaşa kayıt edilmesinin tamimi.
 - g-** Şehadetnâme defterinin tutulmasının emir ve tamimi²⁵⁴.

Görüldüğü üzere 1931-1932 ders senesinde Uşak Kazası nahiye ve köylerinde toplam 40 mektep ve 74 öğretmen ile eğitim faaliyetleri yürütölmektedir. 1931-1932 eğitim öğretim yılında Uşak Kazası'na bağlı mahallelerde hane adedi, nüfus miktarı ve tahsil çağında bulunan çocuk sayısı²⁵⁵ Tablo 2'de, Uşak Kazası merkez köylerinde hane adedi, nüfus miktarı ve tahsil çağında bulunan çocuk sayısı²⁵⁶ Tablo 3'te, Uşak-Sivaslı

²⁵⁴ Lâyiha Raporu, s.134-138.

²⁵⁵ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁵⁶ Sadık Karahan Özel Arşivi.

Nahiyesi ve köylerinde hane adedi, nüfus miktarı ve tahsil çağında bulunan çocuk sayısı²⁵⁷ Tablo 4'te, Uşak-Banaz nahiyesi ve köylerinde hane adedi, nüfus miktarı ve tahsil çağında bulunan çocuk sayısı²⁵⁸ Tablo 5'te, Uşak-Karahallı Nahiyesi ve köylerinde hane adedi, nüfus miktarı ve tahsil çağında bulunan çocuk sayısı²⁵⁹ Tablo 6'da ve 1931-1932 eğitim öğretim yılında Uşak Kazası'nda bulunan mektepler ve mekteplerde görev yapan muallimler²⁶⁰ Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Uşak Kazası'na Bağlı Mahallelerde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932)

Mahalle veya Köyün İsmi	Hane adedi	Nüfus Miktarı			Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Miktarı			Mülâhazat
		Erkek	Kadın	Yekun	Erkek	Kız	Yekun	
Uşak: Aybey Mah	400	1243	1020	2263	124	102	226	
Uşak: Burhan Fakih Mah	120	281	170	451	28	17	45	
Uşak: Cuma Mah	80	315	150	465	31	15	46	
Uşak: Hacı Hasan Mah	507	885	905	1790	88	90	178	
Uşak: Hamdiye Mah	460	553	480	1033	55	48	103	
Uşak: Hacı Hıdır Mah	375	637	688	1325	63	68	131	
Uşak: İslice Mah	88	297	172	469	29	17	46	
Uşak: Konak Ardı Mah	475	1227	933	2160	122	93	215	
Uşak: Kemal Paşa Mah	75	935	1050	1985	93	105	198	
Uşak: Kamer Mah	360	869	980	1849	86	98	184	
Uşak: Karaağaç Mah	607	1075	1129	2204	107	112	219	
Uşak: Sabah Mah	699	1285	1305	2590	128	130	258	
YEKUN	4246	9602	8982	18584	954	895	1849	Nefsi Uşak Kazası

²⁵⁷ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁵⁸ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁵⁹ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁶⁰ Sadık Karahan Özel Arşivi.

Tablo 3. Uşak Kazası Merkez Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932)

Mahalle veya Köyün İsmi	Hane adedi	Nüfus Miktarı			Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Miktarı			Mülâhazat
		Erkek	Kadın	Yekun	Erkek	Kız	Yekun	
Uşak: Akse Köyü	171	377	455	832	37	45	82	Mektebi vardır
Uşak: Bağbaşı Köyü	100	228	259	487	22	25	47	
Uşak: Bölme Köyü	143	390	455	845	39	45	84	Mektebi vardır
Uşak: Bozkuş Köyü	155	364	417	781	36	41	77	Mektebi vardır
Uşak: Ciğerdede Köyü	49	168	148	316	16	14	30	
Uşak: Çarık Köyü	51	115	152	267	11	15	26	
Uşak: Çınarcık Köyü	37	80	97	177	8	9	17	
Uşak: Çukurağıl Köyü	35	70	95	165	7	9	16	
Uşak: Dağyenice Köyü	53	140	157	297	14	15	29	
Uşak: Dağdemirler Köyü	45	137	141	278	13	14	27	
Uşak: Elmacık Mah Habipler Köyü	62	154	192	346	15	19	34	
Uşak: Eskisaray Köyü	62	130	170	300	13	17	30	
Uşak: Gücer Mah Leşler Köyü	45	102	126	228	10	12	22	
Uşak: Göğem Köyü	86	203	205	408	20	20	40	
Uşak: Hacıkadem Köyü	28	57	72	129	5	7	12	
Uşak: Hocalar Mah Yavı Köyü	37	88	111	199	8	11	19	
Uşak: İkisaray Köyü	35	95	113	208	9	11	20	
Uşak: İlyaslı Köyü	182	433	499	932	43	49	92	Mektebi vardır
Uşak: Kürt Köyü	33	62	86	148	6	8	14	
YEKUN	5655	12995	12932	25927	1286	1281	2567	
Kılcan Köyü	75	155	212	367	15	21	36	
Karabeyli Köyü	38	75	72	147	7	7	14	
Karaağaç Köyü	57	150	170	320	15	17	32	
Kudurkül Köyü	107	260	273	533	26	27	53	

Karahasan Köyü	46	130	136	266	13	13	26	
Kayaağıl Mah Karayol Köyü	58	163	174	337	16	17	33	
Koyunbeyli Köyü	78	195	240	435	19	24	43	
Kuyucak Köyü	42	101	150	251	10	15	25	
Kırka Köyü	87	195	231	426	19	23	42	
Kabaklar Köyü	83	238	247	485	23	24	47	
Kalfa Köyü	42	133	169	302	13	16	29	
Kediyünü Köyü	29	70	90	160	7	9	16	
Karlık Köyü	66	153	168	321	15	16	31	
Minkırap Mah Şeyhhasan Köyü	59	163	195	358	16	19	35	
Mes'udiye Köyü	82	205	237	442	20	23	43	
Marlık Köyü	17	45	54	99	4	5	9	
Maharremşah Mah Kurudemirler Köyü	74	172	179	351	17	17	34	
Mende Köyü	95	253	275	528	25	27	52	
Nadara Köyü	46	100	127	227	10	12	22	
Ovademirler Köyü	55	132	172	304	13	17	30	
Ortaköy Köyü	147	385	450	835	38	45	83	
Paşacıoğlu Köyü	87	150	230	380	15	23	38	
Selvioğlu Köyü	115	310	355	665	31	35	66	
Sarıdere Köyü	34	51	89	140	5	8	13	
Sorkun Köyü	58	165	190	355	16	19	35	
Selekler Köyü	24	40	67	107	4	6	10	
Susuzviran Köyü	141	366	452	818	36	45	81	Mektebi vardır
Ürün Köyü	33	75	91	166	7	9	16	
Yapağılar Köyü	105	265	303	568	26	30	56	
Yaşamışlar Köyü	26	60	93	153	6	9	15	
Zep. Mah Güldezler Köyü	46	101	134	235	10	13	23	
YEKUN	7787	18231	19172	37403	1801	1893	3694	

Tablo 4. Uşak-Sivaslı Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932)

Mahalle veya Köyün İsmi	Hane adedi	Nüfus Miktarı			Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Miktarı			Mülâhazat
		Erkek	Kadın	Yekun	Erkek	Kız	Yekun	
Uşak:Sivaslı Nahiyesi	320	780	911	1691	78	91	169	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Akarca Köyü	66	161	200	361	16	20	36	
Uşak :Sivaslı Azizler Köyü	80	160	180	340	16	34	50	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Bulkaz Köyü	355	860	982	1842	86	98	184	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Cabar Damları	30	60	75	135	6	7	13	
Uşak: Sivaslı Nahiyesi Budaklar Köyü	42	120	145	265	12	14	26	
Uşak :Sivaslı Dedeballar	59	130	180	310	13	18	31	
Uşak :Sivaslı Eldeniz	73	185	225	410	18	22	40	
Uşak :Sivaslı Erice Mah Çiftlik	77	185	244	429	18	24	42	
Uşak :Sivaslı Hanoğlan, Cinoğlanlar, Özbeyli	73	183	228	411	18	22	40	
Uşak :Sivaslı Hacım	98	241	292	533	24	29	53	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Ketenlik	65	170	188	352	17	18	35	
Uşak :Sivaslı Karaboyalık	87	205	285	490	20	28	48	
Uşak :Sivaslı Kökez	117	242	300	542	24	30	54	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Kureyş	196	450	528	978	45	52	97	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Karalar Mah Göceler	112	228	289	517	22	28	50	
Uşak :Sivaslı Pınarbaşı	132	285	340	625	28	34	62	
Uşak :Sivaslı Samatlar	72	185	225	410	18	22	40	
Uşak :Sivaslı Salmanlar	62	117	160	277	11	16	27	
Uşak :Sivaslı Selçikler	182	425	490	915	42	49	91	
Uşak :Sivaslı Sazak	49	99	125	224	9	12	21	
Uşak :Sivaslı Tatar	215	455	532	987	45	53	98	Mektebi vardır
Uşak :Sivaslı Yayalar	150	348	402	750	34	40	74	
YEKUN	971	6874	7520	13794	600	761	1381	Sivaslı Nahiyesi ve ona bağlı köylerin nüfusu

Tablo 5. Uşak-Banaz Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932)

Mahalle veya Köyün İsmi	Hane adedi	Nüfus Miktarı			Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Miktarı			Mülâhazat
		Erkek	Kadın	Yekun	Erkek	Kız	Yekun	
Uşak:Banaz İslam	130	270	300	570	27	30	57	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Ahat	160	400	440	840	40	44	84	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Alaba	89	220	248	468	22	24	46	
Uşak:Banaz Banaz	100	300	330	630	30	33	63	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Burhaniye	62	120	135	255	12	13	25	
Uşak:Banaz Bahadır	125	300	380	680	30	38	68	
Uşak:Banaz Çorum	72	144	187	331	14	18	32	
Uşak:Banaz Derbent	81	210	229	439	21	22	43	
Uşak:Banaz Düzlüce	70	160	190	350	16	19	35	
Uşak:Banaz Dümenler	70	202	228	430	20	22	42	
Uşak:Banaz Düzkişla	29	66	90	156	6	9	15	
Uşak:Banaz Ercişler	42	101	127	228	10	12	22	
Uşak:Banaz Folus, Mah Küçük Oturak	90	234	292	526	23	29	52	
Uşak:Banaz Kedikler	55	143	185	328	14	18	32	
Uşak:Banaz Gümle	47	89	117	206	8	11	19	
Uşak:Banaz Hatıplar	86	220	266	486	22	26	48	
Uşak:Banaz Halaçlar	127	280	339	619	28	33	61	
Uşak:Banaz Hasan	75	170	230	400	17	23	40	
Uşak:Banaz İmrez	89	252	292	544	25	29	54	
Uşak:Banaz Kuşdemir	29	66	91	157	6	9	15	
Uşak:Banaz Kavacık	31	101	115	216	10	11	21	
Uşak:Banaz Kızıllıhisar	110	330	360	690	33	36	69	
Uşak:Banaz Kaplangı	91	232	264	496	23	26	49	
Uşak:Banaz Kaylı	75	209	230	439	20	23	43	
Uşak:Banaz Kızılcasöğüt	155	450	495	945	45	49	94	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Kızılcaviran	41	80	93	173	8	9	17	
Uşak:Banaz Büyük Oturak	305	691	789	1480	69	73	147	Mektebi vardır

Uşak:Banaz Öksüz	55	135	169	304	13	16	29	
Uşak:Banaz Paşacık	172	334	415	749	33	41	74	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Reşadiye	39	100	128	228	10	12	22	
Uşak:Banaz Samra	48	102	129	231	10	12	22	
Uşak:Banaz Şaban	93	202	268	470	20	26	46	
Uşak:Banaz Susuz	172	444	522	966	44	52	96	Mektebi vardır
Uşak:Banaz Ulupınar	75	153	203	356	15	20	35	
Uşak:Banaz Yenice	102	240	257	497	24	25	49	
YEKUN	3192	7750	9133	16883	768	898	1666	Banaz Nahiyesi ve ona bağlı köylerin nüfusu

Tablo 6. Uşak-Karahallı Nahiyesi ve Köylerinde Hane Adedi, Nüfus Miktarı ve Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Sayısı (1931-1932)

Mahalle veya Köyün İsmi	Hane adedi	Nüfus Miktarı			Tahsil Çağında Bulunan Çocuk Miktarı			Mülâhazat
		Erkek	Kadın	Yekun	Erkek	Kız	Yekun	
Uşak:Karahallı Nahiyesi	639	1580	1620	3200	158	162	320	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Buğdaylı Köyü	161	389	440	829	38	44	82	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Beki Köyü	122	255	317	572	25	31	56	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Çokaklı Köyü	87	180	233	413	18	23	41	
Uşak:Karahallı Dumanlı Köyü	91	205	238	443	20	23	43	
Uşak:Karahallı Duraklı Mah Coblu Köyü	44	85	128	213	8	21	29	
Uşak:Karahallı Delihıdırlı Mah Karakışlıoğlu Köyü	202	403	507	910	40	50	90	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Kaykıllı Köyü	116	288	290	578	28	29	57	
Uşak:Karahallı Kırkyaran Köyü	165	300	430	730	30	43	73	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Kavaklı Köyü	42	90	116	206	9	11	20	
Uşak:Karahallı Kül Köyü	116	255	317	572	25	31	56	Mektebi vardır

Uşak:Karahallı Karabedirler Köyü	202	467	510	977	46	51	97	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Karbasan Köyü	199	420	540	960	42	54	96	Mektebi vardır
Uşak:Karahallı Paşalar Köyü	160	428	529	957	42	52	94	Mektebi vardır
YEKUN	2346	5345	6215	11560	529	625	1164	Karahallı Nahiyesi ve ona bağlı köylerin nüfusu

Tablo 7. Uşak Kazası'nda Bulunan Mektepler ve Mekteplerde Görev Yapan Muallimler (1931-1932)

Sıra No	Mektebin Adı	Muallimin Adı-Soyadı
1	Gül Mektebi	Kamil Bey (Başöğretmen)
2	Gül Mektebi	Cevdet Bey
3	Gül Mektebi	Çetin Bey
4	Gül Mektebi	Ömer Bey
5	Gül Mektebi	Şerif Bey
6	Gül Mektebi	Hikmet Bey
7	Gül Mektebi	Naciye Hanım
8	Gazi Kemal Mektebi	Halil Bey (Başöğretmen)
9	Gazi Kemal Mektebi	Sadık Polat Bey
10	Gazi Kemal Mektebi	Hüseyin Hilmi Bey
11	Gazi Kemal Mektebi	Ali Cengiz Bey
12	Gazi Kemal Mektebi	Tahsin Bey
13	Gazi Kemal Mektebi	İbrahim Bey
14	Gazi Kemal Mektebi	Zehra Hanım
15	Müjde Mektebi	Emin Bey (Başöğretmen)
16	Müjde Mektebi	Sadık Bey
17	Müjde Mektebi	Oğuz Bey
18	Müjde Mektebi	Nuriye Hanım
19	Müjde Mektebi	Hafize Hanım

20	Müjde Mektebi	Hamdiye Hanım
21	Aybey Mektebi	Emin Gündüz Bey (Başöğretmen)
22	Aybey Mektebi	Şükrü Bey
23	Aybey Mektebi	Saim Bey
24	Aybey Mektebi	Ayşe Münire Hanım
25	Nur Mektebi	Ali Rıza Bey (Başöğretmen)
26	Nur Mektebi	Ali Naci Bey
27	Nur Mektebi	Hasan Sabit Bey
28	Nur Mektebi	Zehra Hanım
29	Akse Köyü Mektebi	Ali Rıza Bey
30	Bozkuş Köyü Mektebi	Halil Bey
31	Bölme Köyü Mektebi	H. Cahit Bey
32	İlyaslı Köyü Mektebi	Lütfi Bey
33	Susuzviran Köyü Mektebi	Münir Bey
34	Banaz Nahiyesi Merkez Mektebi	Adnan Bey
35	Ahat Köyü Mektebi	Hasan Fehmi Bey
36	Banaz Köyü Mektebi	Haydar Bey
37	Büyük Oturak Köyü Mektebi	Abdülkadir Bey
38	Kızılcasöğüt Köyü Mektebi	Şükrü Bey
39	Paşacık Köyü Mektebi	H. Kâzım Bey
40	Susuz Köyü Mektebi	Münir Demirhan Bey
41	Sivaslı Nahiyesi Merkez Mektebi	Ahmet Bey
42	Sivaslı Nahiyesi Merkez Mektebi	Naciye Hanım
43	Sivaslı Nahiyesi Merkez Mektebi	Münhal
44	Sivaslı Nahiyesi Merkez Mektebi	Münhal
45	Azizler Köyü Mektebi	Abdullah Bey
46	Bulkaz Köyü Mektebi	Yaşar Bey
47	Hacım Köyü Mektebi	Hulusî Bey

48	Kökez Köyü Mektebi	H. Tahsin Bey
49	Kureyş Köyü Mektebi	Fehmi Bey
50	Tatar Köyü Mektebi	Ahmet Bey
51	Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi	Hüsnü Bey
52	Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi	Ömer Bey
53	Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi	Fevzi Bey
54	Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi	Rıza Bey
55	Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi	Münhal
56	Beki Köyü Mektebi	Hüseyin Bey
57	Buğdaylı Köyü Mektebi	Hasan Bey
58	Delihıdırlı Köyü Mektebi	Süleyman Bey
59	Karbasan Köyü Mektebi	Sami Bey
60	Karabedirler Köyü Mektebi	Galip Bey
61	Kırkyaran Köyü Mektebi	Şerif Bey
62	Külduraklı Köyü Mektebi	Hüseyin Bey
63	Paşalar Köyü Mektebi	Hamit Bey
64	Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi	Ali Rıza Bey
65	Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi	İ. Hakkı Bey
66	Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi	Hulusi Bey
67	Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi	Rabia Hanım
68	Ulubey Nahiyesi Merkez Mektebi	Naciye Hanım
69	Avgan Köyü Mektebi	Kamil Bey
70	Alfaklar Köyü Mektebi	Muharrem Bey
71	Kayalı Köyü Mektebi	Hulusi Bey
72	Çardak Köyü Mektebi	Mehmet Bey
73	Hasköy Köyü Mektebi	Nuri Bey
74	Umurca Köyü Mektebi	Haşim Bey

Sadık Karahan'ın Uşak Kazası ilk tedrisat müfettişliği vazifesinde bulunduğu 15.01.1931 ile 18.09.1934 yılları²⁶¹ arasındaki döneme ait şikayet dilekçeleri ile bunlara ait tahkikat raporları da özel arşivinde mevcuttur. Bu belgeler, dönemin Uşak Kazası'nda eğitimde yaşanan sorunları açığa çıkarması bakımından önemlidir. Belgeler incelendiğinde, en sık karşılaşılan sorunun, köy öğretmenlerinin kaymakamlık makamından izin almadan, görev yerlerinden ayrılarak Uşak kaza merkezinde görünmeleri olduğu söylenebilir. Nitekim, kısa tatillerde bile görev yerlerinden kaymakamlık izni olmadan ayrılan öğretmenler hakkında Uşak Kazası maarif memuru Kamil Bey, sıkı bir takibe girmiş, konuyla ilgili şahıslar müfettişlik makamına sevk edilmiştir. İncelenen belgelerin çoğu bu türden olup, görev yerlerinden izinsiz olarak ayrılan öğretmenler hakkında tutulan tahkikat raporlarıdır. Diğer belgelerin konusunu ise; mekteplerde usulsüz olarak toplanan paralar, öğretmen-muhtar ile öğretmen-başöğretmen anlaşmazlıkları oluşturmaktadır²⁶².

III. SADIK KARAHAN'IN MÜFETTİŞLİK GÖREVİNDEN ALINMASI VE MUALLİMLİĞE GERİ DÖNÜŞÜ

Sadık Karahan'ın 18.09.1934 tarihinde Kütahya İkinci Mıntıka İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesinden alınarak, naklen Simav Kazası Osmanbey İlkokulu muallimliğine atanması²⁶³ da dikkat çekicidir. Cezaen bu göreve sürgün edildiği düşünülen Sadık Karahan'ın, Uşak Merkez MEM Arşivi'nde bulunan özlük dosyasında konuyla ilgili hiçbir belge de bulunmamaktadır. Ancak Cemile Göker, ağabeyinin sert ve otoriter tavrı ile amirlerine karşı kullandığı üslûp yüzünden Kütahya Maarif Müdürü Şükrü Bey ile ters düştüğünü, bu nedenle de müfettişlik vazifesinden haksız yere alınarak, muallimlik vazifesine verildiğini beyan etmekte ve daha sonraki yıllarda tekrar terfi ederek müfettiş unvanını geri kazandığını söylemektedir²⁶⁴.

19.09.1934 ile 01.09.1937 tarihleri arasındaki dönemde Simav Osmanbey İlkokulu muallimliği vazifesini yürüten Sadık Karahan, görevde kaldığı 19.09.1934 ile

²⁶¹ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁶² Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁶³ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁶⁴ Cemile GÖKER, 07.04.2007 tarihli görüşme.

01.09.1936 tarihleri arasında 2200 kuruş ve 01.09.1936 ile 15.10.1937 tarihleri arasında ise 2500 kuruş maaş ile muallimlik hizmetini sürdürmüştür.

Simav kaza merkezindeki ilkokul muallimliği vazifesinden sonra tekrar Uşak Kazası'na naklen atanan Sadık Karahan, 21.10.1937'den 03.10.1938 tarihine kadar Müjde İlkokulu öğretmeni olarak 2500 kuruş maaşla görevine kaldığı yerden devam etmiştir²⁶⁵.

1937 yılında ise Uşak Kazası dahilinde 33 ilkokul ve 1 tanede ortaokul bulunmaktadır. Bunlarda 6 ilkokulla, 1 ortaokul kaza merkezinde, 27 ilkokulda Uşak Kazası'na bağlı nahiye ve köylerde bulunmaktadır. Kaza dahilindeki tüm okullarda 14'ü bayan 68'i erkek olmak üzere toplam 82 öğretmen görev yapmakta olup, bunun 39'u ilçe merkezinde, 43 tanesi de nahiye ve köylerde bulunmaktadır. Ayrıca ortaokulda bulunan öğretmen sayısı ise 16'dır. Merkez kazada 1.324 erkek ve 714 kız olmak üzere 2.038 öğrenci, nahiye ve köylerde 2.190 erkek, 462 kız olmak üzere 2.652 öğrenci bulunmaktadır. Ortaokulda bulunan öğrenci sayısı ise 450'dir. Ancak tahsil çağında bulunan öğrenci sayısı ise çok farklıdır. Uşak kaza merkezinde 2.649 erkek ve 801 kız olmak üzere 5.450 çocuk tahsil çağında bulunurken, 9.146 erkek ve 9.247 kız çocuğu olmak üzere toplam 18.393 çocukta nahiye ve köylerde bulunmaktadır. Bunlardan ancak 4.690'ı okullara yerleşebilmiş, 19.153 çocuk da okul yetersizliğinden dolayı açıkta kalmıştır²⁶⁶.

Görüldüğü üzere, Uşak kaza merkezinde 5 olan ilkokul sayısı, 1935 yılında Kurtuluş İlkokulu'nun açılmasıyla²⁶⁷ 6'ya yükselmiş, ancak ihtiyaca yine de yeterli olamamıştır. Bununla birlikte 1932 yılında nahiye ve köylerde 35 olan ilkokul sayısı²⁶⁸, 1937 yılında 27'ye düşmüş olup, Banaz Merkez Mektebi ve Büyük Oturak Köyü Mektebi yatılı okul haline getirilmiştir²⁶⁹. Ancak mevcut öğretmen sayısında bir artış

²⁶⁵ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁶⁶ *Uşak Halkevi Bir Yıllık Çalışmaları*, Resimli Ay Basımevi, İstanbul, 1937, s.113.

²⁶⁷ SOLAK, *a.g.e.*, s.171.

²⁶⁸ Lâyiha Raporu, s.139-140.

²⁶⁹ *Uşak Halkevi Bir Yıllık Çalışmaları*, s.113.

gözlenmekte olup 1932’de toplam 74 olan ilkokul öğretmeni sayısı²⁷⁰, 1937 yılında 86’ya yükselmiştir²⁷¹.

Sadık Karahan’ın, 15.10.1937 tarihinden sonra, sürekli terfiler alarak meslek hayatında ilerlemesi ise, Cemile Göker’in sözlerini doğrular mahiyettedir. Nitekim, 03.10.1938 ile 01.09.1939 tarihleri arasında 2500 kuruş maaşla Uşak Gazi Kemal İlkokulu başöğretmeni, 01.09.1939 ile 07.09.1944 tarihleri arasında ise 3000 kuruş maaşla Uşak Gazi Kemal İlkokulu başöğretmeni ve milli eğitim memurluğu vazifelerinde bulunmuştur²⁷². Uşak kaza merkezine 1942 yılında Bireylül İlkokulu’nun açılmasının²⁷³ ardından 07.09.1944 ile 01.07.1945 tarihleri arası Bireylül İlkokulu başöğretmeni ve milli eğitim memurluğu vazifesini yürüten Sadık Karahan’ın bu görevdeki maaşı ise 3500 kuruştur.

IV. SADIK KARAHAN’IN MÜFETTİŞLİK GÖREVİNE YENİDEN ATANMASI

Sadık Karahan son olarak 01.07.1945 tarihinde terfi ederek Uşak Kazası ilköğretim müfettişliğine atanmış olup, 3 Kasım 1954 tarihine, yani emekli oluncaya kadar bu görevi yürütmüştür. Sadık Karahan’ın emekli olduğu sıradaki maaşı ise 80 liradır.

Sadık Karahan, Uşak Kazası il oluncaya kadar tek ilköğretim müfettişi olarak görevini yürütmüştür. 1947 yılına ait belgelerde Uşak Kazası’nın maarif memuru Münir Çakaloz olmakla beraber²⁷⁴ Uşak kaza merkezinde görev yapan öğretmenler²⁷⁵ Tablo 8’de, Uşak Kazası merkez köy okullarında görev yapan öğretmenler²⁷⁶ Tablo 9’da, Sivaslı Nahiyesi ve köylerinde görev yapan öğretmenler²⁷⁷ Tablo 10’da, Karahallı

²⁷⁰ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁷¹ *Uşak Halkevi Bir Yıllık Çalışmaları*, s.113.

²⁷² Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁷³ SOLAK, *a.g.e.*, s.171.

²⁷⁴ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁷⁵ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁷⁶ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁷⁷ Sadık Karahan Özel Arşivi.

Nahiyesi ve köylerinde görev yapan öğretmenler²⁷⁸ Tablo 11’de, Ulubey Nahiyesi ve köylerinde görev yapan öğretmenler²⁷⁹ Tablo 12’de ve Uşak Kazası bağımsız eğitimli köy okulları²⁸⁰ Tablo 13’te gösterilmiştir:

Tablo 8. Uşak Kazası Merkez İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Bireylül	Münir Çakoloz (Başöğretmen)
2	Bireylül	Bekir Tuncer
3	Bireylül	Hulusi İnanç
4	Bireylül	İsmail Öner
5	Bireylül	Hüsnü Ersoy
6	Bireylül	Ümmühan Helvacı
7	Bireylül	Cemile Karahan
8	Bireylül	Türkan Zihni
9	Gazi Kemal	Emin Gündüz (Başöğretmen)
10	Gazi Kemal	M. Asım Yücel
11	Gazi Kemal	Kemal Özünlü
12	Gazi Kemal	Nakiye Şahin
13	Gazi Kemal	Hayriye Tekbaş
14	Gazi Kemal	Sabahat Günyal
15	Gazi Kemal	Sabriye Tanyeri
16	Gazi Kemal	Huban Aktan
17	Müjde	Kâmil Oskay (Başöğretmen)
18	Müjde	Rıza Ertem
19	Müjde	İsmail Özaşkın
20	Müjde	Etem Kardeş

²⁷⁸ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁷⁹ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁸⁰ Sadık Karahan Özel Arşivi.

21	Müjde	Naciye Karınca
22	Müjde	Fazilet Yaveroğlu
23	Müjde	Bedia Sindel
24	Aybey	Tahsin Sayar (Başöğretmen)
25	Aybey	Şerif Ağaoğlu
26	Aybey	İbrahim Çetinel
27	Aybey	H. Sabit Ülkeren
28	Aybey	Halil Ötüken
29	Aybey	Fahriye Polat
30	Aybey	Makbule Aysal
31	Nur	Emin Doğruöz (Başöğretmen)
32	Nur	Tahsin Tarıman
33	Nur	Zehra Yalgın
34	Nur	Muazzez Alkan
35	Nur	Ulviye Atak
36	Gül	Hikmet Özen (Başöğretmen)
37	Gül	Naci Ural
38	Gül	Naciye Ay
39	Gül	Necla Oskay
40	Gül	Melek Kaynakçı
41	Yeni ²⁸¹	Sadık Pekel (Başöğretmen)
42	Yeni	Ömer Alper
43	Yeni	Osman Tokcan
44	Yeni	Naciye Parutçu
45	Yeni	Hüsnü Mızrak

²⁸¹ Sadık Karahan Özel Arşivi'nde "Yeni" ismiyle geçen okul hakkında başka herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 9. Uşak Kazası Merkez Köy Okullarında Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Akse	Mehmet Çay
2	Akse	Necati Özoğul
3	Bozkuş	Yusuf Gülmez
4	Bozkuş	Meliha Azak
5	Bozkuş	Münevver Azak
6	Bölme	Mustafa Ergün
7	Bölme	Ramazan Pehlivan
8	İlyalı	Emin Öner
9	Ortaköy	Murat Öztop
10	Ortaköy	Muammer Dursun
11	Maramşah	Hakkı Gündüz
12	İkisaray	Mehmet Arıkök
13	Kalfa	Mustafa Kırkar
14	Mesudiye	Hakkı Çavdar
15	Kalpaklar	Ali Çetin

Tablo 10. Sivaslı Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Sivaslı Nahiye Merkezi	Sadettin Demir
2	Sivaslı Nahiye Merkezi	İ. Hulusi Aydemir
3	Sivaslı Nahiye Merkezi	İzzet Bengi
4	Sivaslı Nahiye Merkezi	Nazif Batar
5	Kökez	Necati Gündüz
6	Tatar	Hasan Yıldırım
7	Tatar	Hasan Koparan

8	Bulkaz	Ahmet Akkaya
9	Bulkaz	Kadir Türkmen
10	Pınarbaşı	Veli Küçük
11	Selçikler	İsmail Alaca
12	Kureys	Ömer Akçin
13	Gögem	Alaeddin Çerçi

Tablo 11. Karahallı Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Karahallı Nahiye Merkezi	Rıza Dinçer
2	Karahallı Nahiye Merkezi	Şükrü Er
3	Karahallı Nahiye Merkezi	Kamil Çınar
4	Karahallı Nahiye Merkezi	Hamit Mercan
5	Karahallı Nahiye Merkezi	Münire Yüksel
6	Karahallı Nahiye Merkezi	Semiha Ardalı
7	Karahallı Nahiye Merkezi	İzzettin Özsoy
8	Karabedirler	Mevlit Şahin
9	Kırkyaran	Haşim Tümer
10	Kırkyaran	Bayram Sağsöz
11	Delihıdırlı	Hasan Köker
12	Buğdaylı	Hasan Alakuş
13	Karbasan	Mehmet Aydemir
14	Külköy	Selahâttin Ayhan
15	Dumanlı	Rasih Şentürk
16	Paşalar	Celâl Alakuş
17	Beki	Ahmet Atılâ
18	Şükranıye	Şerif Göçer

Tablo12. Ulubey Nahiyesi ve Köylerinde Görev Yapan Öğretmenler (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Ulubey Nahiye Merkezi	Kıyas Akıncı
2	Ulubey Nahiye Merkezi	Fevzi Dinçer
3	Ulubey Nahiye Merkezi	Hakkı Ersoy
4	Ulubey Nahiye Merkezi	Kâmil Akay
5	Ulubey Nahiye Merkezi	Nazike Akıncı
6	Ulubey Nahiye Merkezi	Naciye Aksel
7	Avgan	Mehmet Keskin
8	Büyük Kayalı	Nuri Ada
9	Büyük Kayalı	Ahmet Çam
10	Çardak	Suphi Bülbül
11	Çardak	Mustafa Kaymaz
12	Hasköy	Sait Ayaz
13	Hasköy	Remzi Özbilen
14	Umurca	Haydar Dağ
15	Umurca	İbrahim Alkan
16	Karayakuplu	Kemal Ayaz

Tablo13. Uşak Kazası Bağımsız Eğitimli Köy Okulları (1947-1948)

Sıra No	Okulu	Adı ve Soyadı
1	Ovademirler	İsmail Vural
2	Hocalar	Rasih Teker
3	Elmacık	Abdullah Yılmaz
4	Yapağılar	Hüseyin Avlar
5	Susuzviran	Ömer Yıldırım
6	Koyunbeyli	İbrahim Ergün
7	Alfaklar	Hilmi Coşkun

8	Hacım	Hacım Hakkı
9	Akarca	Akif Uzun
10	Karayakuplu	Hasan Günay
11	Samatlar	Halil Sebil
12	Teğen	İbrahim Doğan
13	Kırka	H. Hüseyin Ersoy

Mevcut dosyada Banaz nahiyesi ve köylerine ait herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak Sadık Karahan'ın özel arşivinde bulunan belgelerde 1947- 1948 eğitim öğretim yılında Uşak kazası dahilinde 86 ilkokulun bulunduğu bilgisine rastlanmaktadır. Uşak kaza merkezinde ise Özel Şeker İlkokulu'nun açılmasıyla birlikte okul sayısı 8'e yükselmiştir²⁸². 1947- 1948 eğitim öğretim yılında merkez ilkokullarında öğrenci sayısı ve devamsız miktarı²⁸³ Tablo 14'te gösterilmiştir:

Tablo 14. Uşak Merkez İlkokullarında Öğrenci Sayısı ve Devamsız Miktarı (1947-1948)

Okulun Adı	1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		5. Sınıf		TOPLAM			Devamsızlar		
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	Toplam	K	E	Toplam
Bireylül	45	48	33	37	38	46	70	74	26	41	212	246	458	19	12	31
Gazi Kemal	27	40	34	36	34	46	28	34	48	60	171	216	387	21	12	33
Müjde	23	28	24	40	31	37	19	37	23	43	120	185	305	7	15	22
Aybey	56	69	43	40	36	50	23	39	20	45	178	243	421	4	4	8
Nur	23	28	21	32	18	31	19	40	14	35	95	166	261	5	17	22
Gül	26	38	45	29	35	36	27	26	18	28	151	157	308	1	2	3
Yeni	23	17	19	28	18	30	12	30	0	0	72	105	177	2	6	8
Şeker Özel	4	3	3	4	7	4	4	5	4	4	22	20	42	0	0	0
TOPLAM	227	271	222	246	217	280	202	285	153	256	1021	1338	2359	59	68	127

Görüldüğü üzere, Uşak Kazası merkez okulları içerisinde en fazla mevcut Bireylül İlkokulu ve Aybey İlkokulu'nda bulunmaktadır. Devamsız öğrenci miktarı ise

²⁸² Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁸³ Sadık Karahan Özel Arşivi.

toplam 127 olup, halen 1948’li yıllarda okula devam probleminin yaşandığını göstermektedir. 1948-1949 eğitim öğretim yılı Uşak Kazası, nahiye ve köylerindeki ilkokul, öğretmen, eğitimci ve öğrenci sayısı²⁸⁴ Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. 1948-1949 Eğitim Öğretim Yılı Durum Tablosu

İLÇELER	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Eğitmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Okuma Çağındaki Çocuk Sayısı		
				E	K	Toplam	E	K	Toplam
Uşak Merkezi	8	48	0	1158	938	2096	1388	1285	2673
Öğretmenli Köy Okulları	58	112	0	3978	1902	5880	247	132	379
Bağımsız Eğitimci Köy Okulları	10	0	10	247	132	379	629	460	1089
Öğretmenli-Eğitmenli Okullar	10	18	10	685	461	1146	685	461	1146
TOPLAM	86	178	20	6068	3433	9501	3949	2338	5287

Uşak kaza merkezine 1953 yılında Hasan Hilmi Okulu açılmıştır²⁸⁵. Hangi tarihte kaza olduğu bilinmeyen, ancak H 1287 yılında ilk nüshası çıkan Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnamesi’nde Kütahya Vilâyeti’nin kazası olduğu bilinen Uşak²⁸⁶ 09.01.1953 Tarih ve 6129 Sayılı Kanun ile il durumuna getirilmiş; Banaz, Karahallı, Sivaslı ve Ulubey nahiyeleri ise ilçe durumuna getirilmiştir. Ayrıca Manisa İli’ne bağlı olan Eşme Kazası’da Uşak İli sınırlarına dahil edilmiştir²⁸⁷. Uşak’ın il olmasının ardından ilköğretim müfettişliği kadrosu da ikiye yükseltilmiş olup, İsmail Hakkı Eroğlu’da ilköğretim müfettişliği vazifesine atanmıştır.

Sadık Karahan’ın Uşak ilköğretim müfettişliği yaptığı 01.07.1945 ile 03.11.1954 yılları arasındaki döneme²⁸⁸ ait de pek çok şikayet dilekçesi ve tahkikat raporu mevcuttur. Belgeler incelendiğinde, istek ve şikayetlerin konusunun çok değişmediği

²⁸⁴ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁸⁵ SOLAK, *a.g.e.*, s.117.

²⁸⁶ Mustafa YEŞİL, *Kütahya İli İlçelerinin Tarihsel Durumları Hakkında Kısa Notlar*, Kütahya Vilâyet Matbaası, Kütahya, 1938, s.11.

²⁸⁷ TUTSAK, “Uşak Kazasında...”, s.315.

²⁸⁸ Uşak Merkez MEM Arşivi.

görülmektedir. Nitekim bu dönemde de öğretmen ve muhtar anlaşmazlığı ile okullardaki malzeme eksikliği en önemli şikayet konusudur. Bununla birlikte Sadık Karahan tarafından öğretmenlere uygulanan anketler de mevcuttur. Uygulanan anketlerin konusunu ise başöğretmen-öğretmen ilişkisi ile öğretim yöntemlerini uygulama şekilleri oluşturmaktadır²⁸⁹.

Sadık Karahan meslek hayatı boyunca gösterdiği gayret ve çalışkanlığından dolayı meslektaşlarının da sevgi ve saygısını toplamıştır²⁹⁰. Nitekim 18 Mart 1950 tarihinde dönemin Kütahya valisi Fuat Kadioğlu tarafından, Uşak Kazası merkez ilkokullarındaki fakir öğrencilere sıcak yemek vermek ve giydirmek hususundaki başarılı gayretlerinden dolayı takdir belgesi almıştır. Uzun meslek hayatı içerisinde izin aldığı günler ise oldukça azdır. 10.08.1951 tarihinde Kütahya Valilik Makamı'na yazdığı dilekçesi bunu kanıtlar niteliktedir:

“On yıldan beri mezuniyet almadım. Geçen sene bir ay mezuniyet istedim. Bu mezuniyet bana ders yılı ortasında tebliği edildiği için teftiş ve tahkik işlerinden kullanamadım. Ya geçen sene verilen mezuniyetin istimaline müsaade buyrulması veya bu sene bir buçuk ay mezuniyet verilmesini saygı ile istida ve istirahat eylerim²⁹¹.”

Sadık Karahan'ın mesleki hayatının, resen emekliye sevk ettirilme yolu ile bitirilmesi ise dikkat çekicidir. Müdürler Komisyonu'nun 05.10.1954 tarih ve 272 sayılı kararı ile 5434 sayılı kanunun 39. maddesi²⁹² gereğince emekliye çıkarılması kabul edilen Sadık Karahan'ın, bu haberi görevi başında öğrenmesi ise çok acı olsa gerektir.

Müdürler Komisyonu tarafından alınan kararın, resmi yazışmalardan sonra Uşak Maarif Müdürlüğü'ne geliş tarihi olan 01.11.1954 günü, Sadık Karahan müfettişlik makamından aranmış, ancak yerinde olmadığı öğrenilmiştir. Sadık Karahan ise adı

²⁸⁹ Sadık Karahan Özel Arşivi.

²⁹⁰ Cemile GÖKER, 07.04.2007 tarihli görüşme.

²⁹¹ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁹² 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. Maddesi: Seçilmiş belediye reisleri ve vilâyetlerin daimi komisyon üyeleri hariç olmak üzere, 30 hizmet yılını tamamlamış olanlar kurumlarınca lüzum görüldüğünde yaş kaydı aranmaksızın resen, ceza bakımından takibat veya muhakemeleri yapılmakta olanlardan bu durumda bulunanların istekleri takibat veya muhakemeleri sonuna bırakılır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. T.C. Emekli Sandığı Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>.

geçen tarihte Ulubey-Karacaahmet Köyü başöğretmeninin teftişini yapmak için merkezden ayrılmıştır. Bunun üzerine derhal vilâyete dönmesi hususu Ulubey kaymakamına telefonla duyurulmuş ve kaymakam tarafından müfettişin köyde bulunduğu, döner dönmez hareketinin temin edileceği bizzat söylenmiştir. Müdürler Komisyonu'nca alınan karar Sadık Karahan'a 2 Kasım 1954'te duyurulmuş, aynı günün gecesi Ulubey'den trenle dönmüş olması sebebiyle ancak 3 Kasım 1954 günü tebliğ edilmiş ve imzalatılmıştır. Sadık Karahan'ın emekli ettirilmesinin ardından boşalan Uşak ili ilköğretim müfettişliği kadrosuna Şevket Ural atanmıştır²⁹³.

Haşim Tümer, Sadık Karahan'ın resen emekli edilmesi karşısındaki üzüntüsünü şu şekilde anlatmaktadır:

“...Sadık Karahan, siyasi bir tesir ile memuriyet payı dolmadan ve hizmet gücü bitmeden tekaüde alındı. Bu karar onun ruhunda çok acı bir tesir, bünyesinde çöküntü yaptı...²⁹⁴” demektedir.

Cemile Göker ise ağabeyinin bu durum karşısında çok üzüldüğünü, bir türlü kabullenemediğini söylemekte, bu olayın akabinde kalp ve karaciğer rahatsızlıklarının oluşmaya başladığını belirtmektedir²⁹⁵. Ancak eğitimci Sadık Karahan, emekli olduktan sonra da Uşak eğitimi için çalışmış, eğitimci vasfını asla yitirmemiştir.

²⁹³ Uşak Merkez MEM Arşivi.

²⁹⁴ TÜMER, *a.g.e.*, s.273.

²⁹⁵ Cemile GÖKER, 07.04.2007 tarihli görüşme.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SADIK KARAHAN'IN SİYASİ FAALİYETLERİ

I. MİLLET PARTİSİ'NİN OLUŞUMU VE 1950 SEÇİMLERİ

Parti, eski dilimizde fırka sözcüğünün karşılığı olup bölüm, parça, grup anlamlarına gelmektedir. Ancak politik anlamda siyasi parti “ortak görüşleri paylaşan insanların siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurdukları örgüt” şeklinde tanımlanabilir. Şu halde, siyasi iktidarı ele geçirmek amacını gütmeyen bir örgüt siyasi parti değildir²⁹⁶. Diğer bir ifadeyle siyasi parti, “demokratik bir rejim içinde belli bir fikir ve belli bir program etrafında birleşmiş kişilerin, bu programı, normal seçim yoluyla gerçekleştirme amacını güderek, kurmuş oldukları topluluktur²⁹⁷.”

Demokratikleşme süreci içinde Türkiye'deki siyasi partiler demokrasinin gerçekleştirilebilmesi açısından Türk siyasi hayatında, belirleyici ve yönlendirici bir rol oynamıştır. Türkiye'de partileşme hareketleri ilk olarak Osmanlı Devleti döneminde azınlıkların bağımsızlık elde etme yolunda örgütlenmeleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu örgütler bugünkü anlamda bir siyasi parti olmaktan uzaktır. Partileşme süreci içinde ikinci önemli dönem İkinci Meşrutiyet Dönemi'nden Mütareke Dönemi'ne uzanan süreçtir. Bu dönem içinde partiler, gizlilikten sıyrılmışlar ve çoğalmışlardır. Ancak söz edilen süreç içinde 1903-1918 yılları arasındaki dönem, bir hakim parti sistemi özelliği gösterir. Hâkim parti İttihat ve Terakki'ye muhalif olarak kurulan Hürriyet ve İtilâf Partisi bu döneme kadar kurulan ilk muhalefet partisi olmuştur. Türkiye'de partileşme süreci içindeki üçüncü önemli dönem Mütareke'den Cumhuriyet'e uzanan dönemdir. Biten bir imparatorlukla, doğan yeni ve milli bir devlete sahne olan bu dönem içinde iki farklı amaç çevresinde çok sayıda örgüt kurulmuştur. Partileşme sürecinin son dönemi olarak saydığımız Cumhuriyet Dönemi için, 1920 tarihli ilk meclisin Mütareke Dönemi'nin bir yansıması olarak karmaşık bir yapıya sahip olduğunu, bu durumun ancak Cumhuriyet'in ilanıyla belli bir kimlik kazanabileceğini ifade edebiliriz. Meclis içindeki önemli şahıslar, meclisin birliğini ve

²⁹⁶ Erdoğan TEZİÇ, *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, s.6.

²⁹⁷ Cavid ORAL, *Demokrasi ve Siyasi Partiler*, Kemal Matbaası, Adana, 1975, s.12.

memleketin tam istiklâlini sağlamak amacıyla 1921 tarihinde Mustafa Kemal tarafından birleştirilmiş ve Halk Fırkası'nın tohumları atılmıştır. Eylül 1923 tarihinde resmen kurulan Halk Partisi, 1924 yılında Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. 1950 seçimlerine kadar tek parti olarak iktidarda kalan CHP, devletçi bir düşünce, görüş ve anlayış ile hareket etmiştir²⁹⁸.

Yıllar süren tek parti yönetiminden sonra 1946 yılında Türk siyasi hayatında çok partili rejime geçiş hareketleri başlamıştır. Bu konuda ki ilk teşebbüs Nuri Demirağ'ın 18 Temmuz 1945 tarihinde Milli Kalkınma Partisi'ni kurması ile gerçekleşmiş, arkasından 13 Eylül 1945'te İhsan Temelveren, Sosyal Adalet Partisi'ni kurmuş olsa da, bu iki parti İsmet İnönü tarafından muhalefet hareketi olarak nitelendirilmemişlerdir²⁹⁹.

Ancak 1945 yılı içinde CHP'de bütçe tartışmaları sonucunda Dörtlü Takrir'i sunarak partiden ihraç ve istifa şekliyle ayrılan Celâl Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Emin Sazak, 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'yi kurmuşlardır³⁰⁰. İlk idare kurulu, başkan Celâl Bayar ve üyeler Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes'ten oluşan parti, programında ilke olarak demokrasi ve liberalizm ilkelerini savunmuşlardır³⁰¹. Parti kuruluşundan itibaren hızla benimsenmiş ve 1946 seçimlerinde büyük topluluklarca desteklenmiştir³⁰².

DP, 7 Ocak 1947'de ilk büyük kurultayını yapmış ve kurultay sonunda bir karar niteliği taşıyan "Hürriyet Misâkı"nı kabul etmiştir. Hürriyet Misâk'ı üç maddeden oluşmaktadır:

1. Vatandaş hak ve hürriyetlerini haleldar eder mahiyette olan anayasamızın ruhuna ve metnine uymayan kanun hükümlerinin kaldırılması.

²⁹⁸ Firuzan Hüsrev TÖKİN, *Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)*, Ekin Matbaası, İstanbul, 1965, s.7-8.

²⁹⁹ Tarık Zafer TUNAYA, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952, s.639.

³⁰⁰ Cem EROĞUL, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, s.13.

³⁰¹ TUNAYA, *a.g.e.*, s.646.

³⁰² Tevfik ÇAVDAR, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.VIII, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.2064.

2. Vatandaş reynin emniyet ve masuniyetini sağlamak ve millî hâkimiyet prensibini teminat altına almak maksatlarıyla seçim kanununda değişiklikler yapılması.
3. Devlet reisliği ile fiili parti reisliğinin bir zat uhdesinde birleşmemesi esasının kabulü³⁰³.

Bu misak ile iktidar ve muhalefet ilişkileri bir hayli gerilmiştir. 1947 yılı Haziran aylarından itibaren Bayar ve İnönü arasındaki olumlu gelişmelere rağmen, hükümet başkanı Recep Peker, sertlik politikasını terk etmemiştir. Siyasi gerginliğin artması üzerine, iktidar ve muhalefetin uzlaşması için çalışan İnönü, iktidar ve muhalefetin uzlaşmasını sağlamaya yönelik bir bildiri metni hazırlayarak, her iki tarafın da onayını istemiştir. İnönü, bu bildiriye, 7 Haziran 1947 tarihinden itibaren iktidar ile muhalefeti uzlaştırmak için harcadığı çabayı ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve kendini CHP ve DP'ye karşı, devlet başkanı olarak eşit oranda görevli gördüğünü belirtmiştir³⁰⁴. Bu beyanname, CHP içinde karışıklıklara yol açarken DP bünyesinde de bölünmelere sebep olmuştur. CHP lideri Recep Peker 9 Eylül 1947 kurultayından sonra İnönü ile görüş ayrılığına düşerek başbakanlıktan ayrılmıştır. Bu durum CHP içinde “İnönücüler” ve “Pekerciler” diye adlandırılan iki grubun ortaya çıkmasına neden olmuş, Peker'in istifası sonucunda hükümet kurma görevi Hasan Saka'ya verilmiştir.

Öte yandan DP içinde, DP'nin CHP ile yakınlaşmasını hazmedemeyenler, iktidara karşı daha sert bir tutum içerisine girilmesini savunmuşlar ve parti yönetimini eleştirmeye başlamışlardır. Bununla birlikte İnönü'nün yurt dışına yaptığı bir gezisinde, Türk kamuoyuna iktidar ve muhalefetin uzlaştığı kanısını vermek için DP milletvekillerinden Muğla milletvekili Nuri Özsan'ı da alması parti içindeki sürtüşmeleri büsbütün arttırmıştır³⁰⁵. DP içinde Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Emin Sazak, Hazım Bozca, Suphi Batur, Kenan Öner ve Yusuf Kemal Tengirşek gibi genç milletvekilleri ise özellikle Menderes'in, Köprülü'nün de desteğini alarak kendileri

³⁰³ TUNAYA, *a.g.e.*, s.650.

³⁰⁴ Rıfıkı Salim BURÇAK, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Olgaç Matbaası, b.y.y., 1979, s.150.

³⁰⁵ Feroz-Bedia Turgay AHMAD, *Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976, s.35-36.

üzerinde gereksiz bir egemenlik kurmak istemesinden yakınmışlardır³⁰⁶. Nitekim 12 Temmuz Beyannamesi'ni gizli bir anlaşma, bir “muvazaa” olarak gördüğünü açıklayan İstanbul İl Başkanı avukat Kenan Öner'in partiden istifasıyla başlayan süreç, ardından parti müfettişi Osman Bölükbaşı'nın istifasıyla devam etmiş ve partiden çözümler devam etmiştir³⁰⁷.

Bu dönemde, DP'den ayrılanlar yeni bir parti kurmak üzere faaliyete geçmişler, önce mecliste “Müstakil Demokratlar Grubu'nu” kurmuşlar ve ardından siyasi yaşamlarını devam ettirecek siyasi bir parti kurmak amacıyla çalışmalarına hız vermişlerdir. Ancak muhalefetin bölünmesini istemeyen çevreler ve bilhassa basın bu hareketi hoş karşılamamıştır. Başta bu harekete katılacağı anlaşılan Mareşal Fevzi Çakmak olmak üzere, DP'den ayrılanların nüfuz ve itibarlarını kurmak amacıyla bir takım propagandalar yapılmıştır. Yeni bir parti kurulacağı haberleri Kenan Öner'in sık sık Ankara'ya giderek temaslarda bulunması ve Mareşal Fevzi Çakmak ile sıkı bir işbirliği kurması sonucunda netice vermiştir³⁰⁸. 1948 yılı Temmuz'unda Ankara'dan dönen Kenan Öner basına bir demeç vererek, Millet Partisi adıyla yeni bir partinin kurulduğunu açıklamıştır³⁰⁹.

20 Temmuz 1948 tarihinde, Ankara-Yenişehir, Demirtepe, Sümer Sokak, Numara 5'te resmen kurulan partinin kurucuları şunlardır: Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul Milletvekili), Enis Akaygen (Emekli Hariciyeci, İstanbul Milletvekili), Prof. Hikmet BAYUR (Tarih profesörü, Gazeteci), Prof. Kenan Öner (Hukukçu), Mustafa Kentli (Doktor), Osman Bölükbaşı (Arazi Sahibi, Hukukçu), Osman Nuri Kâni (İstanbul Milletvekili), General Sadık Aldoğan (Afyonkarahisar Milletvekili) dir. Partinin Genel Yürütme Kurulu'nda ise; Mareşal Fevzi Çakmak (Fahri Başkan), Hikmet Bayur (Genel Başkan), Osman Nuri Kâni (Genel Başkan Vekili), Dr. Mustafa Kentli (Genel Sekreter), Enver Kök (Üye), Suphi Batur (Üye), Yusuf Kemal Tengirşek (Üye) bulunmaktadır.

³⁰⁶ Cihad BABAN, *Politika Galerisi, Büstler, Portreler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s.34.

³⁰⁷ TUNAYA, *a.g.e.*, s.713.

³⁰⁸ Feroz AHMAD, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Nil Yayınları, İstanbul, 1994, s.185.

³⁰⁹ İsmail BOZDAĞ, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975, s.43.

Partiye, Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Hasan Dinçer (Afyonkarahisar), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Şahin Lâçin (Afyonkarahisar), Reşat Aydın (Denizli) sonradan iltihak etmiştir³¹⁰.

Millet Partisi'nin programı 135 maddeden oluşmakta olup, Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunları ve siyasal akımları da içermektedir. Millet Partisi programının dayandığı temel prensipleri şu şekilde özetleyebiliriz:

MP, sosyal düzenin kurulmasında, dini inançların, ahlâkın, gelenek ve göreneklerin rolünün yadsınamayacağını belirtmektedir. Bu açıdan “mutedil-muhafazakârlık” partinin başlı başına bir esası olarak ele alınmaktadır. Ekonomide liberalizmi savunan MP programında yer alan en önemli özelliklerden biride ahlakçılık ve üstün adalet anlayışıdır. Programda özgürlüğün bile ahlakî bir temeli olduğunu ve politikanın da ahlakî esaslara dayanması gerektiği öngörülmüştür. Parti din, örf, adet ve geleneklerin savunucusu olmuş, bu alanlarda yasal düzenlemeler yapılamayacağını açıklamıştır³¹¹.

MP, özellikle Anadolu'da ciddi bir teşkilatlanmaya girmiş, bu doğrultuda milli-islamî değerlere bağlı bir program ve görüşlerle halkın karşısına çıkmıştır. MP'nin izlemiş olduğu siyaset Anadolu'da akis bulmuş, il ve ilçelerde parti teşkilatları kurulmuştur³¹².

1950'li yıllara gelindiğinde ise ülke için seçim süreci başlamıştır. Sadık Karahan bu esnada Uşak ilköğretim müfettişidir. Gençlik yıllarında Türk Ocakları'na üye olan Sadık Karahan, Ahmet Tahtakılıç'ın da etkisiyle, Millet Partisi tarafından Kütahya İli'nden milletvekili adaylığı olarak gösterilmiştir³¹³. Sadık Karahan'ın adaylığı seçim kurulunca kabul edilmiş ve kendisine on beş gün izin verilmiştir. Bu amaçla seçim çalışmalarına başlayan Sadık Karahan'ın Simav'daki faaliyetleri Simav kaymakamı

³¹⁰ TUNAYA, *a.g.e.*, s.712.

³¹¹ TUNAYA, *a.g.e.*, s.718-731.

³¹² Hakkı ÖZNER, *Ülkücü Hareket*, C. I, Alternatif Yayınları, Ankara, 1999, s.56.

³¹³ Cemile GÖKER, 03.08.2007 tarihli görüşme.

Avni Yasal tarafından 08.05.1950 tarihinde, Kütahya Valiliği'ne "Gizli ve Zata Mahsus" bir dilekçe ile şu şekilde arzedilmiştir:

"01.05.1950 Pazartesi günü açık hava toplantı yerinde Ahmet Tahtakılıç'tan sonra Sadık Karahan kürsüye çıkarak Simav'da uzun zaman kaldığını, Simav'ın havasını teneffüs edip suyunu içtiğini, bütün öğretmen arkadaşlarının haklarını korumak için Millet Partisi tarafından müstakil aday olarak gösterildiğini söyleyerek kürsüden indiğini ve adı geçen Sadık Karahan ilçemize bir iki defa ve en son olarak 07.05.1950 Pazar günü gelmiş ise de hususi temaslardan başka resmi konuşma yapmamış bulunduğunu berayı malûmat saygı ile arz ederim³¹⁴."

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçim sonucunda MP, büyük bir hayal kırıklığına uğramış, 240.209 oy ile Türkiye genelinde %3 oy alarak yalnızca Kırşehir'den Osman Bölükbaşı milletvekili seçilebilmiştir. DP oyların % 53'ne karşın milletvekillerinin %83'ünü (408) alırken, CHP oyların %39'una karşın milletvekillerinin %14'ünü (69) almıştır. Çoğunluk sisteminin uygulandığı 14 Mayıs 1950 genel seçimleri oy dağılımı³¹⁵ Tablo 16'da gösterilmiştir:

Tablo 16. 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri Oy Dağılımı

Parti Adı	Aldığı Oy Miktarı	Oy Yüzdeleri	Milletvekili Miktarı	Milletvekili Yüzdesi
DP	4.242.831	%53,59	408	%83,778
CHP	3.165.096	%39,98	69	%14,168
MP	240.209	%3,03	1	%0,206
BAĞIMSIZ	267.955	%3,04	9	%1,848
TOPLAM	7.916.091	%100	487	%99,999

³¹⁴ Uşak Merkez MEM Arşivi.

³¹⁵ F.-B.T. AHMAD, *a.g.e.*, s.66.

Seçimlerde Kütahya İli'nden milletvekili seçilemeyen Sadık Karahan, Uşak maarif müfettişliği görevine devam etmiş ve 3 Kasım 1954 günü resen emekliye sevk edilmesine kadar bu görevde kalmıştır³¹⁶.

Sadık Karahan'ın 1950'de milletvekili adayı olduğu MP ise, izlediği politika sonucu 8 Temmuz 1953 tarihinde mahkeme kararıyla kapatılmıştır³¹⁷. MP'nin kapatılmasından kısa bir süre sonra 10 Şubat 1954'te, MP yöneticilerinden bir kısmı özellikle de din yanlıları tasfiye edilmiş ve Osman Bölükbaşı liderliğinde yeni bir parti Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulmuştur. Partinin genel başkanı Ahmet Tahtakılıç olarak belirlenmiştir.

Yeni partinin eski partiden ayrılan en önemli özelliği; eskiyi muhafaza eden dinci tarafını atarak yapıcı bir sosyal ve siyasi kuvvet unsuru halinde mücadeleye atılmasıdır. Gerçek başarının gerici eğilimleri okşamaktan çok, uygar bir topluluğun prensiplerine göre siyasi mücadele yapmanın doğruluğu kanısına varılmış ve buna uygun bir programla işe başlanmıştır³¹⁸.

Amacını, "Türkiye'de insan haklarını hâkim kılacak ve bunları güvenilir bir teminata bağlayacak bir devlet nizamı kurmak" olarak belirleyen CMP, bu amaca ulaşmak için hürriyet, emniyet, eşitlik ve adalet mefkûrelerine, millî hâkimiyet ve laik Cumhuriyet esaslarına, batı örneği demokrasi hukukuna ve milliyetçilik akidesine bağlılığı gerekli saymıştır³¹⁹.

CMP kurulduktan kısa bir süre sonra, 2 Mayıs 1954 tarihli genel seçimlere katılmış, fakat seçimler DP'nin başarısı ile sonuçlanmıştır. CMP, Türkiye genelinde kullanılan 9.095.617 oydan 435.085'ini alarak %4,8'lik oy oranı ile sadece Kırşehir'den

³¹⁶ Orhan KARAHAN, 07.08.2007 tarihli görüşme.

³¹⁷ TEZİÇ, *a.g.e.*, s.311.

³¹⁸ TÖKİN, *a.g.e.*, s.88.

³¹⁹ Muzaffer SENCER, *Türkiye'de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971, s.42.

beş milletvekili çıkarabilmiştir. Bunlar Osman Bölükbaşı, Osman Ali Şiroğlu, Ahmet Bilgin, Tahir Taşer ve Mehmet Mahmutoğlu'dur³²⁰.

II. SADIK KARAHAN'IN SİYASİ FAALİYETLERİ

Sadık Karahan emekliliğinin ardından, yani 3 Kasım 1954 tarihinden sonra Uşak CMP bünyesinde daha aktif olarak çalışmaya başlamıştır. Bir daha milletvekili aday olmamış fakat Uşak CMP İl Parti Teşkilatı'nda önemli görevler üstlenmiştir. Nitekim 1956 yılında Ankara Muhasebe-i Hususî Müdürlüğü'nden emekli H. Rauf Bey'in, Hürriyet Partisi'ne davet mektubunu almasına rağmen, CMP bünyesinde çalışmayı tercih etmiştir. H. Rauf Bey'in 1956'da yani Harf İnkılâbı'ndan yirmi sekiz yıl sonra, Sadık Karahan'a gönderdiği mektubu Osmanlıca olarak kaleme alması da ilginçtir. Mektubun içeriği şu şekildedir³²¹:

“Çok Muhterem Kardeşim Sadık Karahan Bey,

Ben de sizin gibi mûteâkidîn-i kiramdan oldum. Tekâüdlük hayatımın boş geçmemesi için siyasetle iştigale karar verdim. Ve halen Hürriyet Partisi'nde vazife olarak çalışmaktayım. Bu defa Kula ve Selendi kazalarında parti teşkilatını vücuda getirdim. Pazar günü Ankara'ya gidiyorum. Bir müddet kaldıktan sonra Kütahya ve Uşak'a geleceğim. Buralarda teşkilatımız yoktur. İlk olarak sizi hatırladım. Hürriyet Partisi'ni sizin kurmanızı çok arzu ediyorum. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'na sizden uzun uzadıya bahsettim. Ve mutabık kaldım. Müsbet idare heyeti için on bir zata ihtiyaç vardır. Bunların şahsiyet sahibi olmaları başta gelir. Yanınıza bizim damad Tevfik Yağcı'yı da al. Hülasa, siz daha iyi bilirsiniz. Partimizin istikbali çok parlaktır. Birlikte çalışalım. Atî çok iyi netice verecektir. Bu babdaki müsbet fikr u kanaatini aşağıdaki adresime acele bildirmenizi reca eder, hürmetle gözlerinden öperim sayın kardeşim. Fi 6 Nisan Sene (1)956.”

³²⁰ Ercan HAYTAOĞLU, Millet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994, s.169.

³²¹ Sadık Karahan Özel Arşivi.

Sadık Karahan'a gönderilen mektup hiç şüphesiz, Hürriyet Partisi'ne davet niteliğindedir. Sadık Bey 11 Nisan 1956 tarihinde bu davet mektubuna şöyle bir karşılık vermiştir³²²:

“Kıymetli Kardeşim Efendim,

Mektubunuzu aldım, çok mütehasıs oldum. Uşak'ta olmadığım için cevabını biraz geciktirdim. Affınızı rica ederim.

Muhterem Rauf Bey, memleket davalarında beni hatırladığınız için candan teşekkür ederim. Ben de zatiâliniz gibi siyasi hayata başladım ve Cumhuriyetçi Millet Partisi saflarında çalışıyorum. Her ikimiz de muhalefet saflarında olmakla vatani vazifelerimize devam etmekle memnunum.

Mektubunuzu damadınız Tevfik Bey'e okudum, müsbet ve menfi bir cevap alamadım, her halde size de bu hususta ayrıca yazmıştır.

Sağlık ve neşenizin bekasını temenni ederken, gönlümüm aşkını sunarım, aziz kardeşim efendim.

Keza Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'na da keyfiyeti izah edip gıyabi selam ve saygılarımın kabulüne vasıta olmanızı ayrıca istirham ederim. Hümetlerimle...”

Sadık Karahan Hürriyet Partisi Uşak İl Teşkilatı kurma vazifesini kibarca reddettiği gibi değerli şahsiyetleri de bizzat CMP bünyesinde toplamaya çalışmıştır. Nitekim Uşak Belediye Başkanlığı, 1935-1946 yılları arası CHP Kütahya milletvekilliği ve büyükelçilik vazifelerinde bulunmuş, Uşak'ın değerli şahsiyetlerinden³²³ Alaeddin Tiritöglü'na 12.12.1956 tarihli Ankara mektubu bunun en önemli örneğidir. Mektubun içeriği şu şekildedir:

³²² Sadık Karahan Özel Arşivi.

³²³ TÜMER, *a.g.e.*, s.103-104-282.

“Muhterem Alaeddin Bey,

Bu mektubumla sana ikinci mektubumu yazmış oluyorum. Partinin birinci başkanı Yılmaz Ataksor, ikinci başkanı Avukat Abdullah Karahan, Avukat Kemalettin Börekçioğlu, Avukat Mustafa Özden, Avukat Kamil Vural ve Dr. İsmet Sözen’lerle ayrı ayrı konuşulduğu gibi toplu halde de konuşma yapıldı. Hepsi gerek ferdi düşüncülerinde ve gerekse toplu konuşmalarda zatiâliniz gibi politikada pişmiş tecrübe sahibi bir arkadaşın saflarımız arasına girmesini büyük bir istek ve arzu ile beklemektedirler. Aramızda konuştuğumuz mahrem noktayı açmakta beis görmedim ve açtım. Arkadaşlar böyle bir teklif beklemezdik. O aramıza girdikten sonra kendi sevgisi ve mesaisiyle yerini bulur dediler. Partimizde birinci prensip şahıslara taviz vermemek ve alıştırmamak gayesi ön plana gelmektedir. Seni beklemekteyiz. Sonsuz hürmet ve sevgiyle gözlerinden öperim³²⁴, demektedir.

Sadık Bey’in, Alaeddin Tiritioğlu’nu parti teşkilatına alma çabaları devam etmiş ve Alaeddin Bey, CMP saflarına katılmıştır³²⁵.

8 Ocak 1957 tarihinde ise Uşak Cumhuriyetçi Millet Partisi, ilk vilayet tamimini yayınlamıştır. Uşak CMP Teşkilatı’nın faaliyetleri hakkında bilgi veren tamim, Uşak Vilayet İdare Heyeti’nde görev alan şahısları da Uşak halkına duyurmuştur. Buna göre³²⁶:

Başkan	Yılmaz Ataksor (Avukat)
Başkan Vekili	Abdullah Karahan (Avukat)
Muhasip	Nuri Onay (Tüccar)
Sekreter	Mustafa Özden (Avukat Stajyeri)
Üye	Sadık Karahan (Emekli Maarif Müfettişi)
Üye	Kemalettin Börekçi (Avukat)
Üye	Kamil Vural (Avukat Stajyeri)
Üye	İsmet Sözen (Doktor)

³²⁴ Sadık Karahan Özel Arşivi.

³²⁵ Alaettin ERGÖNENÇ, d.y. Uşak, d.t. 1914, 26.01.2008 tarihli görüşme.

³²⁶ *Uşak Cumhuriyetçi Millet Partisi Vilayet Tamimi*, Tamim No: 1, 08.01.1957.

Üye	Mehmet Çelikörs (Madenci ve Fabrikatör)
Üye	Kemal Savaş (Doktor)
Üye	Veli Erdoğan (Cevher Madencilik Şirketi Müdürü)

Sadık Karahan sadece Uşak İli içinde değil, CMP Genel Merkezi tarafından düzenlenen II. Büyük Kongre'ye de (25-26 Ekim 1956) katılmış, CMP'nin izleyeceği siyasette rol oynamıştır³²⁷.

CMP, 27 Ekim 1957 genel seçimlerinde %7,168 oy oranıyla toplam 652.064 oy almış ve sadece Kırşehir'den dört milletvekili çıkarabilmiştir. 1957 genel seçimlerinde, DP birinci parti olarak çıkmış ancak oy oranı yüzde ellinin altına (%48,730) düşmüştür. CHP, CMP ve Hürriyet Partisi'nin toplam oyları DP'nin oylarını aşmıştır³²⁸.

CMP 1957 genel seçimleri sonrasında muhalefet kanadında güç birliği gerçekleştirmek amacıyla 19 Mayıs 1952 tarihinde kurulan Türkiye Köylü Partisi ile birleşmiş ve 16 Ekim 1958 tarihinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adıyla yeni bir parti kurulmuştur. Genel Başkanlığa Osman Bölükbaşı seçilmiştir.

1958-1960 yılları arasında yine sert bir muhalefet yapmaya devam eden CKMP'nin³²⁹ il ve ilçe teşkilatlarında da bir hareketlilik gözlenmektedir. Nitekim 17 Şubat 1959'da Uşak CKMP, resmi yayın organı olarak, on beş günde bir Milletçi Uşak adlı gazeteyi yayınlamaya başlamıştır. Gazetenin ilk sahip ve mes'ul müdürü Alaettin Ergönenç'tir. Gazeteye Uşak CKMP idare heyetinde bulunan şahıslar makale ve yazıları ile katkıda bulunmuşlar ve Uşak DP'nin yayın organı olan Demokrat Uşak adlı gazeteye atıflarda bulunmuşlardır.

Alaettin Ergönenç gazetesinin ilk sayısında çıkarılma amacını şöyle anlatmaktadır:

“Yurtta ve dünyada olaylar bir nehir gibi akıp gidiyor. İnsan olarak her gün etrafımızda cereyan eden bu olaylardan habersiz kalamayız. Onları bilmek ve öğrenmek

³²⁷ Sadık Karahan Özel Arşivi.

³²⁸ F.-B. T. AHMAD, *a.g.e.*, s.171.

³²⁹ TEZİÇ, *a.g.e.*, s.311.

hatta münakaşa etmek ihtiyacındayız. İşte bu gazete bu vazifeyi imkân nispetinde başarmak ve haber alma yönünden henüz en iptidai vasıtalara dahi sahip olmayan köylümüze bu yolda hizmet etmek düşüncesindedir. Her on beş günde bir şehirden karlı dağlar ardında, çamurlu yolların ötesinde kendi dünyasına kapanmış kardeşlerimize bu selamı iletmek istiyoruz. Ne derler: Çoban armağanı, çam sakızı...³³⁰»

Alaettin Ergönenç gazetenin ikinci sayfasında, 11.12.1958 Salı günü Uşak İstanbul sinemasında yapılan il idare heyeti seçimlerinden bahsetmiş ve Uşak halkına hayırlı olmasını dilemiştir.

1958 yılına gelindiğinde ise Uşak CKMP il idare heyetinde şu isimler zikredilmiştir: Yılmaz Ataksor, Alaettin Ergönenç (Doktor), Kemalettin Börekçioğlu (avukat), Sabittin Vural (Doktor), Arif Çavuşoğlu (Yüzbaşı ve dokuma tüccarı), Tahsin Güngören (Saatçi), Sadık Karahan (Emekli ilköğretim müfettişi), Mehmet Çelikörs (Fabrikatör ve madenci), Hasan Yılancioğlu (fabrikatör ve tüccar), Mazhar Kutsal (Cevher Madencilik Limitet Şirketi Müdürü).

Uşak CKMP 13.12.1958 günü ise vazife taksimi yapmış, Op. Dr. Alaettin Ergönenç'i il başkanlığına, Arif Çavuşoğlu'nu ikinci başkanlığa, Tahsin Güngören'i muhasipliğe ve Dr. Sabittin Vural'ı da sekreterliğe getirmiştir³³¹.

Uşak CKMP il idare teşkilatında görev alan Alaettin Ergönenç Milletçi Uşak gazetesinin çıkış hikâyesi ve Sadık Karahan hakkında şunları anlatmaktadır:

“Sadık Karahan, namı diğer Kara Sadık oldukça kibar, düzgün görümlü ve çok babacan bir şahsiyetti. Biz ona kendi aramızda “hocam” diye hitap ederdik. Sadık Karahan’la ilk tanışmam 1958’den sonra, Uşak CKMP sayesinde olmuştur. Fakat küçük yaşlarından itaberen Sadık Hoca’yı bilirdim. Uşak’ta nam yapmış bir eğitimciydi.

1959’da Uşak’taki partili arkadaşlarımızla bir gazete çıkarma kararı aldık. Milletçi Uşak adını verdiğimiz gazetemizde CKMP genel merkezi ile ilgili haberler, Uşak

³³⁰ Milletçi Uşak, 17 Şubat 1959.

³³¹ Milletçi Uşak, 17 Şubat 1959.

CKMP il idare teşkilatının faaliyetleri, yurttan genel haberler, sağlık köşesi, spor köşesi ve dini bilgiler köşeleriyle Uşak halkına bilgi vermeye çalıştık. Gazetemize CKMP Uşak il idare heyetinde bulunan arkadaşlar yazılarıyla katkıda bulunmuşlardır. Sadık hocamdan gazetemize yazı yazmasını ben rica ettim. O da beni kırmayarak “O Yeşil Ağaç” adlı makalesini yayınlamıştır³³².

“O Yeşil Ağaç” adlı makale, Milletçi Uşak gazetesinin 16 Mart 1959, 1 Nisan 1959, 20 Nisan 1959, 1 Mayıs 1959, 15 Mayıs 1959, 15 Haziran 1959, 1 Temmuz 1959, 18 Temmuz 1959, 4 Ağustos 1959, 15 Ağustos 1959, 5 Eylül 1959, 17 Eylül 1959, 5 Ekim 1959 ve 16 Ekim 1959 tarihli sayılarında, tamamı on dört parça halinde yayınlanmıştır.

Makalede, ağaç sevgisinin önemi anlatılmıştır. Hayat Mecmuasının “Ağaç Sevgisi Herşeye Hâkim” adlı yazısından esinlenerek hazırlanan makalede, ağaca verilmesi gereken önem tarihten ve İslâm dininden örneklerle açıklanmıştır³³³.

Milletçi Uşak gazetesi 20 sayı çıkarabilmiş, 3 Aralık 1959’dan itibaren ise neşriyatına son vermiştir.

Gazete son sayısında Osman Bölükbaşı’nın da misafir olarak katıldığı Uşak CKMP İl Kongresi’nden bahsetmekte ve 1959 yılı Uşak CKMP İl İdare Heyeti’nin listesini vermektedir. Buna göre³³⁴:

Op. Dr. Alaettin Ergöneç	İl Başkanı
Sadık Karahan	İl 2. Başkanı
Avukat Mustafa Özden	İl Sekreteri
Tahsin Güngören	İl Muhasibi
Avukat Yılmaz Ataksor	İl İdare Heyeti Üyesi
Dr. Sabittin Vural	İl İdare Heyeti Üyesi
Avukat Kemalettin Börekçioğlu	İl İdare Heyeti Üyesi

³³² Alaettin ERGÖNEÇ, 26.01.2008 tarihli görüşme.

³³³ Milletçi Uşak, 17 Şubat 1959.

³³⁴ Milletçi Uşak, 3 Aralık 1959.

Avukat Kamil Vural	İl İdare Heyeti Üyesi
Arif Çavuşoğlu	İl İdare Heyeti Üyesi
Hasan Yılandıoğlu	İl İdare Heyeti Üyesi
Mazhar Kutsal	İl İdare Heyeti Üyesi
Alaettin Kabatepe	İl İdare Heyeti Üyesi

Alaettin Ergönenç, Uşak CKMP başkanlığını paylaştığı Sadık Karahan ve çalışmaları hakkında şu bilgileri de aktarmaktadır:

“Sadık hocamla ben başkan seçildikten sonra çalışmalarımıza hız verdik. Uşak’ın köylerine sürekli ziyaretlerimiz olurdu. Hocam bütün köy yollarını neredeyse ezbere biliyordu. Bu da bizim için çok büyük kolaylıktı. Üstelik yıllarca müfettişlik yaptığı için gittiğimiz köylerde büyük bir sevgi ve ilgiyle karşılanıyordu. Fakat Sadık Karahan’ın eğitimci yönü, siyasi kişiliğinden çok daha ağır basıyordu. Gerek parti içinde, gerekse gittiğimiz köylerde hep nasihatler verir, asla yalan konuşmaz ve partimizin aleyhine de olsa doğru bildiğini söylemekten çekinmezdi. Sadık hocamla, o yıl işbirliği içinde çalıştık. Şunu söyleyebilirim ki, Sadık Karahan iyi bir siyaset adamı değil, fakat çok iyi bir eğitimciydi. 1960 İhtilâli’nden sonra parti çalışmalarımıza ara verdik. Ama Sadık Bey’le ilişkilerimiz hep devam etti³³⁵, demektedir.

27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan ihtilâl hareketi ile ordu, DP yönetimini devirerek iktidara el koymuştur. Milli Birlik Komitesi’nin iktidara fiilen el koymasından hemen sonra, aldığı bir kararla, “Meclisin feshedildiği, partilerin siyasi faaliyetlerinin tatil edildiği” açıklanmıştır. Siyasi partiler ancak Milli Birlik Komitesi’nin anayasa hazırlıklarının Kurucu Meclis tarafından sürdürüldüğü günlerde, yeni partilerin kurulup Ekim 1961 genel seçimlerine katılmak için 13 Şubat 1961 tarihini son gün olarak belirlemesiyle siyasi faaliyetlerine başlamışlardır. Nihayet 1 Nisan 1961 tarihinden itibaren siyasi faaliyetler tüm partiler için açılmıştır³³⁶. CKMP, DP’nin iktidarı süresinde ilişkileri nedeniyle ihtilâlden yana olmuş ve kapatılan MP’nin acısını unutmamıştır.

³³⁵ Alaettin ERGÖNENÇ, 26.01.2008 tarihli görüşme.

³³⁶ F-B.T. AHMAD, *a.g.e.*, s.231

İhtilâlden sonra oluşturulan Kurucu Meclis'te CKMP, 25 üye ile temsil edilirken, askeri rejim tarafından oluşturulan Milli Birlik Hükümeti'nce Ahmet Tahtakılıç'a da Milli Eğitim Bakanlığı verilmiştir³³⁷.

Ahmet Tahtakılıç'ın Milli Eğitim Bakanı olması Sadık Karahan'ı çok sevindirmiştir. Sadık Karahan'ın Ahmet Tahtakılıç üzerindeki etkisini Sabittin Vural şöyle anlatmaktadır:

“Benim ve kardeşim Kamil Vural'ın Millet Partisi'ne dahil olmamızda Sadık hocamın etkisi çok büyüktür. 1954 yılında tıp fakültesini bitirdikten sonra Uşak'taki parti çalışmalarında yer almaya başladım. Sadık Karahan partimizin babası gibiydi. Yeri geldiğinde hepimize kızar, azarlardı. Özellikle Ahmet Tahtakılıç üzerinde çok büyük bir etkisi vardı.

Sadık hocamın tek bir arzusu vardı. Uşak'a öğretmen okulu açtırmak istiyordu. Ahmet Tahtakılıç'ı sık sık telefonla arar, oğlum bu okul ne zaman açılacak, diye sorardı. Uşak'a Öğretmen Okulu onun sayesinde açılmıştır³³⁸” demektedir.

Sadık Karahan'ın bu isteğini damadı Mehmet Ali Akkaya'da doğrulamakta, bu konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Ahmet Tahtakılıç, Uşak'a her geldiğinde mutlaka Sadık Karahan'ın evine gelir, onu ziyaret ederdi. Ziyaretlerin birinde ben de evde bulunuyordum. Ahmet Bey'e öğretmen okulunu açtırma konusundaki isteğini anlattıktan sonra şöyle demişti:

“-Oğlum Ahmet, testi çeşmeden su akarken doldurulur. Uşak'a mutlaka öğretmen okulunu açtırmalısın³³⁹!”

Sadık Karahan, emekli olduktan sonra da Uşak eğitimini daha ileri götürmek için çalışmış, bu konuda oldukça duyarlı davranmıştır. Nitekim Maarif Vekâleti

³³⁷ ÖZNUR, *a.g.e.*, s. 63.

³³⁸ Sabittin VURAL, d.y. Uşak, d.t. 1928, 11.09.2007 tarihli görüşme.

³³⁹ Mehmet Ali AKKAYA, 09.02.2008 tarihli görüşme.

Kütüphaneler Müdürlüğü'ne, Uşak il merkezine genel bir kütüphane açılması ve çocuk kütüphanesine bina temini için mektup yazmış olmalı ki 12 Mayıs 1961 tarihinde Maarif Vekâleti Kütüphaneler Müdürlüğü'nden şöyle bir cevap gelmiştir:

“Sayın bakanımıza gönderdiğiniz 1 Nisan 1961 tarihli mektubunuzun dairemizle ilgili bölümüne cevaptır.

1. Uşak Vilâyet merkezinde genel kütüphane açılması hususu, Bakanlığımızca da arzulanan bir keyfiyettir. Esasen bu cihet plânlama kurulunca daha önceden dikkate alınmış bulunmaktadır. Fakat cari malî yıl bütçesinde bu maksatla ayrılmış ödenek mevcut değildir. Ve ileriki yıllarda bütçenin vereceği imkânlarla göre bu işin Bakanlığımızca gerçekleştirilmesi de zamana muhtaç bulunmaktadır. Ancak diğer şehir ve kasabalarda olduğu gibi, Uşak merkezinde de mahalli imkânlarla elverişli bir bina ve tesis eşya ve malzemesi ile kitapları temin olunup, binanın intifa hakkı en az on yıl müddetle Bakanlığımıza devredildiği takdirde, Bakanlığımızca bir memur ve bir hademe kadrosu gönderilmek suretiyle, kütüphane açma işinin çabuklaştırılması mümkündür.
2. Yönetmeliğinde de belirtildiği veçhile çocuk kütüphaneleri, bütün ihtiyaçları mahallen sağlanması gereken müesseselerdir. Bu kütüphaneler için Bakanlığımızca bina satın almak veya inşa etmek, mevcut mevzuata göre imkânsız bir keyfiyettir. Bu sebeple, Uşak Çocuk Kütüphanelerinden herhangi biri için, mektubunuzda zikredilen yerin satın alınmasına imkân görülmemektedir³⁴⁰.

Sadık Karahan'ın bu konudaki üzüntüsünü 06.06.1961 tarihli dönemin Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç'a yazdığı şu mektupta görmek mümkündür.

³⁴⁰ Sadık Karahan Özel Arşivi.

“Sevgili ve Kıymetli evladımız;

1. Lise binasının ikmal inşaatı için, gönderildiği bildirilen tahsisat haberini bugün aldım, çok teşekkür ederim. Memleketi ve beni ihya ettiniz sağ olunuz.
2. Kütüphane için, mezkûr müdürlükten alınan yazı suretinin, bir aynını sunuyorum. Vaktiyle Kütahya Maarif Müdürlüğü’ne, Uşak ihtiyaçlarını yazdığım zaman, aynı şekilde cevap aldım. Verilen cevaptan müteessirim. Ne garip tecelli ki; gelen yazının telyiz ve tesvidi “Suphi Bülbül” ismindeki Uşak’lı bir çocuk tarafından yapılmış, Asıl buna üzüldüm.

Bu işin bir defa daha yoklanmasını rica ederim.

Muhterem Ahmet Bey,

İskoçya’da bir gezi seyahatine çıkan, İngiltere kralı bir lokanta önünde istirahat ederken yumurta canı ister. Garsondan yumurta isteyen kral, yumurtasını yedikten sonra da parasını sorar. Garson şu kadar altın der. Kral yumurta burada bu kadar pahalı mıdır, diye sorar. Garson kemali edep ve terbiye ile hayır efendim, yumurta pahalı değil, ama kral nadir geldiği için, istifade ediyoruz der. Kusura bakmayın, biz de Tahtakılıç’tan istifade ederiz³⁴¹.”

Nihayet 1 Ekim 1962’de, bir sene gibi uzun zamandan beri tesisi için çalışmakta olan Uşak Öğretmen Okulu’nun bütün hazırlıkları bitmiş ve okul açılmıştır³⁴².

Sadık Karahan ise kalp ve karaciğer rahatsızlıkları iyice arttığından dolayı yatağından kalkamamış ve çok istediği Uşak Öğretmen Okulu’nun açılış merasimine gidememiştir³⁴³.

Sabittin Vural, Sadık Karahan’ın Uşak Öğretmen Okulu’nun açılışı karşısındaki sevincini şöyle ifade etmektedir:

³⁴¹ Sadık Karahan Özel Arşivi.

³⁴² Gürel, 2 Ekim 1962.

³⁴³ Nilifer AKKAYA, 28.04.2007 tarihli görüşme.

“Öğretmen Okulu’nun açıldığı gün hocamın evine ziyarete gitmişim. Hocam oldukça hastaydı. Beni görünce yatağından doğruldu:

“-Sabittin, nihayet açıldı. Uşak’ımıza hayırlı olsun” dedi. Benim öğretmen okulunda ilkyardım derslerine gireceğimi duyunca da çok sevindi ve beni tebrik etti³⁴⁴” demektedir.

O günden sonra rahatsızlığı daha da artan Sadık Karahan 9 Ekim 1962 Salı günü vefat etmiştir³⁴⁵.

Öğretmen Okulu’nun büyük bir merasimle açıldığını ilan eden Gürel gazetesi, bu haberden sekiz gün sonra Sadık Karahan’ın ölüm haberini şu şekilde duyurmuştur:

“Uzun seneler Uşak maarif hayatında çalışmış, meslektaşlarına rehberlik etmiş kıymetli ağabeyimiz Sadık Karahan dün sabah vefat etmiştir.

Meslek hayatına Uşak Murad-ı Evvel Numune Mektebi’nde öğretmen olarak başlayan Karahan, 1927 senesinde Nur (Cumhuriyet) İlkokulu’nun ilk başöğretmeni olmuş, 1928 de Afyon Bolvadin Kazası ilköğretim müfettişliğine tayin edilmiştir.

1931 senesinde naklen Uşak ilköğretim müfettişliğine gelen Sadık Karahan bu tarihten itibaren meslek hayatının hemen tamamını Uşak’ta ilköğretim müfettişi, başöğretmen ve maarif memuru olarak geçirmiştir. Bütün çalışmalarında memleketine kültür tesisleri kazandırmaya çalışarak, arkadaşlarına iyi bir rehber olmayı kendine şiar edinmişti.

Karahan 1954 yılının sonralarına doğru ilköğretim müfettişliğinden emekliye ayrılmıştı. Memleketin milli eğitim hayatına kırk üç senesini çalışarak veren hocamız muzdarip olduğu karaciğer ve kalp kifayetsizliği hastalıklarından kurtulamayıp 63 yaşında 9 Ekim 1962 Salı günü Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur.

³⁴⁴ Sabittin VURAL, 11.09.2007 tarihli görüşme.

³⁴⁵ Nilifer AKKAYA, 28.04.2007 tarihli görüşme.

Kendisine Tanrıdan rahmet diler, yakın akrabalarına, dostlarına ve milli eğitim topluluğuna baş sağlığı dileriz³⁴⁶.”

Gazetenin 10 Ekim 1962 tarihli aynı sayısında Müellif Ali Nihad İter tarafından merhum Sadık Karahan’a bir şiir de ithaf edilmiştir:

“Bir Fazilet Güneşi Sadık Hoca’ya;
 Bizler hep sizden aldık: BİZ ve SİZ ilhamını;
 Mevlâm Rahmet eylesin! ARŞU bulan canını
 Aşk ile bağlanmıştın, inandığın davaya;
 Kavuştun SADIK Hoca! Bu gün ULU mevlâya...
 Aldırma diyemezdik, davamızda aldırдың;
 Ben, sen kelimesini: Öz Türkçeden kaldırdık.
 Bâki kalan kubbe’de ebedi kaldı sesin;
 Deyin ki ey müminler! ALLAH Rahmet eylesin...
 Evet! Fani bir kul’dun, sanma toprağa yattın:
 Kalplerimizde yerin, ALLAH sevgisi tattın
 İdeal bir İNSAN’dın, İnandığın davada;
 Bu toprak’da değilsin! Nâşın CENNETALADA...
 Mütevazı bir kuldun, HAKK’ın yolunu tuttun;
 Her’an şadolsun ruhun, ALLAH sevgisi tattın.
 Biz’e ışıklar tuttun, en önemli DAVADA;
 Naş’ın müsterih olsun, RUH’un ARŞUALADA.
 ALLAH kulu olarak, RESUL’a inananlar;
 RAB aşkıyla açarak, elleri YASİN deyin;
 Biz kavmiyiz diyerek, ol kavli’ne uyanlar.
 Bir FATİHA okuyup, şevk ile âmin deyin...³⁴⁷”

Sadık Karahan dönemin Uşak valisi İhsan Tekin’in de bulunduğu çok kalabalık bir cenaze merasimiyle 9 Ekim 1962 Salı günü Uşak Yeni Bozkırlı Mezarlığı’na

³⁴⁶ Gürel, 10 Ekim 1962.

³⁴⁷ Gürel, 10 Ekim 1962.

defnedilmiştir. Yeni Bozkırlı Mezarlığı'nın kaldırılmasıyla birlikte, 1989 yılında Uşak Yeni Mezarlığına nakledilmiş olup, halen orada yatmaktadır³⁴⁸.

³⁴⁸ Orhan KARAHAN, 07.08.2007 tarihli görüşme.

SONUÇ

Uşak Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alan bir ilimizdir. Coğrafi konum itibariyle tarihi yollar üzerinde bulunan Uşak'ın, İzmir ve Batı Anadolu limanlarına yakınlığı da ticari önemini arttırmaktadır. Ayrıca Uşak gerek Cumhuriyet öncesi ve gerekse de Cumhuriyet sonrası ilk sanayi kuruluşlarının oluşturulduğu bir yerleşim merkezidir. Uşak bu özelliğinden dolayı özellikle XX. yüzyıl başlarına kadar farklı etnik, dinsel kökene mensup ve farklı kültürden insanları bünyesinde barındırmıştır. Kütahya Vilâyeti'ne bağlı bir kaza olan Uşak, 15 Temmuz 1953'te il durumuna getirilmiştir. Banaz, Karahallı, Sivasslı ve Ulubey nahiyeleri ise ilçe olmuştur. 1953 yılında Eşme İlçesi de Manisa'dan ayrılıp Uşak'a bağlanmıştır.

Uşak Kazası'nda eğitim ise klasik Osmanlı eğitim sisteminde olduğu gibi mektep ve medreselerde yürütülmüştür. İlköğretimin ilk basamağını teşkil eden sıbyan mektepleri, tüm yurt genelinde olduğu gibi Uşak'ta da genellikle her mahalle ve köyde bulunmaktadır. Osmanlı klasik eğitim sisteminin yüksek öğretim basamağını oluşturan medreselerin de Uşak'ta oldukça yaygın olduğu gözlenmektedir. M 1899-1904 yılları arasında Uşak Kazası dâhilinde 40 adet medrese bulunmaktadır. Çok sayıda mektep ve medresenin bulunması Uşak Kazası'nın kültürel yönden gelişmişliğinin göstergesidir. Uşak Kazası'nda bulunan medreselerin pek çoğu ilmiye sınıfından kişiler tarafından yaptırılmış olup, bu kişiler genellikle medresenin müderrisliğini de yapmışlardır. Bu eğitim kurumlarının yanı sıra Uşak'ta Ermeni ve Rum mektepleriyle birlikte, Fransızlara ait Latin Kilise Mektebi'de aynı dönemde kazada bulunan mekteplerdir.

Yenileşme sürecinde temel eğitim üzerine kurulan okullardan biri olan rüştiye mektebi, Uşak'ta 1869 Maarif-i Umûmiye Nizâmnamesi'nden sonra açılmıştır. Uşak Rüştiye Mektebi, 1914 yılında Uşak İdadisi'ne dönüştürülmüştür. Uşak'ta gerçek anlamda ilk lise ise Cumhuriyet'ten sonra özel olarak 1 Ekim 1939 tarihinde Uşak Hususi Ülkü Lisesi adıyla açılmıştır.

Sadık Karahan, 1899 Uşak doğumludur. Uşak eğitim tarihine öğretmenlik, maarif memurluğu ve müfettişlik vazifeleri ile otuz yedi yıl hizmet etmiş bir eğitimcidir.

Uşak Rüştüye Mektebi H 1330 (M 1911-1912) mezunlarından olan Sadık Karahan, H 1334 (M 1915-1916) yılında İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nden yeni eğitim görüşlerini yayan ve uygulayan bir öğretmen olarak mezun olmuştur.

Sadık Karahan'ın ilk görevi Uşak Yarı Resmi Rehberi Fuyuzat Mektebi muallimliğidir. Özel bir Türk Okulu olduğu bilgisine ulaştığımız mektebin, hangi tarihte açıldığı ve kapandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Sadık Karahan'ın bu okulda görev yaptığı 21.02.1917-20.06.1919 tarihleri arasında eğitim faaliyetlerini sürdürdüğü açıktır.

1920'de TBMM'nin açılmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Yeni hükümetle birlikte yeni bir maarif örgütü de oluşturulmaya başlanmıştır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın bütün şiddeti ile sürdüğü bir dönemde bile 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi eğitime verilen önemin en büyük göstergesidir.

Türkiye'de ulus devleti kurma sürecinde de eğitime çok büyük önem verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendi ilkeleri doğrultusunda bir eğitim politikası oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin dine dayalı ve çoklu eğitim sisteminden laik, bilimsel, ulusal ve çağdaş eğitim sistemine geçiş, Cumhuriyet Dönemi eğitim politikasının temel prensibi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikasının temel hedefleri ise, eğitimden toplumun her kesiminin yararlanması, toplumun ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine uygun olması, ulusal değerler yönünde geliştirilmesi, tarihi ve kültürel değerleri yansıtması, bireylerin toplumsal ve ekonomik yaşama aktif bir şekilde katılımının sağlanması olmuştur. Nitekim 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Böylece sıbyan mektebi ve medreseler kapatılmış, eğitimde var olan ikiliğe son verilerek, laik eğitim sisteminin temelleri atılmıştır. Ayrıca yabancı ve azınlık okulları da devlet denetimine alınmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bütün yurttaki olduğu gibi Uşak'ta da büyük gelişmeler yaşanmıştır. 1923 yılı Uşak Kazası merkezinde 2 erkek ve 1 kız olmak üzere 3 ilk mektep bulunmaktadır. Uşak merkeze bağlı köylerde 5, Ulubey Nahiyesi'nde 6, Karahallı Nahiyesi'nde 8, Sivaslı Nahiyesi'nde 4 ilk mektep mevcuttur. Toplam 26 adet

mektebe, 1467 öğrenci devam etmektedir. Uşak Kazası'na 1924 yılında Şefkat Yurdu Mektebi açılmıştır. 1914'te açılan Uşak İdadisi ise 1924 yılında Uşak Orta Mektebi adını almıştır.

Cumhuriyetin ulusal dile ve ulusal dille eğitime giden en önemli ise adımı ise 1928'de Yeni Türk Alfabesi'nin kabul edilerek, 1929 yılında Millet Mektepleri'nin açılmasıdır. Millet Mektepleri ile kısa sürede çok sayıda insana okuma yazma öğretilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak Uşak Kazası'nda, Cumhuriyet Halk Fıkrası, Türk Ocağı, Muallimler Birliği, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve diğer cemiyetlerin ortaklaşa çalışmasıyla on beş yerde Millet Mektebi açılmıştır. 1931 yılında bu mekteplerden 583 kadın, 1.449 erkek olmak üzere 2.032 kişi Millet Mektepleri Şahadetnamesi adıyla diploma almıştır.

Sadık Karahan ise Yeni Türk Harfleri'nin kabul edildiği günlerde Afyon İkinci Mıntika İlk Tedrisat Müfettişliği vazifesinde bulunmaktadır. Bu dönemde Afyon Bolvadin Kazası Millet Mektepleri'nin sıkı takipçisi olan Sadık Karahan, bu milli gayede üzerine düşen görevi yapmıştır.

1931-1932 ders senesinde ise Uşak Kazası dâhilinde 40 ilk mektep bulunmaktadır. Bu mekteplerden 5'i Uşak kaza merkezinde, 5'i Uşak merkeze bağlı köylerde, 7'si Ulubey Nahiyesi'nde, 9'u Karahallı Nahiyesi'nde, 7'si Sivasslı Nahiyesi'nde ve 7'si de Banaz Nahiyesi'nde bulunmaktadır. 1931-1932 ders senesinde Uşak Kazası dâhilinde mevcut olan bu 40 mektepte, 74 öğretmen görev yapmaktadır.

Bu dönemde Uşak Kazası, nahiye ve köylerinde ilköğretim faaliyetlerinde çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bunları bina yetersizliği, öğretmen yetersizliği ve bütçe yetersizliği olarak sıralayabiliriz. En önemli sorunun başında ise bina sıkıntısı gelmektedir. Nitekim gerek kaza merkezinde gerekse nahiye ve köylerde bulunan mektep binalarının pek çoğu eğitim ve öğretime elverişli olmayan, evden bozma yapılarıdır. Üstelik Uşak kaza merkezinde okul sayısı yeterli olmayıp, tedbir olarak öğrenciler sınıflara sıkıştırılmış ve her sınıfa 60'tan az öğrenci alınmamıştır. Mevcut mektep binaları, mektep eşyası ve ders araçları bakımından da oldukça fakirdir. Uşak

Kazası'nda ki öğretmen ihtiyacı ise öncelikle öğretmen okulu mezunlarından karşılanmıştır. Ancak öğretmen okulu mezunları ihtiyaca yeterli olamamıştır. Öğretmen ihtiyacı 1927–1950 yılları arasında köy öğretmen kursu, seyyar muallimlikler, eğitim kursu, köy enstitülerinin açılmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır.

Sadık Karahan'ın Kütahya İkinci Mıntıka İlk Tedrisat Müfettişliği görevini yürüttüğü 1931-1934 yılları arasında Uşak'ta ilköğretimin yaygınlaştırılması ve köylülerin bilinçlendirilmesi konusunda çok büyük hizmetleri olmuştur. Pek çok köy, Sadık Karahan'ın çabalarıyla yeni okul binasına kavuşmuş, eğitimden mahrum kalmamıştır. Ayrıca kurulan yeni mektep binalarının, köylerin en güzel yerlerine yaptırılması Uşak halkının eğitime verdiği önemi göstermektedir.

1948-1949 ders senesine gelindiğinde ise, Uşak Kazası dâhilindeki okul sayısı 86'ya yükselmiştir. Bunlardan 8 tanesi Uşak kaza merkezinde, 78 tanesi de merkeze bağlı nahiye ve köylerde. Ayrıca köy okullarının 58'i öğretmenli, 10 tanesi bağımsız eğitimli, diğer 10 tanesi de hem öğretmenli hem de eğitimli okullardır. Bu okullarda 178 öğretmen ve 20 eğitim olmak üzere toplam 198 kişi görev yapmaktadır. Görüldüğü üzere 1923 yılından 1949'a gelindiğinde Uşak'taki ilkokul sayısında yaklaşık %331 artış söz konusudur. Diğer taraftan 1930-1931 ders senesi ile 1948-1949 ders senesi arasında Uşak Kazası'ndaki ilkokul sayısında %215, öğretmen sayısında ise yaklaşık %268 artış gözlenmektedir. Dolayısıyla eğitim temeli olan ilköğretimin yaygınlaşması Uşak'ta Cumhuriyet'le birlikte gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde Uşak'ta eğitim alanında çok önemli işler gerçekleştirilmiştir.

Sadık Karahan 3 Kasım 1954 günü emekliye sevk edilmiştir. Emekliliğinin ardından ise siyasi hayatı başlamıştır. Ancak siyasi hayatında da eğitimci kişiliğinden asla taviz vermemiş, ölünceye kadar Uşak eğitimi için çalışmıştır. Nitekim Uşak'a ilk Öğretmen Okulu ve İl Halk Kütüphanesi'nin açılmasında çok büyük katkıları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

ESERLER

AHMAD Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Nil Yayınları, İstanbul, 1994.

AHMAD Feroz, Bedia Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976.

AKYÜZ Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2006)*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006.

ALPER Edhem Ruhi, *Uşak Şefkat Yurdu Çiçekleri*, Transkripsiyon-Sadeleştirme-Tahlil: Adnan ŞİŞMAN, Uşak Valiliği Yayınları, Batıkol Matbaası, Uşak, 2003.

AYDIN Mustafa, *Çağdaş Eğitim Denetimi*, İM Araştırma Yayın Danışmanlık A.Ş., Ankara, 1986.

AYTEKİN Halil, *İttihad ve Terakki Dönemi Eğitim Yönetimi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1991.

BABAN Cihad, *Politika Galerisi, Büstler, Portreler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

BALTACI Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976.

BAŞARAN İbrahim Ethem, *Türkiye’de Eğitim Sistemi*, Yargı Matbaası, Ankara, 1996.

BAŞAR Hüseyin, *Eğitim Denetçisi, Rollerini-Yeterlikleri- Seçilmesi-Yetiştirilmesi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1993.

BAŞGÖZ İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

BOZDAĞ İsmail, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975.

BURÇAK Rıfıkı Salim, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, Olgaç Matbaası, b.y.y., 1979.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004.

ERGİN Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C.I-II, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.

EROĞUL Cem, *Demokrat Parti ve İdeolojisi*, Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.

Halil Kadri, *Kütahya'da Cumhuriyet'in On Yılı*, Kütahya Vilayet Matbaası, Kütahya, 1933.

KODAMAN Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, TTK Yayınları, Ankara, 1991.

ORAL Cavid, *Demokrasi ve Sosyal Partiler*, Kemal Matbaası, Adana, 1975.

ÖZNUR Hakkı, *Ülkücü Hareket*, C.I, Alternatif Yayınları, Ankara, 1999.

ÖZTÜRK Adil Adnan, *Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli*, Aydın Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Cumhuriyet'in 75. Yılı Kültür Eserler Dizisi: 2, Aydın, 1999.

PURUTÇUOĞLU Bilge, *Uşak Şehir Etüdü*, Saraçoğlu Matbaası, Uşak, 1970.

SAGLAMER Emin, *Eğitimde Teftiş ve Teknikleri*, 2. baskı, Gül Yayınevi, Ankara, 1985.

SENCER Muzaffer, *Türkiye'de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971.

SOLAK Erdoğan, *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Köylerine Hizmet Götürme Birliği Yayınları No: 1, Uşak, 2001.

SU Kamil, *Türk Eğitiminde Teftişin Yeri ve Önemi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.

TEKELİ İlhan, İLKİN Selim, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK Yayınları, Ankara, 1993.

TEZİÇ Erdoğan, *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.

TÖKİN Firuzan Hüsrev, *Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)*, Ekin Matbaası, İstanbul, 1965.

TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952.

TUTSAK Sadiye, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*, Uşak Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi No:2, İzmir, 1998.

_____, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

TÜMER Haşim, *Uşak Tarihi*, Gün Matbaası, İstanbul, 1971.

Uşak Halkevi Bir Yıllık Çalışmaları, Resimli Ay Basımevi, İstanbul, 1937.

Uşak Halkevi İki Yıllık Çalışmaları, Resimli Ay Basımevi, İstanbul, 1936.

Uşak İl Yıllığı, 1967, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1968.

Uşak 1973 İl Yıllığı, b.y.y., b.t.y.

Uşak Kültürel Değerler ve Yapı Envanteri 2007, T.C. Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İzmir, 2007.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, 3. baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2002.

YEŞİL Mustafa, *Kütahya İli İlçelerinin Tarihsel Durumları Hakkında Kısa Notlar*, Kütahya Vilâyet Matbaası, Kütahya, 1938.

MAKALELER

ÇAVDAR Tefik, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.VIII, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.2060-2075.

"Genç Cumhuriyet Onların Omuzlarında Yükseldi", *Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu Dergisi*, S.6, Nisan 2004, s.11.

ERKEK Mehmet Salih, "Uşak'ta Osmanlıdan Cumhuriyet'e Miras Kalan Bir Eğitim Kurumu: Gül Mektebi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.7, Mart 2006, s.127-147.

ÖNTUĞ M. Murat, "Hurufat Defterlerine Göre Uşak'taki Eğitim Müesseseleri / (1702-1824)", *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.3, Sonbahar 1999, s.149-167.

_____, "Osmanlı Dönemi Uşak Medreseleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.133, İstanbul, 2001. s.53-68.

_____, “Uşak’ta Boduroğlu Vakıfları ve Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. 28, Ankara, 2004, s.79-85.

ÖNTUĞ M.Murat, SOLAK Erdoğan, “Uşak’ta Eğitim”, *İlkler Şehri Uşak*, Batıkol Matbaacılık, Uşak, 2005, s.59-91.

SOLAK Erdoğan, “Osmanlı Dönemi’nde ve Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Uşak’ta Eğitim”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.623-631.

ŞİŞMAN Adnan, “Şefkat Yurdu Çiçekleri’ne Göre Uşak”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.655-660.

ŞİŞMAN Ayşin, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Uşak’ta Açılan Bir Okul: Şefkat Yurdu”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.661-669.

ŞİŞMAN Adnan, ERGÜN Mustafa, TUTSAK Sadiye, BOLAT İrfan, “Eğitim”, *Cumhuriyetin Yetmişbeşinci Yılında Uşak*, Uşak Valiliği Yayınları, b.y.y., b.t.y., s.49-63.

ŞİŞMAN Adnan, TUTSAK Sadiye, ÇAKMAK Biray, “XX. Yüzyıl Başlarında Uşak’taki Fransız Müesseseleri”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.IV, S.1, Haziran 2002, s.103-116.

TUTSAK Sadiye, “Osmanlı Devleti’nin Son Devirlerinde Uşak Kazası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.16, İzmir, 2001, s.175-192.

_____, “Uşak Kazasında Mülkî Taksimatın Gelişimi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.9, İzmir, 1994, s.309-325.

_____, “Uşak’ta Rumlara Ait Bir Kilise Ve Mektebin Yeniden İnşasına Dair”, *Tarihin İçinden*, IQ Kùltür Sanat Yayıncılık, 1. baskı, İstanbul, 2006, s.598-606.

_____, “Uşak’ta Ticaret Ve Sanayi”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Bildiriler 25-27 Ekim 2001*, C.II, Uşaklılar Eğitim ve Kùltür Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s.771-786.

“Uşak”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.X, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1982, s.7459-7530.

ŞAHISLAR

ACAR Hüseyin’le “Sadık Karahan ve Eğitim” konulu görüşme Uşak, 10.02.2007.

AKIN Galip Ağâh’la “Sadık Karahan ve Eğitim” konulu görüşme Uşak, 27.10.2007.

AKKAYA Mehmet Ali’yle “Sadık Karahan’ın Hayatı” konulu görüşme Uşak, 28.04.2007, 09.02.2008.

AKKAYA Nùlifer’le “Sadık Karahan’ın Hayatı” konulu görüşme Uşak, 28.04.2007.

AY Rafiye’yle “Sadık Karahan’ın Kişiliği” konulu görüşme Uşak, 24.02.2007.

AYTAŞ Müzeyyen’le “Sadık Karahan’ın Kişiliği” konulu görüşme Uşak, 11.08.2007.

ÇALIŞKAN Süleyman’la “Sadık Karahan ve Eğitim” konulu görüşme Uşak, 10.08.2007.

ÇELTİK Halil Hulûsi’yle “Sadık Karahan’ın Kişiliği” konulu görüşme Uşak, 10.08.2007.

ERGÖNENÇ Alaettin'le "Sadık Karahan'ın Siyasi Faaliyetleri" konulu görüşme Uşak, 26.01.2008.

GÖKER Cemile'yle "Sadık Karahan'ın Hayatı" konulu görüşme Uşak, 03.02.2007, 07.04.2007,03.08.2007.

KARAHAN Orhan'la "Sadık Karahan'ın Hayatı" konulu görüşme Uşak, 14.04.2007, 07.08.2007.

ÖZTÜRK Ahmet'le "Sadık Karahan ve Eğitim" konulu görüşme Uşak, 19.07.2007.

VURAL Sabittin'le "Sadık Karahan'ın Siyasi Faaliyetleri" konulu görüşme Uşak, 11.09.2007.

TEZLER

HAYTAOĞLU Ercan, Millet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1994.

KÖLEMEN YÜCE Serap, 19.Yüzyılın Sonu ve 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya Sancağı'nda Eğitim, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007.

ARŞİVLER

Sadık Karahan Özel Arşivi.

Uşak Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi.

Uşak Merkez Nüfus Müdürlüğü Arşivi.

RAPORLAR

Kütahya Vilâyeti: Uşak Kazası 1931-1932 Ders Senesi Lâyiha Raporu.

Uşak Cumhuriyetçi Millet Partisi Vilayet Tamimi, Tamim No: 1, 08.01.1957.

GAZETELER

Demokrat Uşak, 02 Ekim, 10 Ekim 1962.

Dumlupınar, 04 Kasım 1954.

Gürel, 15 Ekim 1953.

Milletçi Uşak, 17 Şubat 1959, 03 Aralık 1959.

İNTERNET KAYNAKLARI

“T.C. Emekli Sandığı Kanunu”, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>.

EKLER

EK 1: MİLLET MEKTEBİ ŞAHADETNAMESİ

C: 1 N^o Umumi 40
Hususi 40

B KURS

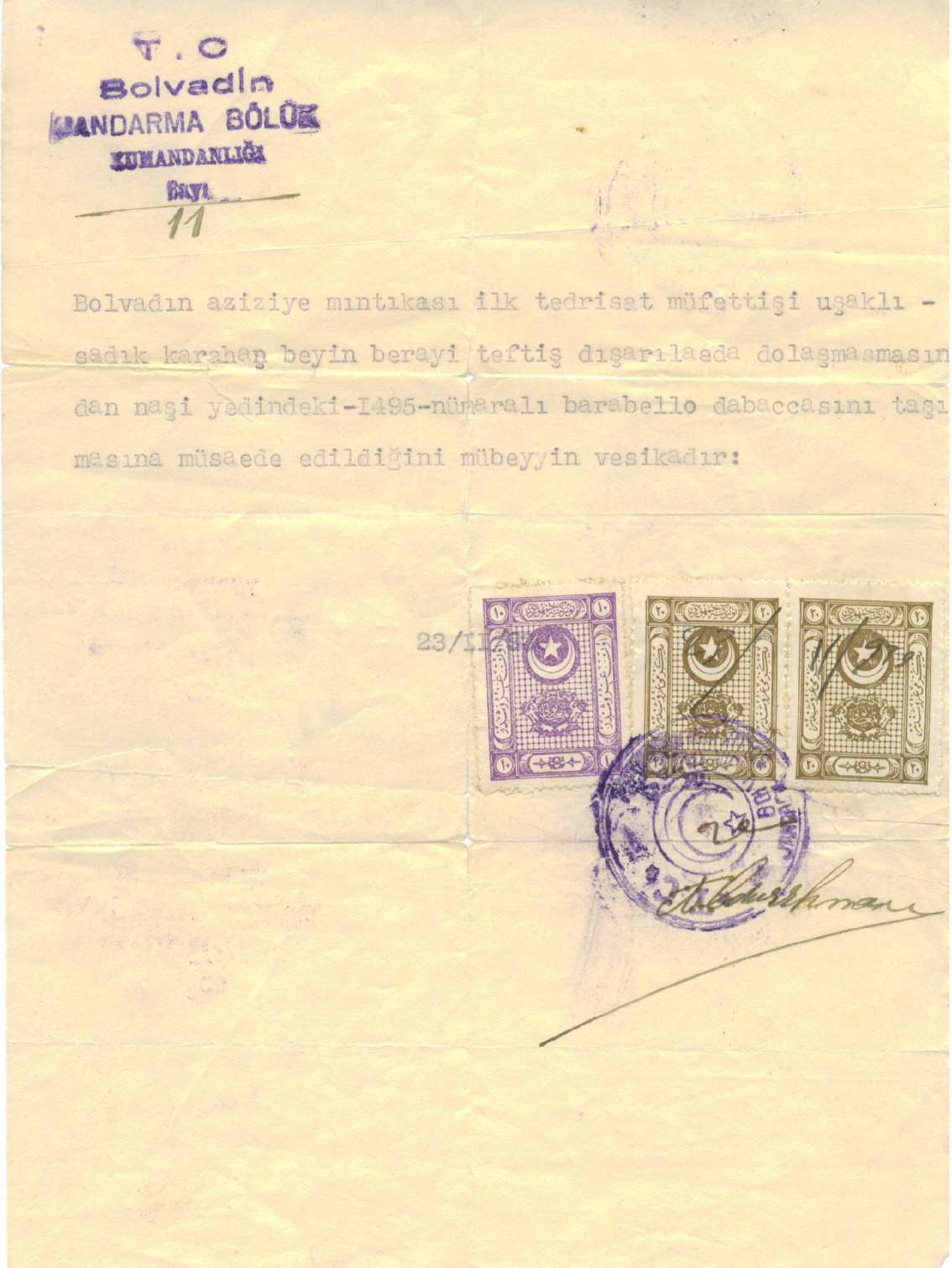
Millet Mektebi
Şahadetnamesi

MAARİF MINTAKASI *Konya*
VİLAYETİ: *ctfyon*
KAZA: *Bolvadin* NAHİYE: _____
ŞEHİR: _____ KASABA: _____
KÖY: _____ SEMT: _____
MAHALLE: *İmaret*
İkçeşme mektebi DERŞHANESİ
Bolvadin sabik baytarı ctili tevfik bey
309 doğumlu *1-1-929* dan
28-2-929 kadar derslere devam etmiş ve
yapılan imtihan neticesinde yeni harflerle Türkçe
okuma ve yazmayı eyice öğrendiği anlaşılmış
olduğundan kendisine bu şahadetname verilmiştir.

Minallim
Vesit

1929
İdare heyeti reisi
namına katilim namını
İ. Horyolar

EK 2: SADIK KARAHAN'IN SİLAH TAŞIMA RUHSATI

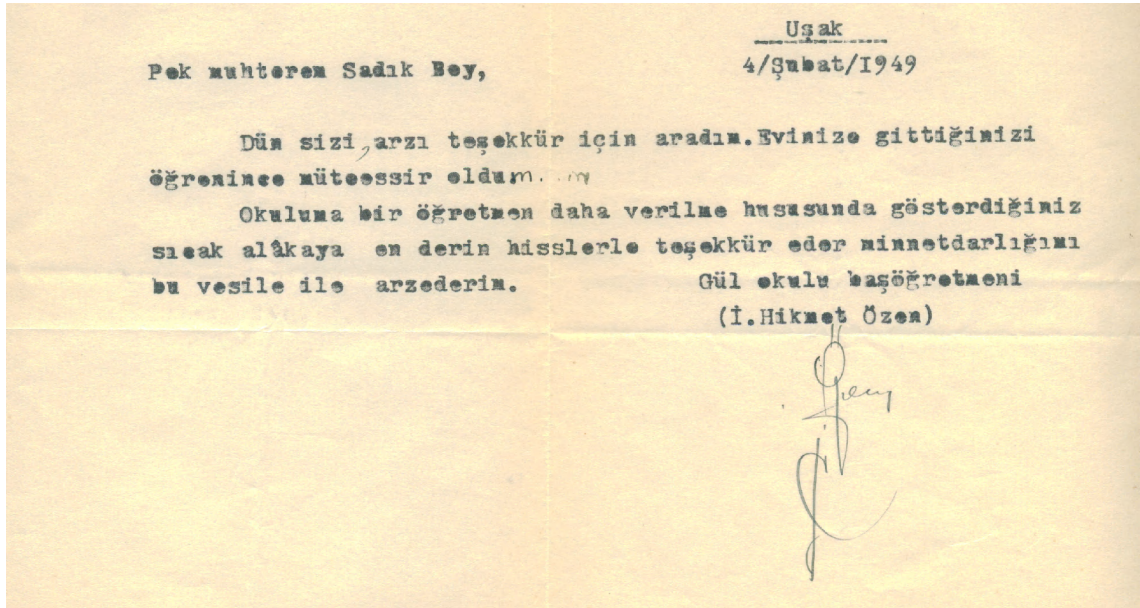
TÜRK OCAKLARI MERKEZ HEYETİ
OCAKLARA MAHSUS SİCİL KÂĞIDI

Adı ve Sani:	Babasının Adı:	Doğduğu Yer:	Doğduğu Yılı:	İlk Girdiği Ocağın		Şimdi Bulunduğu Ocağın	
				Kayıt Numerosu	Kayıt Tarihi	Kayıt Numerosu	Kayıt Tarihi
Haydar Oğlu Sadık Karahan Bey	Ali Efendi	Uşak	(1)315				
Hangi mekteplerde ne dereceye kadar tahsil ettiğiniz?		İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nden mezundur.					
Şimdiye kadar ne gibi resmi ve hususi vazife ifâ ettiğiniz?		İlk mektep muallimliği yapmaktayım.					
Bugün hangi işle meşgul bulunuyorsunuz?		Uşak Nur Mektebi Başmuallimi bulunuyorum.					
Evli ve yahut bekâr mısınız?		Evliyim.					
Bakmağa mecbur olduğunuz kaç nüfus aileniz vardır?		Sekiz nüfustur.					
Şimdiye kadar hangi siyasi ve hayır cemiyetlerine intisab ettiniz?		Siyasi cemiyetlerden yalnız Halk Fırkası'na mensubum. Hâyır cemiyetlerinden Türk Ocağı, Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal, Tayyare cemiyetlerinde bulunmaktayım.					
Elyevm hangi cemiyetlerde aza bulunuyorsunuz?		Elyevm bâlâdâ zikretmiş olduğum cemiyetlerde bulunmaktayım.					
Mensup olduğunuz cemiyetlerde ne gibi vazifeler der-uhde ettiniz?		Mensup olduğum cemiyetlerde zaman zaman idare heyetinde bulundum. Elan ocak, Hilal-i Ahmer, Himaye-i Etfal cemiyetlerinde idare heyetinde bulunmaktayım. Cemiyetlerin maddi manevi her bir hususatına iştirak ettim.					
Ocağa ilk defa nerede ne suretle intisab ettiniz?		Uşak'ta ilk küşad dolayısıyla intisab ettim. Tarihi 2 Haziran Sene (1)336'dır.					
Şimdi bulunduğunuz ocağa ne suretle geldiniz?		Elan ilk kayıt olduğum Uşak Türk Ocağı'ndayım.					
Şimdiye kadar ocaklarda ne gibi vazifeler der-uhde ettiniz?		Müteaddid defa ocağın idare heyetine geldim. Şimdi de idare heyetinde bulunmaktayım. Ocağın maddi manevi her bir hususatına iştirak ettim ve etmekteyim.					

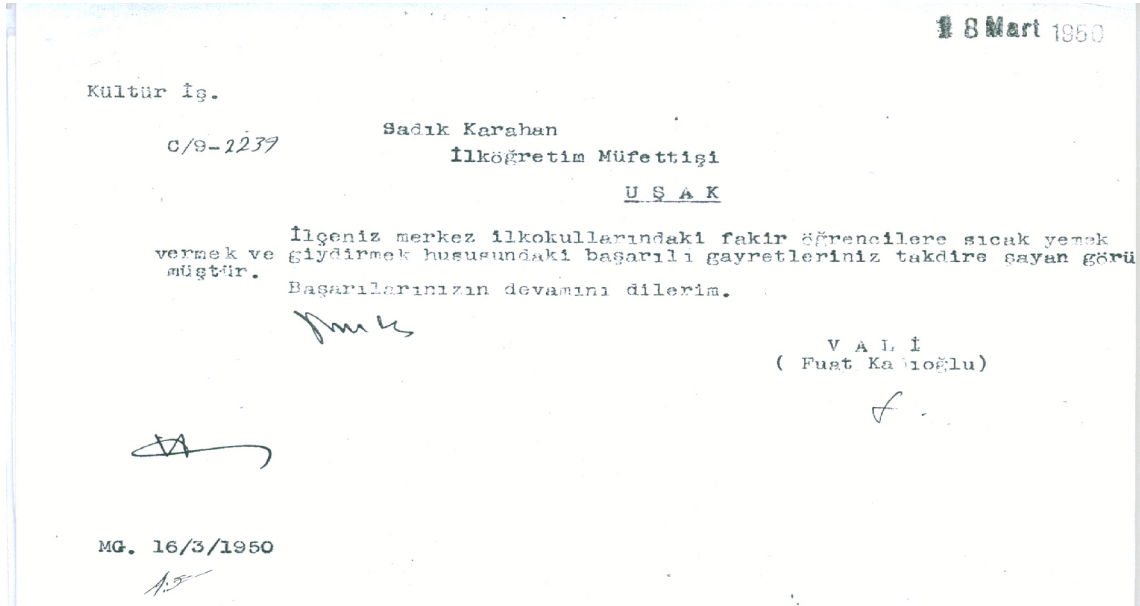
FOTOĞRAF

Ocak hakkında ne düşünüyorsunuz?	Bendeniz ocak hakkında tamamıyla merkeziyetçilik fikrindeyim. Esbab ise eğer ocağımız ve ocaklı kardeşlerimiz müfid bir vaziyette bulunmaktadırlar. Çünkü maddi yoksulluk bunları müfid bir vazifeye geçirmektedir. Hiç olmazsa diğer ocakların varidatıyla bunlarda kendilerine direktif vermiş olurlar. Ve hakiki bir yolda yürümüş olurlar. Bir fırkaya mensup olmaması taraftarıyım. Yasanın göstermiş olduğu umdelerle hem fikirim. Bundan başka bir dileğim yoktur.	
Ocağa verdiğiniz aidat miktarı nedir?	Yasanın göstermiş olduğu "400" kuruştur.	
Esas-ı kanunumuz olan yasa ahkâmını kabul ederek dâhil olduğunuz ocağın maksat ve gayelerine vusul için şahsınıza terettüb edecek vazifeyi ifâda tereddüd etmeyeceğiniz tabii olmakla beraber bu hususu teyid etmek lütfünde bulunur musunuz?	Yasa ahkâmına tamamıyla sadık gayenin husulü için, şahsıma terettüb iden ve edecek bil-cümle vezaifi ifâya her an amade olduğuma söz verdiğimi hürmetle arz eylerim.	
Son taksiti ne zaman vermiştir?		Hakikate muvafık olduğu tasdik olunur. Ocağın Mührü ve Reisin İmzası
Melfukat		
<p>Reca: 1- Ocaklılar bu cetveli kendi el yazılarıyla doldurarak idare heyetlerine verecekler, idare heyetleri de yazılan şeylerin hakikate muvafık olduğunu -künye defterlerindeki kayda nazaran- tasdik ederek merkeze göndereceklerdir.</p> <p>2- Ocaklılar bu cetvelin fotoğraf mahalline küçük kıtada fotoğraflarını ilsak edecekler ve fotoğraf ocak mührüyle mühürlenecektir. Ayrıca faizaya (hüviyet varakası) ve merkezdeki kütük defterine yapıştırılmak üzere aynı fotoğraftan iki kıtada cetvel ile birlikte merkeze gönderilecektir.</p> <p>3- Bu cetvelin evvela bir müsveddesi yapıldıktan sonra gayet temiz olarak doldurulmasını ocaklı kardeşlerimizden bilhassa reca ederiz.</p>		

EK 4: GÜL OKULU BAŞÖĞRETMENİ İ.HİKMET ÖZEN'İN SADIK KARAHAN'A TEŞEKKÜRÜ

EK 5: SADIK KARAHAN'A VALİ FUAT KADIOĞLU TARAFINDAN VERİLEN TAKDİR BELGESİ

**EK 6: SADIK KARAHAN HAKKINDA SIMAV KAYMAKAMI AVNİ
YASAL TARAFINDAN KÜTAHYA İLİ VALİLİĞİ'NE GÖNDERİLEN
DİLEKÇE**

T.C.
KÜTAHYA İLİ
SIMAV İLÇESİ.
Yazı İşleri Kalem
Sayı:

8-5-950

96

Gizli ve Zata Mahsus
=====

Valilik Yüksek Katına

Kütahya

I-5-950 Pazartesi günü açık hava toplantı yerinde Ahmet tahta kılıçtan sonra Sadık Karahan kürsüye çıkarak Simavda uzun zaman kaldığını Simavın havasını teneffüs edip suyunu içtiğini, bütün Öğretmen arkadaşlarının haklarını korumak için Millet Partisi tarafından müstakıl olarak Aday gösterildiğini söyleyerek kürsüden indigi ve adı geçen Sadık Karahan İlçemize bir iki def, a ve en son olarak 7-5-950 Pazar günü = gelmiş isede bazı hususî temaslardan başka resmî konuşma yapmamış bulunduğunu berayı malûmat saygı ile arz ederim .

Kaymakam

Avni Yasal

662 / T.
m. e. a.

A.
12-5-110

12 -

[Handwritten signature]

EK 7: ANKARA MUHASEBE-İ HUSUSÎ MÜDÜRLÜĞÜ'NDEN EMEKLİ RAUF BEY'İN SADIK KARAHAN'A GÖNDERDİĞİ MEKTUP

Abhisar: - -

مردم و مردم صادره ترهان

نه بزرگ که منصفه به کاهنه اولدم . تقاعدت مینماید بوی کیمسجی بود بیست و شش ساله تقاعد قرار دادم
 و هفتاد و هفت بار بیست و نه قطعه آرد کف کفیم . بوردن توپ و کندی فضا رنده یازده کتبی و هجده کتبی
 بازار کون آنکه به کیمسجی . بوردن فاندنه کده کونا و کونا کده کیمسجی بزرگه کتبی بوردن
 ایست اولدم بزرگه ماط اولدم . عینت بزرگه بزرگه نورده می بود روز و ای بوردن نوزده کتبی و کتبی
 اولدم بزرگه اولدم اولدم اولدم اولدم . منصفه اولدم اولدم اولدم اولدم اولدم اولدم اولدم
 بزرگه کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 ای بوردن . بازار کون آنکه به کیمسجی . بوردن فاندنه کده کونا و کونا کده کیمسجی بزرگه کتبی بوردن
 منصفه کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 اولدم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

آردم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

آردم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

آردم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

آردم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

آردم :
 ایچ بهر چی سوری سوزان لونا انبار خانه لاره

Çok Muhterem Kardeşim Sadık Karahan Bey,

Ben de sizin gibi mûteâkidîn-i kiramdan oldum. Tekâüdlük hayatımın boş geçmemesi için siyasetle iştigale karar verdim. Ve halen Hürriyet Partisi'nde vazife olarak çalışmaktayım. Bu defa Kula ve Selendi kazalarında parti teşkilatını vücuda getirdim. Pazar günü Ankara'ya gidiyorum. Bir müddet kaldıktan sonra Kütahya ve Uşak'a geleceğim. Buralarda teşkilatımız yoktur. İlk olarak sizi hatırladım. Hürriyet Partisi'ni sizin kurmanızı çok arzu ediyorum. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'na sizden uzun uzadıya bahsettim. Ve mutabık kaldım. Müsbet idare heyeti için on bir zata ihtiyaç vardır. Bunların şahsiyet sahibi olmaları başta gelir. Yanınıza bizim damad Tevfik Yağcı'yı da al. Hülasa, siz daha iyi bilirsiniz. Partimizin istikbali çok parlaktır. Birlikte çalışalım. Atfî çok iyi netice verecektir. Bu babdaki müsbet fikr u kanaatini aşağıdaki adresime acele bildirmenizi reca eder, hürmetle gözlerinden öperim sayın kardeşim.

Fi 6 Nisan Sene (1)956.

Adresim:

İç Cebeci Sevil Sokak Tuna Apartmanı Daire:3

Ankara Muhasebe-i Hususî Müdürlüğü'nden Emekli

H.Rauf Kötürüm

İmza

**EK 8: SADIK KARAHAN'IN ANKARA MUHASEBE-İ HUSUSİ
MÜDÜRLÜĞÜ'NDEN EMEKLİ RAUF BEY'İN MEKTUBUNA VERDİĞİ CEVAP**

11 Nisan 1936

Kıymetli Kardeşim Efendim,

Mektubunuzu aldım, çok mütehasşıs oldum. Uşakte olmadığım için cevabını biraz geçiktirdim, Affınıza rica ederim.

Muhterem Rauf Bey, memleket davalarında beni hatırladığınız için candan teşekkür ederim. Ben de zatiâliniz gibi siyasi hayata başladım ve Cumhuriyetçi Millet Partisi saflarında çalışıyorum, her ikimizde muhalefet saflarında olmakla vatanî vazifelerimize devam etmekle memnûm.

Mektubunuzu denediniz Tefvik beye okudum, müsbet ve menfi bir cevap almadım, her halde size de bu hususta ayrıca yazmıştır.

Sağlık ve neş'eniizin bekâsına temenni ederken, gönlümün aşkını sunarım, siz Kardeşim efendim.

Keza Fevzilutfi Karsoğanogluna da keyfiyeti lazah edip gıyabî selam ve saygılarının kabulüne vesita olmanızı ayrıca istirham ederim.

Hürmetlerimle

Sedik Karahan
Emekli Müfettiş

EK 9: SADIK KARAHAN'IN ALAATTİN TİRİTOĞLU'NA GÖNDERDİĞİ MEKTUP

Uşak : 12/12/956

Muhterem

Alaattin Bey

Bu mektubuyla sana ikinci mektubumu yazmış oluyorum. Partinin Birinci Bşk. Yılmaz Ataksor 2. Bşk. Avukat Abdullah Karahan, Avukat Kemalettin Börekçioğlu, Avukat Mustafa Özden ve Avukat Kamil Vural Dr. İsaat Sözenlerle ayrı ayrı konuşulduğu gibi toplu haldede konuşma yapıldı hepsi gerek ferdi düşüncülerinde ve gerekse toplu konuşmalarda zatıalınız gibi politikada pişmiş tecrübe sahibi bir arkadaşın saflarına arasına girmesini büyük bir istek ve arzu ile beklemektedirler.

Aynı zamanda bu gençler sizin ahlaki karakterinizde de çok emin oldukları için sevinmektedirler. Aramızda konuştuğumuz mahrem aoktayı açmakta beis görmedim ve açtım arkadaşlar böyle bir teklif beklemeydik o , aramıza girdikten sonra kendi sevgisi ve mesaisile o yerini bulur dediler. Partimizde birinci prensip şahıslara teviz vermemek ve alıştırma mak gayesi ön planda gelmektedir. Seni beklemekteyiz sonsuz hürmet ve sevgile gözleriaden öperim.

Lütfen cevap verirseniz memnun olurum.

Sadık Karahan

**EK 10: SADIK KARAHAN'A MAARİF VEKÂLETİ KÜTÜPHANELER
MÜDÜRLÜĞÜ'NDEN GELEN MEKTUP**

T.C.
MAARİF VEKÂLETİ
KÜTÜPHANELER MÜDÜRLÜĞÜ
SAYI:420-2544

12/Mayıs/1961
Özet:Kütüphane açılması ve çocuk Kütüphane sine bina temini dileğiniz Hk.

Sayın Sadık Karahan
Emekli İlköğretim Müfettişi
U Ş A K

Sayın Bakanımıza gönderdiğiniz 10 Nisan 1961 tarihli mektubunuzun dairemizle ilgili bölümüne cevaptır.

1-Uşak Vilâyet merkezinde Genel Kütüphane açılması hususu ,Bakanlığımızca da arzulan bir keyfiyettir.Esasen bu cihet plânlama kurulunca daha önceden dikkata alınmış bulunmaktadır. Fakat,cari malî yıl bütçesinde bu maksatla ayrılmış ödenek mevcuttur ve ilrikâ yıllarda bütçenin vereceği imkânlarla göre bu işin Bakanlığımızca gerçekleştirilmesi de zamana muhtaç bulunmaktadır. Ancak diğer şehir ve kasabalarda olduğu gibi, Uşak Merkezinde mahalli imkânlarla elverişli bir bina ve tesis eşya ve malzemesi ile kitapları temin olunup, binanın intifa hakkı en az on yıl müddetle Bakanlığımıza devredildiği takdirde,Bakanlığımızca bir memur ve bir hademe kadrosu gönderilmek suretiyle,kütüphane açma işinin çabuklaştırılması mümkündür.

2- Yönetmeliğinde de belirtildiği veçhile çocuk kütüphaneleri, bütün ihtiyaçları mahallen sağlanması gereken müesseselerdir. Bu kütüphaneler için Bakanlığımızca bina satın almak veya inşa etmek,mevcut mevzuata göre imkânsız bir keyfiyettir. Bu sebeple, Uşak Çocuk Kütüphanelerinden herhangi birini için, mektubunuzda zikredilen yerin satın alınmasına imkân görülmektedir.

Bilgi edinilmesini saygılarımla rica ederim.

Kitüphaneler Genel Müdürü a.
İnza

Aslının aynıdır.
6/6/1961

EK 11: SADIK KARAHAN'IN MİLLİ EĞİTİM BAKANI AHMET TAHTAKILIÇ'A GÖNDERDİĞİ MEKTUP

6/6/1961

Sayın Bay

Ahmet Tahtakılıç

Sevgili ve Kıymetli evlâdımız ;

1-Lise binasının ikmâl inşaatı için, gönderildiği bildirilen tahsisat haberini, bugün aldım, Çok teşekkür ederim. Memleketi ve beni ihya ettiniz. Sağ olunuz.

2-Kütüphane için, mezkûr Müdürlükten alınan yazı suretinin, bir aynısını sunuyorum. Vakıfta Kütahya Maarif Müdürlüğüne, Uşak ihtiyaçlarını yazdığım zaman, aynı şekilde cevap aldım. Verilen cevaptan müteessirim. Ne garip tecelli ki; gelen yazının teyiz veya tesvidi" Suphi Bülbül " ismindeki Uşak'lı bir çocuk tarafından yapılmış - Asıl buna üzülüm.

Bu işin bir defa daha yoklanmasını rica ederim.

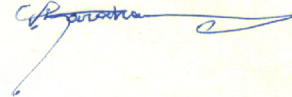
Muhterem Ahmet Bey ;

İskoçya'da bir gezi seyahatine çıkan, İngiltere Kralı bir krahane önünde istirahat ederken yumurta canı istemiş ve karsona istemiş. O da hazırlayarak afiyetle yer. Ve sonra da, parasını sorar. Garson, şu kadar altın der. Kiral yumurta burada bu kadar pahalıdır diye sorar. Garson kemali edep ve terbiye ile, hayır efendim, yumurta pahalı değil amma, kiral, Nadir geldiği için, istifade ediyoruz der. Kusura bakmayın, biz de Tahtakılıç'tan istifade ederiz.

Hürmet, sevgi neşe ve saadet dileği ile selâmlarımın kabulünü istirham eylerim.

Sadık Karahan

Emekli İlköğretim Müfettişi

EK 12: FOTOĞRAFLAR

Sadık Karahan (1920)

Sadık Karahan (1960)

Gazi Kemal Paşa Mektebi (Uşak Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü)

Gazi Kemal Paşa Mektebi Öğretmen ve Öğrencileri

Gazi Kemal İlkokulu Öğretmen ve Öğrencileri

Aybey İlk Mektebi Öğretmen ve Öğrencileri

Aybey İlk Mektebi Öğretmen ve Öğrencileri

Nur İlk Mektebi Öğretmen ve Öğrencileri

Bireylül İlkokulu Öğretmen ve Öğrencileri

Uşak Merkez Okulları Tören Alanına Giderken (Arkadaki Bina Hasan Hilmi İlkokulu'dur)

Tören Alanından Bir Görünüş

Tören Alanından Bir Görünüş

Tören Alanından Bir Görünüş

Tören Alanından Bir Görünüş

Tören Alanından Bir Görünüş (Yandaki Bina Gazi Kemal İlkokulu'dur)

Cumhuriyetin 24. Yıl Dönümü Münasebetiyle Müjde İlk Mektebi Tarafından, İlk Okullar Adına Yapılan Sembol

Sivasslı Nahiyesi Merkez Mektebi

Karahallı Nahiyesi Merkez Mektebi Önünde Ders Anlatan Öğretmen Ve Öğrencileri
(19.02.1933)

Banaz İlk Mektebi

Bozkuş Köyü Mektebi

BOZKUŞ KÖYÜ İLKOKULU

Bozkuş Köyü İlkokulu

Kureş Köyü Mektebi

Bulgaz Köyü Mektebi

Karabedirler Köyü Mektebi

Umurca Köyü Mektebi

Kızılcasöğüt Köyü Mektebi

Alfaklar Köyü Mektebi

Paşacık Köyü Mektebi

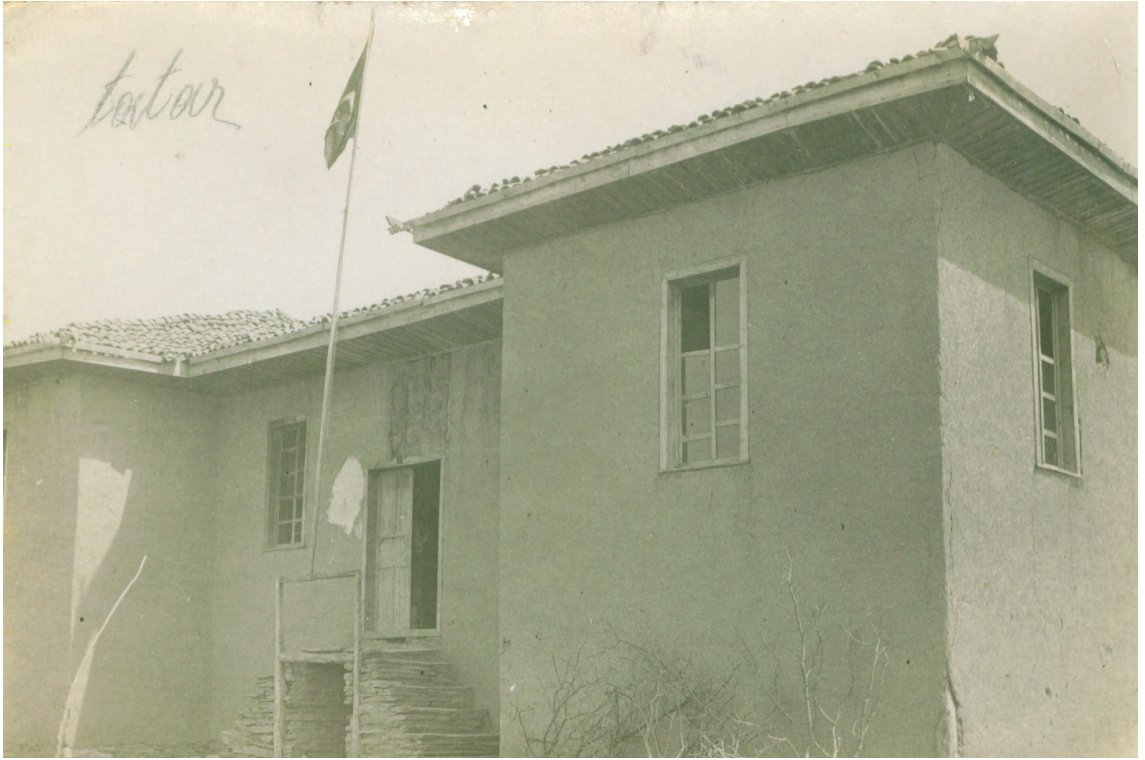
Kövez Köyü Mektebi

Hasköy Mektebi

Paşalar Köyü Mektebi

Tatar Köyü Mektebi

Tatar Köyü Mektebi Yandan Görünüş

Ahat Köyü Mektebi

Erdoğmuş Köyü Mektebi

Çardak Köyü Mektebi

Selçikler Köyü Mektebi

Bölme Köyü İlkokulu

Kırkyaran Köyü Mektebi

Buğdaylı Köyü Mektebi

Susuz Köyü Mektebi

Büyükkayalı Köyü Mektebi

Oturak Köyü Mektebi

Oturak Köyü Hususi Pansiyonlu İlkokul (Arkadaşının Saçını Kesen Öğrenci)

Oturak Köyü Hususi Pansiyonlu İlkokul (Revirde Hasta Tedavi)

Oturak Köyü Hususi Pansiyonlu İlkokul (Öğrenciler, İş Odasında Kalfa İdaresinde Çalışırken)

Oturak Köyü Hususi Pansiyonlu İlkokul (1941-1942 Ders Yılında Okula Kazandırılan Bağda Çalışan Öğrenciler)

Oturak Köyü Hususi Pansiyonlu İlkokul (Öğrenciler Yemekhanede)

Öğrenciler Derste

Öğrenciler Derste

Öğrenciler Musiki Dersinde (4 Numaralı Erkek Mektebi, 28.04.1927)

Sadık Karahan'ın 19.09.1934-15.10.1937 Tarihleri Arasında Muallimlik Yaptığı Simav Kazası Osman Bey Mektebi

